

AUKTORITEETTEJA JA TARINANKERTOJIA: ASIAN- TUNTIJOIDEN KEHYSTÄMINEN RAVITSEMUSUUTI- SISSA

Aino Kivistö
Maisterintutkielma
Journalistiikka
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Aino Kivistö	
Työn nimi Auktoriteetteja ja tarinankertoja: asiantuntijoiden kehystäminen ravitsemusuutisissa	
Oppiaine Journalistiikka	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 69+6
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen, minkälaisia asiantuntijatyyppejä Helsingin Sanomat, Iltalehti, Kaleva ja Yhteishyvä käyttävät ravitsemusaiheita käsittelevien juttujen henkilötietolähteinä. Lisäksi tarkastelen, millaisia kehyksiä asiantuntijatyypeille annetaan. Tutkimusaineisto koostuu 1.1.–30.6.2021 julkaistuista journalistisista jutuista.</p> <p>Ravitsemus on kiinteä osa arkielämää, ja sillä on merkittävä vaikutus ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Aiheesta on tarjolla paljon tietoa, ja sitä tarjoaa laaja kirjo erilaisia asiantuntijoita. Asiantuntijuuden laajenemisen ja ravitsemuksen asiantuntijoiden diversiteetin takia on tärkeä tutkia, minkälainen kuva ravitsemusasiantuntijuudesta annetaan mediassa, sillä joukkotiedotusvälineet vaikuttavat yleisön käsityksiin asioista. Tätä tehdään esimerkiksi kehystämiseksi kutsutulla toiminnalla.</p> <p>Maisterintutkielmani on empiirinen tutkimus, jonka metodeja ovat määrällinen sisällönanalyysi ja kehysanalyysi. Tutkielman pohjana käytetään Collinsin ja Evansin (2002, 2007) asiantuntijauuden normatiiviteoriaa, jonka olen yhdistänyt kokemus- ja kenttäasiantuntijuuden käsitteisiin. Tutkimusta taustoitetaan terveysjournalismin, asiantuntijuuden sekä kehystämisen tutkimuksella. Lisäksi hyödynnetään journalistisiin tietolähteisiin ja tiedeviestintään liittyvää tutkimusta.</p> <p>Käytetyin asiantuntijatyypin tutkimusaineiston jutuissa olivat tieteelliset asiantuntijat eli esimerkiksi laillistetut ravitsemusterapeutit tai ravitsemustieteen tutkijat. Toiseksi yleisintä oli käyttää henkilölähteenä toista akateemista asiantuntijaryhmää, ammattimaisia asiantuntijoita. Kokemus- ja kenttäasiantuntijoita hyödynnettiin myös tietolähteinä, mutta selkeästi toisia tyyppejä vähemmän. Tulokset osoittavat, että vaikka tietoa haetaan monilta tahoilta, toimittajat luottavat ravitsemusaiheissa pääasiassa tiedetaustaisiin lähteisiin. Kehysanalyysin avulla aineistosta määriteltiin jokaiselle asiantuntijatyypille ominaisin kehys. Aineistosta kummunneita kehyksiä olivat <i>autoritääriin opastaja, inhimillinen auktoriteetti, oman tarinansa päähenkilö</i> sekä <i>tiedon ja oman kokemuksen yhdistäjä</i>. Kehykset toimivat asiantuntijatyypeille ominaisten piirteiden vahvistajina. Autoritäärisillä asiantuntijoilla kehykset korostivat auktoriteettia ja kokemukseen pohjautuvilla asiantuntijoilla puolestaan tiedon ja kertomuksen henkilökohtaisuutta.</p>	
Asiasanat terveysjournalismi, asiantuntijuus, ravitsemus, kehysanalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1 Terveysjournalismi osana viestintää Torkkolan (2002) mukaan	4
KUVIO 2 Journalistisen kehysprosessin vaiheet	14
KUVIO 3 Tutkimusaineiston jutut (N = 106)	35
KUVIO 4 Tutkimusaineiston asiantuntijat (N = 136)	40
KUVIO 5 Esimerkki kehyksistä ja koodien käytöstä (Iltalehti 23.4.2021).....	41
KUVIO 6 Tutkimusaineiston asiantuntijatyypit (N = 136)	46
KUVIO 7 Tutkimusaineiston asiantuntijatyypit medioittain (N = 136).....	47

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Tutkijan asiantuntijaroolit Väliiverrosen (2016) mukaan	27
TAULUKKO 2 Esimerkki tutkimusaineiston koodauksesta	40
TAULUKKO 3 Kehys 1: Autoritäärinen opastaja	48
TAULUKKO 4 Kehys 2: Inhimillinen auktoriteetti.....	50
TAULUKKO 5 Kehys 3: Oman tarinansa päähenkilö	52
TAULUKKO 6 Kehys 4: Tiedon ja oman kokemuksen yhdistäjä	54

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TEORIA JA KÄSITTEET	3
	2.1 Terveysjournalismi	3
	2.2 Journalistiset tietolähteet.....	5
	2.3 Asiantuntijuus	6
	2.3.1 Ravitsemuksen asiantuntijat.....	9
	2.3.2 Perinteisen asiantuntijuuden haastajat.....	10
	2.4 Kehyistäminen.....	12
3	AIEMPI TUTKIMUS	17
	3.1 Terveysviestinnän tutkimus	17
	3.2 Terveysjournalismin tutkimus	19
	3.2.1 Tutkimuskohteena terveysjournalismi ja asiantuntijuus	20
	3.2.1.1 Terveysjournalismi ja ravitsemuksen asiantuntijuus	23
	3.2.1.2 Asiantuntijuuden monet tasot terveysjournalismissa	24
	3.2.2 Terveysjournalismi suhteessa tieteeseen ja tiedeviestintään	26
	3.3 Journalistinen tiedonhankinta ja lähteiden valinta	28
4	AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	32
	4.1 Aineiston esittely ja rajaukset.....	32
	4.2 Tutkimusmenetelmät.....	35
	4.2.1 Määrällinen sisällönanalyysi	36
	4.2.2 Kehysanalyysi	37
	4.3 Analyysin kuvaus	39
5	TULOKSET	44
	5.1 Aineiston asiantuntijatyyppit	44
	5.2 Asiantuntijatyyppien kehykset	47
	5.2.1 Autoritääriäinen opastaja	48
	5.2.2 Inhimillinen auktoriteetti	50
	5.2.3 Oman tarinansa päähenkilö.....	52
	5.2.4 Tiedon ja oman kokemuksen yhdistäjä.....	54
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	57
	6.1 Ravitsemusasiantuntijuudessa tieteellinen tieto on valttia.....	57
	6.2 Kehykset vahvistavat tyyppiäpiirteitä.....	60

7	LOPUKSI.....	65
	7.1 Tutkimuksen arviointi.....	65
	7.2 Jatkotutkimusaiheet.....	68
	KIRJALLISUUS.....	70
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Ruoka, ravinto ja ravitseminen ovat kiinteä osa jokaisen arkielämää, ja niillä on suuri vaikutus ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen (Fogelholm, Hakala, & Kara 2014). Suomessa on tällä hetkellä vain yksi ravitsemukseen liittyvä, Valviran laillistama ja nimikesuojattu terveydenhuollon ammattinimike, ravitsemusterapeutti (Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 28.6.1994/559; Valvira, 2021). Myös esimerkiksi lääkärit ja erilaiset terveyden instituutiot ja tutkimuslaitokset antavat tietoa ravinnon vaikutuksista terveyteen. Ravitsemukseen liittyviä kursseja, koulutuksia, valmennuksia ja muita neuvoja tarjoaa lisäksi laaja kirjo eri tittleillä toimivia henkilöitä. Esimerkiksi ravintoterapeutilla, ravitsemusasiantuntijalla, ravintovalmentajalla tai personal trainerilla ei kuitenkaan välttämättä ole taustallaan tieteeseen perustuvia ravitsemus- tai lääketieteen opintoja. Journalistisissa jutuissa ravitsemusaiheista kertovat toisinaan myös oman tai läheisensä kokemuksen kautta tietoa kerryttäneet kokemusasiantuntijat (ks. Jakonen, 2017).

Ajatus asiantuntijuuden olemuksesta on kokenut vuosien aikana monia muutoksia. Sana asiantuntija ei enää tarkoita yksinomaan tutkittuun tietoon perustuvaa osaamista. Esimerkiksi ravitsemuskeskustelussa asiantuntijuuden hajanaisuus ja laajeneminen näkyvät muun muassa aiheesta viestivien asiantuntijoiden monenkirjavana joukkona (Vainikainen & Salonen, 2014, s. 166; Väliverronen, 2021, s. 112). Samalla myös asiantuntijuuden rooli mediajulkisuudessa on muuttunut (Huovila, 2014, s. 28). Koen käsitteen *asiantuntija* kiinnostavana, sillä maallikkona asiantuntijuuden hahmottaminen on toisinaan haastavaa. Mikä tekee henkilöstä oman aiheensa asiantuntijan? Voiko mediassa haastateltujen henkilöiden luottaa tietävän aiheesta oikeasti jotain? Kuinka luotettavana esimerkiksi uutisotsikossa käytettyä generistä titteliä asiantuntija voidaan lopulta pitää?

Joukkotiedotusvälineet vaikuttavat ihmisten ajatteluun, asenteisiin, toimintaan ja julkiseen keskusteluun. Media muokkaa siis myös käsityksiämme asiantuntijuudesta. Vaikuttamistyötä tehdään esimerkiksi kehystämiseksi kutsutulla toiminnalla, jossa toimittajat tietoisesti tai tiedostamatta korostavat jutussa aiheen tiettyjä puolia ja häivyttävät toisia (ks. esim. Baden, 2019, s. 231; Entman, 1993). Halusin maisterintutkielmassani yhdistää mielenkiintoni asiantuntijuuteen ja ravitsemustietoon. Siksi tutkimusaiheenani on asiantuntijuuden ja journalismin henkilölähteiden käytön suhde ravitsemuksen näkökulmasta. Minkälaisia asiantuntijoita media nostaa esiin ravitsemusaiheista keskusteltaessa? Minkälaisia kehyksiä näille asiantuntijatyypeille oikein annetaan mediassa?

Asiantuntijuutta mediassa käytävässä terveyskeskustelussa on tutkittu aikaisemmin, mutta tutkimuksissa on keskitytty pääasiassa yleiseen terveyden ja sairauden asiantuntijuuteen. Tarve ravitsemuksen asiantuntijuuteen ja mediaan liittyvälle tutkimukselle on kuitenkin tunnustettu. On esimerkiksi esitetty, että ravitsemusta ja sen medioitumisen kehystä tulisi tutkia enemmän osana niin terveyden edistämisen institutiota kuin arkielämää (Huovila, 2014, s. 28). Asiantuntijoiden käyttöä henkilölähteinä on tärkeää tutkia, sillä erilaiset ”vasta-asiantuntijat” sekä tieteellisen tutkimuksen kyseenalaistajat ovat tulleet näkyväksi osaksi ravitsemuksesta ja terveydestä käytävää julkista keskustelua (Saikkonen, 2019a, s. 1; Väliverronen, 2015, s. 230). Lisäksi virallisiin ravitsemussuosituksiin on kohdistunut kritiikkiä ja epäilyjä (esim. Jauho, 2013, s. 367). Aiemmassa tutkimuksessa on myös havaittu, että vaikka yleisö suhtautuu kriittisesti mediassa esitettyihin ravitsemusväitteisiin, lisää faktuaalisesti virheellinen uutisointi yleisön epäluottamusta tieteellisiin asiantuntijoihin (Basu & Hogard, 2008). Tutkitun tiedon erottaminen subjektiivisesta kokemuksesta on siis tärkeää paitsi joukkotiedotusvälineiden yleisöille myös tiedon portinvartijoina toimiville journalisteille. Toimittajat ovat lopulta säätelemässä yleisön käsityksiä todellisuudesta, tässä tapauksessa ravitsemuksen asiantuntijuudesta (Saikkonen, 2019a; Åkerman, Taipale, Saikkonen, Kantola, & Bergroth, 2020, s. 4).

Tutkielman tavoitteena on tuottaa ajankuva suomalaisen ravitsemusuutisoinnin käytämistä asiantuntijoista ja heidän kehystämisestään.

Tutkimuskysymyksiä on kaksi:

- 1) Minkälaisia asiantuntijatyypppejä mediat hyödyntävät ravitsemusaiheita käsittelevien juttujen henkilölähteinä?
- 2) Millaisia kehyksiä asiantuntijatyypeille annetaan mediassa?

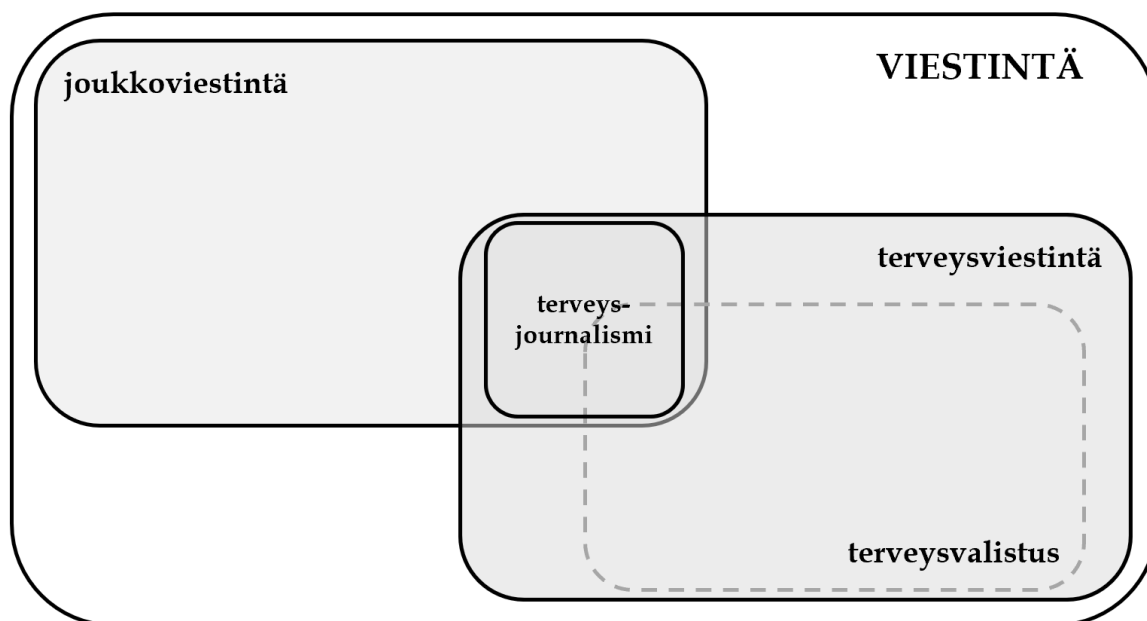
2 TEORIA JA KÄSITTEET

Tässä luvussa esittelen tutkimuksessa käytetyt teoretisoinnit ja käsitteet. Tutkimuksessa käytettyjä käsitteitä ovat *terveysjournalismi*, *journalistiset tietolähteet*, *asiantuntijuus* ja *kehystäminen*.

2.1 Terveysjournalismi

Jotta terveysjournalismi käsitteenä voidaan ymmärtää, tulee määrittely aloittaa terveysviestinnän käsitteestä. Suomenkielinen termi terveysviestintä on käsitteenä vaikiintumaton, sillä englannin kielen *health communication* suorana käännöksenä vastaa pikemminkin terveysvalistusta tai -neuvontaa (Torkkola, 2008, s. 39). Käännös tukee maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmää, jonka mukaan terveysviestintä on viestinnällistä toimintaa, jonka tarkoituksena on parantaa terveyttä niin yksilön kuin koko väestön tasolla (WHO, 1998, s. 8). Yhtä laajaan, ellei laajempaan tulkintaan kannustavat Osmo A. Wiio ja Pekka Puska (1993), joiden mukaan terveysviestintää on mikä tahansa terveyteen liittyvä viestintä, jolla on tavoite ja arvolataus. Wiion ja Puskan (1993) määritelmää on kritisoitu sen likinäköisyyden vuoksi: terveysviestintä voidaan myös nähdä vain yhtenä viestinnän osa-alueena, eikä se välttämättä pyri vaikuttamaan ihmisten terveyskäyttäytymiseen (Torkkola, 2002, s. 8). Yleistäen voitaneen todeta, että terveysviestintä käsittää kaiken terveyden ja sairauden piiriin kuuluvan viestinnän, joka tapahtuu terveydenhuollon ammattilaisten, median ja ammattimaisen viestinnän sekä erilaisten oppilaitosten tahoilta (Kreps, Bonaguro, & Query 1998, s. 1; Torkkola, 2008, s. 39).

Terveysjournalismi voidaan hahmottaa siis sekä yhtenä osana journalismia että terveysviestintää, ikään kuin nämä kaksi yhdistävänä alueena (kuvio 1 seuraavalla sivulla) (Torkkola, 2002, s. 8).

KUVIO 1 Terveysjournalismi osana viestintää Torkkolan (2002) mukaan

Kuten terveysviestinnänkin kohdalla, myös terveysjournalismi-termin käänös englannista (*health journalism*) ei ole täysin yksioikoinen. Englanniksi usein käytetympi termi on *medical journalism* (Torkkola, 2008, s. 90), joka suoraan suomennettuna merkitsee lääketieteellistä journalismia. Vaikka termejä voidaan käyttää myös rinnakkain (mt., s. 90), koen englannin kielen alkuperäistermin käänöksineen rajoittavana. Tämän tutkielman piirissä koen mielekkäämmäksi käyttää esimerkiksi asiasanana vähemmän käytettyä *health journalism* -termiä, sillä koen sen kattavan ravitsemusaiheet lääketieteellistä journalismia paremmin.

Aiheena terveys koetaan kiinnostavaksi sekä toimittajien että yleisön keskuudessa (Saikkonen, 2019b, s. 1547; Torkkola, 2008, s. 92; Väliaverronen, 2015, s. 225). Yleisön kiinnostusta aiheeseen puoltaa myös Tiedebarometrin 2019 tulos, jonka mukaan lääketiede on Suomessa yksittäisistä tieteenaloista kaikista kiinnostavin (Tiedebarometri 2019, 2019, s. 12). Suosion vuoksi on melko selvää, että terveysjournalismi onkin yksi toimituksellisista erikoisaloista. Muista aihealueista poiketen terveysjournalistisia juttuja julkaistaan kuitenkin harvoin esimerkiksi sanomalehdissä yksinomaan tätä aihetta käsittelevällä osastolla. Terveys- ja hyvinvointi- sekä lifestyle-osastojen lisäksi terveysaiheita käsitellään myös esimerkiksi tieteen kautta. Yhtäältä osastovalintaan vaikuttaa myös terveyden moniulotteisuus: yhteiskunnallisena ilmiönä terveysaiheista voidaan uutisoida myös osana kotimaan- ja ulkomaan-, talouden sekä politiikan uutisia. (Torkkola, 2008)

Journalismin kertomukset, ja niiden luomat käsitykset terveydestä ja sairauksista, ovat osa niiden todellisuutta tuottavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia käytäntöjä. Tiedottamisen lisäksi terveystjournalismi on määrittelemässä sitä, mitä sairaus, terveys ja niiden välitilat ovat. Perinteisen ajattelutavan mukaan terveystjournalismin tehtävä on toimia (bio)lääketieteen tuottamien terveys- ja sairausviestien toistajana ja levittäjänä, mutta Sinikka Torkkola (2008) katsoo terveystjournalismin toimivan myös yhtenä sairauden ja terveyden merkityksiä tuottavana tahona. Terveystjournalismin ja tiedeviestinnän suhdetta sekä niiden eroja käsitellään tarkemmin tämän tutkielman luvussa 3.2.2. (Torkkola, 2008, s. 16)

Terveystjournalismin tavoitteena on jakaa yleisölle paitsi tietoa, myös kokemuksia ja tunteita, jotka liittyvät terveyteen (Korhonen, 2014, s. 138). Ruokaan ja ravitsemukseen liittyvät aiheet tuovatkin terveystjournalismin lääketieteellisen näkökulman lisäksi nykyjournalismissa tyypillistä ihmisläheisyyttä (Huovila, 2014, s. 27), jolla puolestaan saadaan lisättyä juttujen kiinnostavuutta. Koska ihmisläheisyys ja terveyteen vaikuttava ruoka ovat kiinteä osa arkielämää, voisikin niiden katsoa olevan syitä siihen, että kiinnostus ravitsemusaiheisiin journalismissa kasvussa.

2.2 Journalistiset tietolähteet

Uutisia ja muita journalistisia sisältöjä tehdessään toimittajan on hankittava tietoa erilaisia lähteitä käyttämällä. Journalistisista jutuista tunnistetaan usein kaksi tyypillistä lähdettä: henkilö- ja dokumenttilähteet. Lisäksi journalistisiksi lähteiksi voidaan katsoa myös havainnoinnin tulokset eli tilannelähteet. Dokumenttilähteillä viitataan kirjallisten lähteiden, kuten kirjojen, lehtien ja muun tekstiaineiston lisäksi myös muihin dokumentoituihin lähteisiin kuten esimerkiksi kuviin, videoihin, taideteoksiin, rakennuksiin ja taulukoihin. Henkilölähteellä puolestaan tarkoitetaan luonnollista henkilöä eli ihmistä. Tapoja kerätä tietoa henkilölähteistä ovat haastattelu sekä havainnointi joko ulkopuolisena tai osallistuvana tekijänä. (Kiviranta, 1989, s. 56–59)

Henkilölähteet voidaan jakaa erilaisiin alatyyppeihin haastateltujen taustan mukaan. Alatyyppejä ovat Uolevi Kivirannan (1989, s. 57–58) jaossa 1) *virallislähteet* eli virkamiehet tai muutoin legitimoidussa asemassa olevat henkilöt, 2) *asianosaislähteet* eli henkilöt, joita asia koskee tai joiden etu on kyseessä, 3) *asiantuntijalähteet* eli tutkijat tai henkilöt, joilla on profession perustuva asiantuntemus, 4) *kansalaislähteet* eli yleiset henkilölähteet, 5) *toimittajat omina lähteinään*, 6) *toimittajan kollegat lähteinä* sekä 7) *anonyymit lähteet*. Henkilölähteitä voidaan luokitella myös näiden tietojen, statuksen tai tietolähteille pääsyn mukaan (Boyce, 2006, s. 894). Henkilölähteet on mahdollista

jakaa myös yksinkertaisempiin luokkiin: epävirallisiin ja institutionaalisiin lähteisiin (Ward & Hansen, 1997, s. 16). Yhdistämällä Jean Wardin ja Kathleen A. Hansenin (1997) lähdeluokitukset myöhemmin tarkemmin esiteltäviin Harry Collinsin ja Robert Evansin (2002) asiantuntijuuden normatiiviteoriaan sekä kokemus- ja kenttäasiantuntijuuden käsitteisiin voidaan katsoa, että tieteelliset ja ammattimaiset asiantuntijat ovat institutionaalisia lähteitä ja kokemus- ja kenttäasiantuntijat puolestaan epävirallisia lähteitä. Asiantuntijuuden olemusta sekä tapoja luokitella asiantuntemusta käsitellään tarkemmin tutkielman seuraavassa luvussa.

Journalistisia tietolähteitä on pyritty arvottamaan myös niiden käyttömäärän ja suosion perusteella. On esitetty, että länsimaisessa journalismissa hallitsevin lähdeyyppi ovat henkilölähteet, jonka jälkeen merkittävimpiä olisivat sanomalehdet ja toimittajan kollegat omassa lehdessä (Ginman, 1983, s. 130, Kivirannan 1989 mukaan). Henkilölähteiden, etenkin asiantuntijoiden, käyttö on tunnustettu hallitsevaksi piirteeksi myös terveellistä syömistä käsittelevissä journalistisissa jutuissa (Saikkonen, 2019b, s. 1547).

2.3 Asiantuntijuus

Sanakirjamääritelmien asiantuntija on henkilö, jolla on erityisosaamista tietyltä alueelta tai alalta joko tietojen tai taitojen muodossa (Merriam-Webster, 2021; Oxford English Dictionary, 2021). Erityisosaamisen lisäksi asiantuntija on altistanut nämä tiedot ja/ tai taidot muiden vertaistensa arvioitavaksi ja saanut asiantuntemukselleen näin sosiaalisen hyväksynnän (Schudson, 2006, s. 499). Erityisosaajan vastakohta on ei-ammattilainen tai -asiantuntija, tavallinen ihminen eli maallikko (Kielitoimisto sanakirja, 2021). Asiantuntijuudesta puhuttaessa on kuitenkin muistettava, että myös asiantuntijat ovat maallikoita – heidän asiantuntemuksensa koskettaa usein vain tiettyä, kapeaa alaa, jonka seurauksena heidän tietämyksensä on maallikon tasolla monissa muissa asioissa (Väliverronen, 2016, s. 52).

Yleisluontoisten sanakirjamääritelmien ohella asiantuntijuuden olemusta on lähestytty tutkimuksessa usein eri tavoin. Aihetta voidaan hahmottaa esimerkiksi tietojen ja taitojen perustan mukaan. Tällöin jako voidaan tehdä esimerkiksi 1) tieteeseen, 2) professioihin eli ammattiin ja sen harjoittamiseen sekä 3) instituutioihin perustuvan asiantuntijuuden kesken (Väliverronen, 2021). Esa Väliverronen lähestymistapa on lähellä tieteen ja teknologian tutkimuksen (*science and technology studies*, STS) pohjalta rakentunutta normatiivista asiantuntijuuskäsitystä. Harry Collinsin ja Robert Evansin asiantuntijuuden normatiiviteoria (2002) ja sen pohjalta johdettu asiantuntijuuden jaksollinen järjestelmä (Collins & Evans, 2007) jäsentävät asiantuntijuutta *a priori*,

kokemuksesta riippumattomasti (Saikkonen, 2019a, s. 7). Teorian pyrkimys on saada rajausten avulla asiantuntijat ja maallikot pohtimaan asiantuntijuuden ilmenemistä sekä ohjata heitä tunnistamaan asiantuntijat näiden kykyjen perusteella. On huomiotava, ettei teoria pyri arvottamaan asiantuntijuuden tyyppejä paremmuusjärjestykseen: ajatuksena on pikemminkin tehdä ero asiantuntijatiedon ja muun tiedon välille. (Boyce, 2006, s. 895; Collins & Evans, 2002, 2007; Saikkonen, 2019a, s. 2)

Normatiivisessa käsityksessä asiantuntijoiden luokittelu perustuu heidän omasta erityisalastaan käymänsä dialogin laatuun. Ensimmäinen luokka, *ei asiantuntemusta* (no expertise), koskee esimerkiksi alan alkuvaiheen opiskelijoita sekä sen parissa käytännön tasolla työskenteleviä henkilöitä. Toinen luokka, *ammattimainen asiantuntijuus*¹ (interactional expertise), koskettaa asiantuntijoita, jotka kykenevät käymään keskustelua aihepiirin ympäriltä tiedeyhteisössä sekä analysoimaan alaansa sosiologisella tasolla. Kolmanteen luokkaan kuuluvat henkilöt ovat *tieteellisen asiantuntijuuden* (contributory expertise) piirissä. Siinä asiantuntijoilla on kykyä tuottaa aiheeseensa liittyvää tieteellistä tietoa muiden asiantuntijoiden analysoitavaksi. Normatiivimallia on myöhemmin täydennetty *kokemukseen perustuvalla asiantuntijuudella* (ubiquitous expertise). Kokemusasiantuntijuutta käsitteenä ja ilmiönä käsitellään tarkemmin tämän tutkielman luvussa 2.3.2. (Collins & Evans, 2002, 2007)

Normatiivista lähestymistapaa on haastettu esittämällä, että asiantuntijuuden rakentuminen nykyaikaisessa maailmassa on ennemminkin julkista neuvottelua tiedeyhteisön sisäisen keskustelun sijaan (Boyce, 2006; Saikkonen, 2019a). On argumentoitu, että tämän vuoksi tieteeseen pohjaavat episteemiset asiantuntijat ovat yhä riippuvaisempia julkisuuden ja joukkotiedotusvälineiden legitimoinnista (Saikkonen, 2019a, s. 4; Shapin, 2007). Toisaalta, kuten aiemmin todettua, normatiivinen asiantuntijuuskäsitys kokee sekin keskustelun tärkeäksi osaksi asiantuntemuksen rakentumista: tässä tapauksessa asiantuntemusta legitimoivaa dialogia tulee tosin käydä vain asiantuntijayhteisöjen kesken (Saikkonen, 2019a, s. 7). Tämä puolestaan rajaa asiantuntemuksen koskemaan jälleen vain normatiivisen muotin sisään mahtuvia asiantuntijuuden tyyppejä.

Kuten aiemmin on esitetty, asiantuntijuuden normatiivinen käsitys pohjautuu STS-tutkimukseen. Aihetta voidaan hahmottaa myös muiden tutkimuksellisten linjojen kautta. Dialogista asiantuntijuuden rakentumista voidaan tutkia esimerkiksi 2000-

¹ Tässä luvussa esiteltyjen termien ammattimainen asiantuntijuus, tieteellinen asiantuntijuus ja kokemusasiantuntijuus käännökset on pohjattu Hannele Ahposen maisterintutkielmassa (2015) käytettyihin suomennoksiin. Interactional expertise voidaan myös kääntää esimerkiksi *vuorovaiikutukselliseksi asiantuntijuudeksi* ja contributory expertise *kontribuutioasiantuntijuudeksi* (Uutela, 2020).

luvulla suosituksi nousseen osallistavan tiedeviestinnän tutkimuksen (*public engagement with science*, PES) kautta (Setälä-Pynnönen, 2015, s. 51). Siinä kantava ajatus on tiedon jakaminen keskustelun keinoin maallikoiden ja tieteen tekijöiden kesken (Saikkonen, 2019a). Aiemmin asiantuntijoiden ja maallikoiden dialogia hahmotettiin lähinnä tieteellisen tiedon yksisuuntaisen viestinnän eli tieteen popularisoinnin kautta (*public understanding of science*, PUS) (Saikkonen & Väliaverronen, 2013). Autoritäärinen lähestymistapa on saanut kritiikkiä sen yksinkertaisuuden, holhoavuuden ja rationaalisuuden takia (Setälä & Väliaverronen, 2014, s. 520). Tieteen sosiologian suuntaus (*sociology of scientific knowledge*, SSK) on vienyt asiantuntijuuden rakentumisen hahmotamisen vielä pidemmälle sosiaalisen konstruktionismin suuntaan. Siinä asiantuntijuuden rakentuminen on useissa tutkimuksissa käsitetty uskottavuuden ympärille rakentuvana sosiaalisena prosessina (Saikkonen, 2019a, s. 12).

Asiantuntijuutta on mahdollista tyyppitellä myös sosiaalisen rakentumisen näkökulmasta. Stephen Turnerin (2001) tiedon legitimitettiin myöntämiseen perustuvassa mallissa asiantuntijuus jaetaan kolmeen. *Tyyppin I* asiantuntijoita ovat henkilöt, joiden asiantuntijuus tunnustetaan universaalisti niin tiedeyhteisössä kuin maallikoidenkin kesken. Tällaisia asiantuntijoita ovat esimerkiksi luonnontieteiden kuten fysiikan tutkijat. *Tyyppin II* asiantuntemus tunnustetaan vain tietyissä rajatuissa piireissä. Tähän tyyppiin kuuluviksi luetaan esimerkiksi teologit ja astrologit. *Tyyppin III* asiantuntijoita yhdistää se, että he keräävät itse ympärilleen asiantuntemuksensa tunnustavia henkilöitä, jotka usein ovat valmiita maksamaan asiantuntijan tiedoista ja taidoista. Itse kerättyjen kannattajien luomaan legitimitettiin luottavat muun muassa fysioterapeutit sekä hierojat. Kolmen perinteisemmän luokan lisäksi Turner on lisännyt luokitukseen kaksi uudenlaisen asiantuntijuuden tyyppiä. Molemmissa tiedon legitimitettiin myöntävät kannattajat on kerätty asiantuntijoiden tueksi ammattimaisten organisaatioiden toimesta. *Tyyppin IV* asiantuntijoita ovat esimerkiksi erilaisten filantrooppisten ja hyväntekeväisyysjärjestöjen nimissä esiintyvät asiantuntijat. *Tyyppiä V* puolestaan edustavat esimerkiksi erilaiset valtionhallinnon osastot, jotka paitsi ajavat oman asiantuntemuksensa tunnustamista myös erikoistuvat asiantuntemuksen kuluttamiseen. (Collins & Evans, 2007, s. 252; Turner, 2001, s. 131–133)

Ihmiset, niin yleisö kuin toimittajatkin, elävät siis jatkuvassa asiantuntijuuden ja asiantuntijatiedon ristitulella, vaikka samaan aikaan asiantuntijuus niin käsitteenä kuin ilmiönäkin on vaikeasti määriteltävä (Boyce, 2006). Väliaverronen (2021) ja Collinsin ja Evansin (2002) esitysten kaltaisia tiukkoja asiantuntijuuden rajoituksia on kritisoitu esimerkiksi argumentoimalla, että asiantuntijuutta ei voida perustaa vain koulutuksen, (työ)kokemuksen tai institutionaalisen aseman kautta saavutettuun tietotaitoon. Sen sijaan asiantuntijuus tulisi käsittää kontekstisidonnaisena, suhteellisena asiana.

Relationaalisuus ja kontekstisidonnaisuus selittävät paitsi asiantuntijuuden käsitteen vaikeaa määrittelyä, myös sitä, miksi esimerkiksi vaihtoehtoiset asiantuntijat koetaan jossain tilanteissa tieteellisiä asiantuntijoita luotettavammiksi. (Hakkarainen & Paavola, 2008, s. 226; Lynch, 2014, Åkermanin ym., 2020 mukaan; Åkerman ym., 2020, s. 3)

Nykyaikainen yhteiskunta ja asiantuntijuuden julkisuus korostavat asiantuntijuuden multifokaalisuutta (Åkerman ym., 2020, s. 2). Tieteellisen tiedon tuottamisen ja siitä viestimisen sijaan asiantuntijuus on siis nykyään paitsi tieteen popularisointia ja arkisten ongelmien ratkomista, myös paljon muuta. Tiivistäen, ja voimakkaasti yksinkertaistaen, voitaneen sanoa, että asiantuntija on henkilö, joka täyttää seuraavat ehdot: 1) hänellä on erityisiä, tiettyyn alaan liittyviä tietoja ja/ tai taitoja, 2) hän käyttää näitä tietoja ja/ tai taitoja joko tieteellisten tai arkipäiväisten ongelmien ratkaisemiseen ja 3) muut ihmiset ovat arvioineet hänen asiantuntemustaan ja tunnustaneet sen.

2.3.1 Ravitsemuksen asiantuntijat

Asiantuntijat ovat journalismissa paitsi paljon käytetty henkilölähde (Saikkonen, 2019b, s. 1548), ovat he usein myös ajankohtaisten ilmiöiden ja tapahtumien kommentaattoreita (Väliverronen, 2015). Koska terveys ja ravinto ovat suosittuja aiheita nykymediassa (Saikkonen, 2019b, s. 1547), on asiantuntijan haastattelu perusteltua esimerkiksi tilanteessa, jossa juttuun halutaan arvio uuden trendidieetin terveellisyydestä. Vaikka syöminen ja ruoka ovat arkipäiväisistä aiheista arkipäiväismpien joukossa, luottavat toimittajat mieluusti asiantuntijoiden, kuten tutkijoiden, kommentteihin saadakseen ravitsemusaiheisiinsa juttuihinsa lisää uskottavuutta (Saikkonen, 2019b, s. 1547–1548). Ravinnon ja ravitsemuksen kiinteä yhteys arkipäivään, maallikkotietoon ja moraaliin tekevät niistä myös erilaiselle asiantuntijatiedolle alttiin kentän (Shapin, 2003).

Tutkijoiden lisäksi ravitsemusaiheissa jutuissa voidaan käyttää asiantuntijalähteenä myös henkilöitä, joilla on muunlainen koulutus tai kokemus; aiheeseen liittyvän asiantuntemuksen kenttä on tunnistetusti laaja (Shapin, 2007, s. 176). On myös havaittu, että nykyaikaisissa, myöhäismoderneissa yhteiskunnissa ravitsemukseen liittyvät ohjeet ja sen asiantuntemus ovat toimittajien mielissä irtautuneet terveyden edistämisen instituutioista (Huovila, 2014, s. 26). Tällä tarkoitetaan sitä, että toimittajien ajatuksissa ravitsemuksen asiantuntijuus ei ole enää yksinomaan virallisten toimijoiden kuten esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kenttää vaan aiheesta voidaan hankkia tietoa myös muilta tahoilta.

Suomessa ravitsemukseen liittyvän neuvonnan antamista tai ammattinimikkeitä ei ole rajoitettu laillistetun ravitsemusterapeutin nimikettä lukuun ottamatta (Valvira, 2021). Ravitsemustietoa voivat jakaa heidän ohellaan monet muut ravitsemus- tai ravinto-etuliitteellä varustetuin nimikkein toimivat henkilöt. Keskeisin ero laillistettujen ravitsemusterapeuttien ja muiden suomalaisten ravitsemuksen asiantuntijanimikkeiden välillä on Valviran laillistuksen ohella se, että ravitsemusterapeutit ovat ainoita yliopistokoulutuksessaan ravitsemushoitoon ja -terapiaan erikoistuneita ammattilaisia. Valviran hyväksymän koulutuksen saaneet, ravitsemustieteiden maisteriksi Itä-Suomen yliopiston ravintoterapialinjalta valmistuneet henkilöt voivat toimia myös nimikkeellä ravitsemussuunnittelija. Toisaalta myös lääkärit voivat kommentoida ravitsemusaiheita ja tarjota siihen liittyvää neuvontaa. Esimerkiksi lääketieteen tohtori, professori Juhani Knuuti on mediassa usein käytetty lähde (esim. Laine, 2020; Vilen, 2021), kun puhutaan lisäravinteista. (RTY, ei pvm.)

Suomalaisia ravitsemuksen asiantuntijanimikkeitä ja niiden eroja on tutkittu niukasti. Ainoastaan Anne Raunio (2020) on listannut ravitsemustieteen maisterintutkielmaansa tunnetuimpia suomalaisia ravitsemukseen liittyviä asiantuntijanimikkeitä. Näitä ovat esimerkiksi ravitsemus- tai ravintoasiantuntija, ravintoneuvoja, ravintoterapeutti, ravitsemus- tai ravintovalmentaja sekä personal trainer (Raunio, 2020, s. 8). Nimikkeisiin voi liittyä toisinaan myös etumääräte diplomi tai lisensoitu (Raunio, 2020, s. 8; RTY, ei pvm.). Koska nimikkeet eivät ole sisällöltään tai niiden käyttäjien koulutustaustojen suhteen yhteneväisiä, voi esimerkiksi ravitsemusasiantuntijalla olla taustallaan ravitsemustieteen pääaineopinnot Helsingin yliopistosta (Raunio, 2020, s. 11).

2.3.2 Perinteisen asiantuntijuuden haastajat

Asiantuntijoina esiintyvien henkilöiden määrän ja laadun kirjoa voidaan kuvata termillä asiantuntijuuden laajeneminen (Väliaverronen, 2021, s. 111). Moniäänistyvä kenttä tuottaa monipuolisempia lausuntoja ja tuloksia, mutta tekee samalla hallaa tieteellisten auktoriteettien luotettavuudelle (Boyce, 2006; Peters, 2008). Monenkirjavien lausuntojen meri voi puolestaan luoda illuusion siitä, että asiantuntijat olisivat kiistoissa keskenään tai ettei tietystä aiheesta olisi saatavilla tutkittua, episteemistä tietoa, joka taas asettaa kaiken saatavilla olevan tiedon yhtä arvokkaaksi (Shapin, 2007, s. 176; Väliaverronen, 2021). Asiantuntijoiden kirjo mediassa kasvaa erityisesti riskeistä sekä kriiseistä keskusteltaessa (Väliaverronen, 2021). Asiantuntijuuden laajeneminen on lisäksi havaittu arkisempien aiheiden kuten ruuan ja terveyden yhteydessä (Väliaverronen, 2015, s. 230). Esimerkiksi ruokavalioihin ja niiden terveystaustoihin liittyvää keskustelua ei käydä enää yksinomaan tieteentekijöiden kesken vaan aiheesta

esittävät julkisesti näkemyksiään myös erilaiset ”vasta-asiantuntijat” (Karvonen, 2013, s. 27).

Niin kutsutut vasta-asiantuntijat voidaan jakaa karkeasti kahteen eri ryhmään: kokemus- ja kenttäasiantuntijoihin. *Kokemusasantuntijuus* (expertise in experience) (Jakonen, 2017, s. 79) korostaa henkilön taitoja tieteellisen asiantuntijuuden sijaan (Väliveronen, 2016, s. 53). Taitoja hyödynnetään usein suoraan arkielämän kysymysten ratkaisemisessa, siinä missä tieteelliset tutkimukset vastaavat usein tieteen tarpeisiin (Väliveronen, 2016, s. 55–56). Käytännön kokemus esimerkiksi ravitsemukseen liittyvissä asioissa lisää toimittajien silmissä tietolähteen uskottavuutta (Albæk, Christiansen, & Togeby 2003; Saikkonen, 2019b, s. 1550). Tästä huolimatta kokemusta ei itsessään pidetä asiantuntijuuden perustana (Collins & Evans, 2002, s. 251; Hakkarainen & Paavola, 2008, s. 219; Jakonen, 2017, s. 109). Tämän vuoksi kokemukseen perustuva asiantuntijuus on käsitettävä omana kokonaisuutenaan, vaikka se kiistatta tuokin lisäpontta esimerkiksi tieteeseen perustuvaan asiantuntemukseen (Boyce, 2006, s. 895; Collins & Evans, 2002, s. 251).

Asiantuntijuuden normatiiviteoriassa *kokemusasantuntijuus* (ubiquitous expertise) katsotaan sellaisten kykyjen hallinnaksi, joita kaikilla yhteiskunnan toimintoihin osallistuvilla ihmisillä tulee olla. Esimerkiksi kielen puhuminen sekä sosiaalisten normien taitaminen ovat osoituksia kokemusasantuntijuudesta. Kokemusasantuntijuuteen liittyy myös hiljaisen tiedon käsite: vaikka henkilöllä on jokin tietty kokemukseen perustuva taito, hän ei välttämättä kykene selittämään taitoonsa liittyviä sääntöjä tai sen alkuperää. (Collins & Evans, 2002, s. 238, 2007; Saikkonen, 2019a, s. 7)

Arkipäiväisemmässä merkityksessä esimerkiksi journalistisissa jutuissa kokemusasantuntijoiksi nimetyt henkilöt ovat usein joko oman tai läheisensä kokemuksia työsäään hyödyntäviä henkilöitä. He voivat toimia kokemusasantuntijoina esimerkiksi erilaisiin sairauksiin kuten mielenterveysongelmiin tai päihderiippuvuuteen liittyen. Usein kokemusasantuntijoilla ei ole aiheeseen liittyvää korkeakoulutusta, mutta heidän on tullut käydä jonkinlainen koulutus, jonka avulla he ovat oppineet jäsentämään ja sanoittamaan kokemuksiaan toisten ihmisten hyödynnettäväksi. (Jakonen, 2017)

Toinen vasta-asiantuntijuuden luokka ovat Vienna Setälän ja Esa Väliverrosen (2014) nimeämät *kenttäasantuntijat* (field experts), jotka yhdistävät toiminnassaan kokemusasantuntijoiden tapaan kokemuseräisiä ja tieteellisten asiantuntijoiden tapaan teoreettisia ja tieteellisiä tietoja. Toisaalta asiantuntemuksen maksullisuus sekä yksilöllinen ja kannustava viestintätyyli erottavat kenttäasantuntijat tieteellisistä asiantuntijoista. Näiden piirteiden takia kenttäasantuntijoiden voisi katsoa kuuluvan luvussa

2.3 esiteltiin Turnerin (2001) asiantuntijaluokkaan III. (Setälä & Väliaverronen, 2014; Setälä-Pynnönen, 2015; Väliaverronen, 2015, 2016, 2021)

2.4 Kehyistäminen

Sosiologi Erving Goffman kehitti 1970-luvulla kognitiiviseen psykologiantutkimukseen ja antropologiaan pohjaavan kehysteorian (Baden, 2019, s. 231; Goffman, 1986; Van Gorp, 2007, s. 60). Alkuperäinen ajatus oli jäsentää todellisuutta ja sen rakentamista kehysten avulla. Olemuksen selvittämisen sijaan Goffman käänsi kysymyksen todellisuuden luonteesta muotoon ”minkälaisissa olosuhteissa ajattelemme asioiden olevan todellisia” (Goffman, 1986, s. 2). Todellisuuden olemukseen vaikuttavien olosuhteiden selvittämiseen sopiikin siis ajatus kehyksistä, joiden puitteissa todellisuudesta yhtäältä viestitään ja toisaalta sitä tulkitaan. Kehysteoria tarjoaa journalistiikan tutkimuksessa erinomaisen mahdollisuuden tarkastella paitsi journalismin osallistumista ja vaikutusta julkiseen keskusteluun, myös sen vaikutuksia todellisuuden käsittämiseen ja hahmottamiseen (Baden, 2019, s. 231).

Journalismin kontekstissa kehystämällä tarkoitetaan toimittajien tapaa muotoilla sisältöjä kehysten tai viittausten avulla sekä piilevän merkitysrakenteen kautta (Van Gorp, 2007). Kehysprosessi koostuu Robert M. Entmanin (1993) määritelmän mukaan valinnasta (*selection*) ja tärkeydestä (*salience*). Sen mukaan kehystäminen on ”tiettyjen näkökulmien *valitsemista* havaittavasta todellisuudesta sekä valittujen näkökulmien *tärkeyden* korostamista viesteissä tavoilla, jotka tukevat tiettyä ongelman määritelmää, kausaalista tulkintaa, moraalista arviointia ja/tai käsittelysuositusta” (Entman, 1993, s. 52) [kursiivit kirjoittajan omia]. Journalismissa kehystäminen on siis toimittajilta yleisölle suunnattu vaikuttava viesti, jonka tarkoituksena on toimia skeemoja aktivoivana stimulanttina (Van Gorp, 2007, s. 73). Viestissä yleisö kutsutaan implisiittisin tai eksplisiittisin keinoin tulkitsemaan joko uutista itsessään, sen aihetta tai jotakin osaa, esimerkiksi haastateltavaa, tietyn sabluunan eli kehyksen kautta (emt.). Kehystämistä voitaneenkin ajatella yksisuuntaisena viestintänä, jossa journalisti lähettää viestin, johon yleisön jäsenillä ei ole mahdollisuutta vastata suoraan.

Kehysteoria näkee viestinnän selektiivisenä ja konstruktivisena prosessina. Koska todellisuutta (tapahtumia, asioita tai ideoita) on mahdotonta kuvata täysin objektiivisesti, viestit, tässä tapauksessa uutistekstit, korostavat tai vaihtoehtoisesti häivyttävät todellisuuden joitain ominaisuuksia (Baden, 2019, s. 231, Entman 1993). Kehystäminen on siis viestin vastaanottajaan ja tämän todellisuuskäsityksiin voimakkaasti vaikuttava menetelmä. Kun huomio suunnataan pois tietystä asiasta tai aspektista, lakkaa

se myös olemasta todellista (Goffman, 1986, s. 2–3; Puroila, 2002, s. 26). Huomion keskittäminen tiettyyn näkökulmaan taas tekee siitä todellisempaa (emt.) Korostaminen ja häivyttäminen luovat uutiselle kehyksen muotoon puetun metaviestin eli ohjeen aiheen ja tekstin tulkitsemisen, joka puolestaan ohjaa lukijan tulkintaa todellisuudesta (Van Gorp, 2007, 65). Journalistista kehystämistä voitaneen ajatella myös englannin kielen verbin *frame* kautta. Suomeksi käännettynä sana voi tarkoittaa kehystämistä tai muodostamista, mutta arkikielessä verbi kääntyy myös syylliseksi lavastamiseksi (MOT Sanakirjat, 2021). Journalistinen kehystäminen on ikään kuin lavastamista, jonka avulla viestin vastaanottajalle muodostetaan selkeä kuva siitä, minkälaisena asia tai aihe tulee nähdä.

Kehystämisen välineitä käytetään Entmanin (1993) mukailleen tietyn näkökulman tärkeiden korostamiseen. Tyypillisimpiä keinoja ovat metaforat, iskulauseet, kuvaukset, esimerkit, argumentit sekä visuaaliset elementit (Entman, 1993, s. 52; Gamson & Lasch, 1980, s. 4; Pan & Kosicki, 1993, s. 56; Van Gorp, 2007, s. 64). Suurin osa edellä luetelluista välineistä hyödyntää useita sanoja tai lauseita ja niiden yhdistelmiä kehyksen luomisessa. Yhtäältä on myös argumentoitu, että jo yksittäisellä sanavalinnalla on mahdollista luoda kehys tekstiin (Kahneman & Tversky, 1979; Van Gorp, 2007, s. 64). Kehystämisen välineitä ja niiden vaikuttavuutta voidaan korostaa entisestään esimerkiksi toiston tai asettelun avulla (Entman, 1993, s. 53). Lisäksi Entman (1993, s. 52) täydentää kehystämistä välineiden listaa journalistisilla lähteillä.

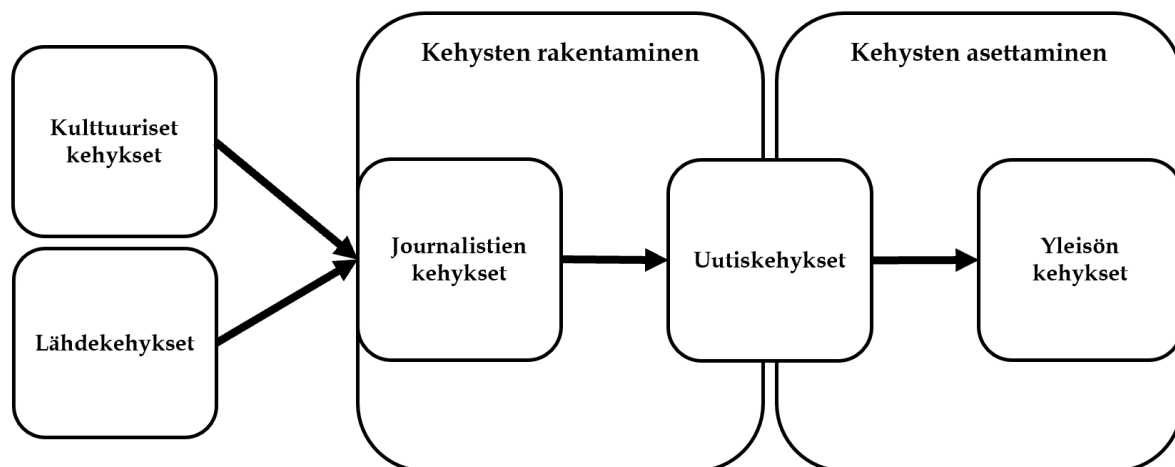
Kehyksiä syntyy ja niitä tuotetaan useassa eri vaiheessa viestintäprosessia (kuviokuva 2 seuraavalla sivulla). Journalistisesta kehystämisestä puhuttaessa olisi luonnollista nostaa kehystämisen ensimmäiseksi vaiheeksi journalistit, mutta heidän käyttämänsä kehykset kumpuavat aiemmista kehyksistä. Journalistista työprosessia edeltävä kehystäminen voidaan jakaa kahteen erityyppiseen vaiheeseen: kulttuuriin, joka itsessään sisältää ja tuottaa kehyksiä esimerkiksi tarinoiden muodossa (Entman, 1993, s. 53) sekä tietolähteiden tarjoilemiin kehyksiin, joiden perusteella journalistit muokkaavat tuottamiaan sisältöjä (Baden, 2019, s. 229). Toimittajien lisäksi myös lähteet, kuten poliitikot tai asiantuntijat, voivat siis toimia journalististen juttujen merkittävinä kehystäjinä. Tällöin voidaan puhua niin kutsutuista kehyksen tarjoajista (*frame sponsor*) tai lähteen tarjoamista kehyksistä (*source-sponsored frames*) (Baden, 2019, s. 229, 232; Van Gorp, 2007, s. 68–69).

Toinen vaihe ovat itse toimittajat, jotka Stephen D. Reesen (2010) mukaan ovat ammattinsa vuoksi luontaisia kehystäjiä. Journalistisessa työprosessissa kehystäminen tapahtuu sekä jutun suunnitteluvaiheessa, lähteiden antamien tietojen valinnassa että itse juttua tehtäessä. Työn tuloksena syntynyt journalistinen tuote nähdään

kolmantena kehystämisen vaiheena (Entman, 1993, s. 52), sillä se sisältää journalistin aiemmassa vaiheessa käsittämät ja tuottamat kehukset. Journalistien synnyttämistä kehyksistä voidaan käyttää myös termiä *uutiskehys* (Baden, 2019, s. 229).

Neljännessä vaiheessa kehystäminen nähdään yleisön tekemänä asiana, jossa uutisisältöjen kuluttajat omaksuvat heille tarjotut kehukset ja alkavat tulkita asioita uutiset tehneiden toimittajien tavoin (Entman, 1993; Van Gorp, 2007, s. 61). Yleisön kehystämisen kohdalla on huomioitava, että viestin vastaanottajilla on myös mahdollisuus assosoida journalistien tarjoilemia kehiksi omiin kokemuksiinsa ja tulkintoihinsa eli skeemoihin. Tällöin jutun tarjoama kehys ei välttämättä välity ajatellulla tai toivotulla tavalla. Toisaalta kehystäminen itsessään sisältää oletuksen siitä, että kehys yhdistyy viestin vastaanottajan, tässä tapauksessa lukijan tai yleisön jäsenen, mielessä kehukseen liittyviin skeemoihin, jolloin vastaanottaja jättää automaattisesti huomiotta kehukseen kuulumattomat elementit (Van Gorp, 2007, s. 66).

Journalistisessa työssä tapahtuva kehystäminen on siis jatkuva prosessi, jossa eri vaiheet ja niissä syntyvät kehukset vaikuttavat toisiinsa sekä uusien kehysten syntyyn (kuvio 2). Yllä kuvattu kehystämisen prosessi sisältää useita vaihteita ja tekijöitä, mutta karkeasti kehystäminen voidaan jakaa kahteen eri vaiheeseen: *kehysten rakentamiseen* ja *kehysten asettamiseen* (de Vreese, 2005), joiden alla eri toimijat toimivat.

KUVIO 2 Journalistisen kehysprosessin vaiheet

Journalististen kehysten tutkimuksessa ei ole konsensusta siitä, onko journalistien tekemä kehystäminen tietoisista vai tiedostamatonta. Robert M. Entmanin (1993, s. 52) ja Baldwin Van Gorpin (2007, s. 67) mukaan molemmat tavat ovat mahdollisia. Christian Baden (2019, s. 232) puolestaan määrittelee kehystämisen tietoiseksi toiminnaksi, jossa tarkoituksellisilla valinnoilla luodaan tietynlainen kuva valitusta aiheesta,

tapahtumasta tai asiasta. Tutkimuksissa on havaittu, että toimittajilla on taipumusta valita tietyntyylisiä kehyksiä esimerkiksi journalististen rutiinien, tiedotusvälineen omistajien tai taloudellisten tekijöiden takia (Van Gorp, 2007, s. 68). Vienna Setälän ja Esa Väliiverosen (2014, s. 526–527) mukaan journalistiseen kehystämiseen vaikuttavat myös yleinen journalistinen kulttuuri sekä laajempi sosiokulttuurinen tapa, jolla uusia ilmiöitä ja tapahtumia hahmotetaan metaforien ja tarinoiden kautta. Myös muut ulkoiset tekijät, kuten muu media, erilaiset sosiaaliset liikkeet sekä merkittävät tapahtumat voivat vaikuttaa kehysvalintoihin (Van Gorp, 2007, s. 68). Journalistien sisäisillä tekijöillä, kuten henkilökohtaisilla näkemyksillä ja kokemuksilla on toki myös vaikutusta siihen, kuinka he havainnoivat ja tulkitsevat maailmaa ja luovat näin kehyksiä uutisaiheiden ympärille (Brüggemann, 2014; Van Gorp, 2007, s. 67).

Kuten aiemmin mainittua, yleisön ajatteluaan olevaan tyypillisiin kehystämislle altistuva ja niitä tulkitseva ryhmä. Myös toimittajat sekä heidän lähteensä altistuvat mediassa luoduille kehyksille, jolloin ne ohjaavat paitsi ihmisten uskomuksia ja asenteita, myös heidän käytöstään (Baden, 2019; Setälä & Väliiveronen, 2014, s. 520–521). Samalla kehystämisen mahdollistaa sen, että journalistit, lähteet ja yleisö voivat nähdä kuinka erilaisia tulkintoja tapahtumista ja todellisuudesta on mahdollista tehdä valitusta kehyksestä riippuen (Baden, 2019, s. 232; Van Gorp, 2007).

Erving Goffman luokitteli alkuperäisessä tutkimuksessaan ihmisten todellisuuden luonnetta hahmottavat kehykset kahteen primääriin kehyksen perustyyppiin: luonnollisiin kehyksiin (*natural frames*) ja sosiaalisiin kehyksiin (*social frames*) (Goffman, 1986, s. 22). Luonnollisiin kehyksiin sijoittuvat puhtaasti fysikaaliset tapahtumat, sosiaaliseen kehyksen kautta taas tulkitaan todellisuutta, kun kyseessä ovat tahtoon, päämäärään tai intention kytkeytyvät tapahtumat (Goffman, 1986, s. 22; Puroila, 2002, s. 37). Journalististen kehysten tutkimuksessa voitaisiin käyttää Goffmanin primäärikehyskäsitteitä, mutta tutkimuksessa on tunnistettu myös journalistisissa sisällöissä yleisesti esiintyviä, niin kutsuttuja geneerisiä kehyksiä (Baden, 2019, s. 234). Geneerisiin uutiskehyksiin lukeutuvat muun muassa: 1) *konflikti*, jossa uutinen tiivistyy kahden tai useamman asian, tulkinnan tai tekijän väliseksi kiistaksi, 2) *peli*, jossa esimerkiksi politiikasta uutisoidaan strategisilla termeillä kuin voitettavissa olevana pelinä, 3) *teema*, jossa esimerkiksi politiikan tapahtuma sijoitetaan kontekstiin, 4) *tapahtuma*, jossa uutisaihe kehystyy tiettyyn henkilöön tai tapahtumaan sekä 5) *human interest*, jossa kehystämisen tapahtuu kertomalla uutisaiheesta tai -tapahtumasta yksittäisen ihmisen näkökulmasta (Aarøe, 2011; Baden, 2019, s. 234; Lawrence, 2000).

Teorian mukaan kehystämisen on siis journalististen uutiskriteerien ja päiväjärjestyksen ohella keskeinen keino, jolla journalismi osallistuu ja vaikuttaa julkiseen

keskusteluun (Baden, 2019, s. 239). Se tarjoaa erinomaisen keinon kuvata viestien voimaa (Entman, 1993) sekä valtaa, jota journalismilla on ihmisten ajatteluun, asenteisiin ja toimintaan. Terveysjournalismin tutkimukseen ajatus kehystämisestä soveltuu erityisen hyvin, sillä osin tiedeyhteisön toiveiden vastaisesti terveysjournalismi ei keskity ainoastaan aiheista ja tuloksista kertomiseen. Antropologian ja viestinnän tutkijat Charles Briggs ja Daniel Hallin (2016, s. 7) kuvaavatkin terveysjournalismia pikemmin performatiivisena toimintana, jossa tieteellistä tietoa tulkitaan ja kehystetään muun muassa Entmanin (1993, s. 52) esittämien valinnan ja tärkeyden keinoin.

3 AIEMPI TUTKIMUS

Koska terveysjournalismi ja asiantuntijuus on aiheena laaja, on sitä lähestytty eri näkökulmista ja useita tieteenaloja yhdistellen. Tässä luvussa esittelen aiempia tutkimuksia kahden kattoteeman, terveystieteen ja terveysjournalismin, kautta. Vaikka terveystieteen ja -journalismin voidaan hahmottaa toisensa läpileikkaavina aiheina (ks. kuvio 1 tämän tutkielman sivulla 4), käsittelen kummankin teeman aiemman tutkimuksen erillisinä lukuina. Luvussa 3.1 käyn läpi terveystieteen tutkimusta yleisesti sekä tutkimuksellisia jakolinjoja esitellen. Terveystieteen tutkimusta avataan tarkemmin luvussa 3.2 terveysjournalismin ja asiantuntijuuden sekä terveysjournalismin ja tiedeviestinnän suhteiden kautta. Lisäksi käsittelen journalistiseen tiedonhankintaan, tietolähteiden valintaan, ja niiden etiikkaan liittyviä kysymyksiä.

3.1 Terveystieteen tutkimus

Terveyden ja hyvinvoinnin käsitteiden laajuuden sekä niiden monille eri yhteiskunnan ja arkielämän aloille ulottuvan luonteen vuoksi myös terveystieteen tutkimus pohjaa useisiin eri aloihin. Sosiologian ja psykologian ohella se liittyy humanistisiin tieteisiin, esimerkiksi filosofian, retoriikan ja etiikan tutkimukseen. Yhtäältä se pohjaa myös yhteiskunnallisiin aloihin esimerkiksi politiikkaan ja oikeustieteeseen, kasvatustieteen sekä tietenkin terveystieteiden tutkimukseen. Terveystieteen tutkimuksen tarkoituksena oli alun alkujaan tuottaa tietoa terveydenhuollon ja terveyden edistämisen tarkoituksiin, mutta myöhemmin painopiste on siirtynyt viestintätieteiden puolelle. Erilaisista lähtökohdista huolimatta terveystieteen tutkimukselle yhteistä on käytännönläheinen ongelmalähtöisyys: sillä pyritään tunnistamaan, tutkimaan ja ratkaisemaan olemassa olevia terveydenhuoltoon tai terveyden edistämiseen liittyviä ongelmia. (Kreps ym., 1998, s. 1–2; Torkkola, 2008, s. 39–40, 2014, s. 18)

Tutkimusaiheena terveysviestintä voidaan jakaa erilaisiin päälajeihin. Gary L. Kreps ym. (1998, s. 4–5) jakavat viestinnän terveydenhuollon ja terveyden edistämisen haaroihin, Sinikka Torkkolan (2008) jakoja ovat vuorovaikutus-, vaikutus- ja kulttuurintutkimus. Terveydenhuollon ja vuorovaikutuksen linjoissa kiinnostuksen kohteena ovat terveydenhuollon ja terveyden ammattilaisten tuottamat viestit, terveyden edistämisen ja vaikutustutkimuksena kohteena puolestaan esimerkiksi median tuottamat ja jakamat terveysväisällöt (Kreps ym., 1998; Torkkola, 2008). Torkkolan määrittelemässä kulttuurintutkimuksellisessa linjassa mielenkiinnon kohteena on terveyden ja sairauden todellisuuden rakentuminen terveysviestinnän avulla, mutta tämä lähestymistapa on harvinaisempi (Torkkola, 2008, s. 67).

Maailman terveysjärjestö WHO ei Torkkolan ja Krepsin ym. tavoin näe eroa käytettyjen viestintäkanavien välillä. Se katsoo terveysviestinnän olevan ensisijaisesti väline, jolla siirretään terveystietoa massoille ja joka sisältää kaikki tiedon välittämisen kanavat ja keinot, kuten koulutuksen, henkilökohtaisen ja joukkoviestinnän, median ja terveysjournalismin sekä kulttuurispesifit tiedonvälityskeinot kuten laulut ja nukke-esitykset (WHO, 1998). Määritelmä on laaja, mutta se tukee terveysviestinnän tutkimuksen jakoja kohtaan esitettyä kritiikkiä. Torkkolan (2008, s. 42) mukaan liian tiukat jaot voivat rajata tutkimuskohteista ja -näkökulmista pois asioita, jotka eivät sovi linjojen esittämiin muotteihin, mutta jotka olisivat relevantteja terveysviestinnällisen tiedon ja ymmärryksen tuottamisen kannalta.

Vaikuttamislinjan tutkimus voidaan jakaa vielä kahteen alalinjaan: terveysvalistukseen ja median terveys- ja sairausaiheisiin sisältöihin (Torkkola, 2008). Terveysvalistusta on tehty vuosisatojen ajan ja kehittyvä media nähtiin hyvänä keinona levittää sairautteen ja terveyden edistämiseen liittyvää tietoa (Torkkola, 2008). Terveysvalistuksen tutkimuksessa kohteena voivat olla esimerkiksi terveyskampanjat, joita voidaan tutkia vaikkapa niiden yleisten vaikutusten ja viestintäkeinojen kannalta (esim. Cho & Salmon, 2007) tai paikallisia kampanjoita tarkastellen. Paikallisia terveyskampanjoita on tarkasteltu esimerkiksi Boliviassa (Valente & Saba, 1998) sekä Suomessa tunnettuun Pohjois-Karjala-projektin liittyen (Wiio & Puska, 1993, s. 93–112). Kaksi aiemmin mainittua tutkimuslinjaa on myös mahdollista yhdistää. Esimerkiksi Vienna Setälän ja Esa Väliiverrosen (2014) tutkimus keskittyi tarkastelemaan Helsingin Sanomien painonhallintaan liittyneen Läskikapina-kampanjan journalistisia sisältöjä. Suomessa terveysviestinnän tarkastelu onkin perinteisesti painottunut vaikuttamistutkimukseen niin terveysvalistuksen kuin media-analyysin osalta (Torkkola, 2008, s. 64).

Aiemmin esiteltyä Torkkolan (2008) terveysviestinnän jaottelua hyödyntäen tämä tutkielma sijoittuu vaikutustutkimuksen haaraan, sillä tarkoituksena on tutkia median terveys sisältöjä. Krepsin ym. (1998, s. 4) jakoa hyödyntäen tutkielma on osa terveyden edistämisen tutkimusta, sillä kohteena ovat media ja vaikuttava viestintä.

3.2 Terveysjournalismin tutkimus

Terveyttä ja sairautta käsitteleviä mediasisältöjä on tutkittu monista näkökulmista. Analyysin kohteena ovat olleet pääasiassa toimijat, esimerkiksi haastatellut henkilöt ja juttujen kohderyhmät, sekä kielelliset keinot, joilla media yhtäältä viestii ja toisaalta rakentaa kuvaa terveydestä ja sairaudesta. Aiemman tutkimuksen perusteella terveysjournalismille on tyypillistä korostaa lääketieteellistä näkökulmaa tietynlaisen paradoksaalisuuden kautta: yhtäältä terveysaiheissa korostuvat terveysvaarat eli vaaralliset sairaudet ja taudit, toisaalta lääketieteen kaikkivoipaisuus ja sen uudet saavutukset (Järvi, 2014; Torkkola, 2008, s. 21; Väliverronen, 2005, s. 1395). Australiassa tehdyn uutisanalyysin tulos tukee osin edellä esitettyä väitettä: kaksi etusivun terveysuutisissa korostunutta aihetta olivat terveydenhuoltopalveluiden saatavuus sekä tupakka tai tupakointi ja syöpä eli terveysvaaran aiheuttavat asiat (Lupton, 1995, s. 502). Lääketieteellisen näkökulman korostuminen näkyy myös terveysjournalismin auktoriteettiuskoisuutena (Torkkola, 2008, s. 93; Vainikainen & Salonen, 2014, s. 167). Näkökulma toistuu myös terveysjournalismin retoriikassa: tyypillistä on käsitellä aiheita *uhkien* kuten vaarallisten sairauksien, *hallinnan* eli lääketieteen ja tiedeinstituutioiden terveystiedon auktoriteettiaseman, ja *toivon* eli tieteen saavutusten ja uusien löydösten, kautta (Väliverronen, 2005, s. 1395).

Terveysjournalismi on saanut tutkimuksissa osakseen myös kritiikkiä muun muassa epärealistisen lähestymistapansa takia (Torkkola, 2008, s. 62). Tämä liittyy sensaatiohakuisuuteen sekä terveysuhkien, kuten aiemmin mainittujen vaarallisten sairauksien, korostumiseen (Klaidman, 1991; Väliverronen, 2005, s. 1395). Sensaatiohakuisuus näkyy esimerkiksi terveysvaaroja käsittelevissä uutisissa aiheen kiireellisyyden ja tärkeyden korostamisena. Journalismin puolesta voidaan toisaalta argumentoida, että näiden näkökulmien korostaminen on luontainen osa journalismin yleisön tiedottamiseen ja varoittamiseen liittyvää työtä (Klaidman, 1991, s. 231–233). Kritiikkiä on saanut myös joukkotiedotusvälineiden tapa uutisoida tutkimustuloksista väärin (Klaidman, 1991; Sanders, 2003, s. 154; Torkkola, 2008, s. 93). Erityisesti terveysvaaroista uutisoitaessa journalistien ongelmaksi muodostuu se, että parhaimmassakin tapauksessa he tulkitsevat tiedettä ja täten kehystävät uutisia erilaisin arvolatauksin sekä poliittisin ja taloudellisin vaikuttimin. Koska tietoa on saatavilla paljon, muuttuu

sen yksinkertaistaminen paikoin jopa mahdottomaksi. Terveiden kompleksisuus tuntuukin kiteyttävän terveystjournalismin ongelman; monimutkaisuus vaikeuttaa sekä journalistisen sisällön muotoilua että viestin vastaanottamista ja tulkintaa. On argumentoitu, että etenkin yleisön tapauksessa vain pienellä osalla viestin vastaanottajista on kykyä ja asiantuntemusta yhtäältä tulkita ja toisaalta arvioida aiheen eri puolia, tiedon oikeellisuutta sekä sen taustalla olevia motiiveja. (Klaidman, 1991, s. 230; Korhonen, 2014, s. 138)

Ravitsemusjournalismin tutkimus vaikuttaa puolestaan kehystyneen usein tiettyihin ravitsemuksellisiin ilmiöihin. Esimerkiksi Janne Huovilan (2014) ja Mikko Jauhon (2013) analysoimat mediassa käydyt tai median kautta aloitetut ravitsemuskeskustelut liittyivät vähähiilihydraattiseen ruokavalioon eli karppaukseen. Mari Niva ja Mikko Jauho (1999) puolestaan käsittelivät aihetta funktionaalisia elintarvikkeita koskevien mediatekstien kautta. Vähähiilihydraattisen ruokavalion esiintymistä mediassa, sekä tämän yhteyttä asiantuntijuuteen, ovat tutkineet esimerkiksi Steven Shapin (2007) sekä Andreas Gunnarsson ja Mark Elam (2012). Ravitsemusjournalismia on tutkittu myös väitteiden oikeellisuuden kautta. Andrea J. Basun ja Elaine Hogardin (2008) tabloideja koskeneessa tutkimuksessa kävi ilmi, että ravitsemustietoa esitettiin puutteellisesti kontekstoituna, väärin tulkittuna ja sensaatiohakuisesti. Huolestuttavasti ilmeni myös, ettei yleisö kyseenalaistanut lehtien heille tarjoamia tulkintoja ravitsemusfaktoista, vaikka se tiedostikin, etteivät väitteet välttämättä ole tosia. Faktuaalisesti virheellinen monimutkaisen aiheen uutisointi lisää paitsi yleisön epäluottamusta tietteellisiin asiantuntijoihin, myös hämmentää sitä entisestään. (Basu & Hogard, 2008)

3.2.1 Tutkimuskohteena terveystjournalismi ja asiantuntijuus

Vaikka asiantuntijoiden monenkirjavasta käytöstä terveystjournalismin tietolähteinä on olemassa tutkittua tietoa, asia ei aina ole ollut näin. Tammy Boyce esitti vuonna 2006 (s. 890), että journalistien asiantuntijalähteiden valintaan ja käyttöön tulisi kohdistaa enemmän tutkimusta. 2010-luvun aikana tutkimuksia onkin tehty yhä enenevässä määrin, kuten alla tulen esittämään.

Journalismissa asiantuntijat ovat tyypillinen henkilölähde. Asiantuntijoiden tarjoamaa tietoa käytetään tuomaan lisätietoa, lisäämään narratiivin uskottavuutta sekä oikeuttamaan ja pätevöittämään journalistin omia tulkintoja aiheesta (Saikkonen, 2019b, s. 1548; Ward & Hansen, 1997, s. 221). Asiantuntijoiden runsas käyttö terveystjournalismissa sekä aiempi tutkimus puoltavat myös tämän tutkielman tekemistä.

Vertaisarvioitujen tutkimusten ohella asiantuntijuuden ja terveystjournalismin suhdetta on käsitelty runsaasti opinnäytetöissä. Tutkielmia on tehty esimerkiksi

ravitsemuksen kokemusasiantuntijoiden kehystämisestä (Aikkila & Päivänen, 2017) sekä asiantuntijuuden rakentumista Helsingin Sanomien ja Iltalehden terveystuotissa (Kallioniemi, 2021). Helin Selin (2017) puolestaan käsitteli opinnäytetyössään terveysaiheisten aikakauslehtien lähdekäytäntöjä ja niiden luotettavuutta. Yksistään ravitsemusjournalismiin kehystyvää asiantuntijuutta käsiteltiin osin Merja Ylilaurin (2012) maisterintutkielmassa, jossa hän tarkasteli ravitsemusjournalismia sekä jutuissa käytettyjen asiantuntijoiden että juttujen aiheiden kautta.

Suomessa tiede- ja terveysaiheiden asiantuntijuutta mediassa ovat muun muassa tutkineet Vienna Setälä-Pynnönen [Setälä] (esim. 2015) sekä Esa Väliverronen (esim. 2015, 2021). Tämän tutkielman kannalta merkittävä on myös Setälän ja Väliverronen (2014) yhteinen Helsingin Sanomien Läskikapina-terveysvalistuskampanjaan kohdistuva tutkimus, jonka yhteydessä tutkijat lanseerasivat käsitteen *kenttäasiantuntija*. He argumentoivat, että kenttäasiantuntijoista, kuten ravintoterapeuteista, personal trainereista ja elämäntapavalmentajista, on tullut tieteellisen tiedon merkittäviä välittäjiä. Usein kenttäasiantuntijat toimivatkin terveyden ja muiden arkielämän aiheiden kuten ravinnon ja laihduttamisen parissa. Tieteellisiin asiantuntijoihin verrattuna he toimivat tieteellisen tiedon auktorisoituina levittäjinä ja esiintyivät kaupallisten terveysteknologisten innovaatioiden mainostajina. Kaupallisuuteen kytkeytyneet kenttäasiantuntijat toimivat tutkimusaineiston jutuissa enemmän lukijoita kannustavina ja hyvin yksityiskohtaisia neuvoja tarjoavina auktoriteetteina sen sijaan, että he olisivat olleet tieteeseen perustuvan ravitsemustiedon varsinaisia lähteitä. He legitimoivat asiantuntumuksensa itsevarmalla esiintymisellä, idealisoiduilla ja samastuttavilla kertomuksilla, tieteellisen tiedon mallikkoymmärrettävällä tulkinnalla ja ihmisläheisyydellä. (Setälä & Väliverronen, 2014; Setälä-Pynnönen, 2015)

Terveysjournalismia ja asiantuntijuutta on lähestytty myös journalistien näkökulmasta. Sampsa Saikkosen (2019b) haastattelututkimuksessa tutkittiin terveys- ja ravitsemusaiheista kirjoittavien toimittajien näkemyksiä asiantuntijuudesta sekä heidän perusteitaan henkilölähteiden valinnalle. Saikkonen tunnisti neljä erilaista tapaa valita ravitsemustietoa tarjoava lähde. *Rutiinipohjaisessa* valinnassa painottuvat journalistiset käytännöt sekä viralliset, valtiolliset tietolähteet kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. *Pluralistinen* lähteen valintatapa taas korostaa terveyden ja ravitsemuksen kiinteää yhteyttä arkipäivään, jolloin kysymykset vaativat vastaajikseen erityyppisiä asiantuntijoita. Pluralistista lähestymistapaa suosivat toimittajat korostavat käytännön kokemuksen merkitystä terveyteen liittyvien ilmiöiden inhimillistämässä. Siksi ravitsemuksen varsinaisten asiantuntijoiden, kuten tutkijoiden, lisäksi haastateltaviksi kelpaavat myös ravitsemuksella käytännön ongelmia ratkovat lääkärit sekä omia kokemuksiaan aiheesta jakavat maallikot. *Palvelurepertoaarissa*

asiantuntijat valitaan sen mukaan, kuinka hyvin yleisöä palvelevia vastauksia ja neuvoja he pystyvät antamaan toimittajalle. Asiantuntijoilta odotetaan tämän päivän terveysjournalismissa usein vastauksia käytännön ja arkipäivän ongelmiin (Albæk ym., 2003; Väliverronen, 2015), johon palvelukeskeinen asiantuntijan valintatapa tarjoaa vastauksen. Neljäs tapa valita lähteitä ravitsemusjuttuihin on *intressiperustainen*, ja siinä korostuu journalismin vahtikoiran tehtävä (esim. Pihl-Thingvad, 2015). Tätä tapaa käyttävät toimittajat pyrkivät toimimaan mahdollisimman objektiivisesti lähteitä valitessaan, jolloin tärkeäksi muodostuvat lähteiden mahdolliset kaupalliset intressit tai muut sidonnaisuudet. (Saikkonen, 2019b, 2019a)

Saikkonen argumentoi, että erilaiset asiantuntijan valinnan repertoaarit eivät niinkään kerro journalistien puutteellista asiantuntemuksen tunnistamisesta vaan pikemminkin vahvistavat tämän päivän terveyden asiantuntijuuden monimutkaisuutta ja jännitteisyyttä. Huomionarvoista on myös se, että erityisesti palvelurepertoaaria hyödyntävät toimittajat luovat ja antavat tilaa vaihtoehtoiselle asiantuntijuudelle: heille tärkeintä on saada juttuun haastateltava. Tieteellisten asiantuntijoiden halukkuus kommentoida esimerkiksi hetkellisiä trendidieettejä voi olla heikko, jolloin kommentteja on helpompi saada esimerkiksi aiheen kenttäasiantuntijoilta. (Saikkonen, 2019b, 2019a)

Kansainvälisesti terveysjournalismiin ja asiantuntijuuteen keskittyvää tutkimusta on tehty laajasti. Yksi tunnetuimmista on Tammy Boycen (2006) mediatutkimus, jonka aiheena oli MPR-kolmoisrokotteen eli tuhkarokko-, sikotauti- ja vihurirokkorokotteen (engl. measles, mumps, rubella, lyh. MMR) ja autismin väitetty yhteys. Boyce selvitti Saikkosen tapaan toimittajien käsityksiä rokotteen asiantuntijuudesta sekä syitä asiantuntijalähteiden valintaan. Tutkimus toteutettiin analysoimalla joukkotiedotusvälineiden sisältöjä, yleisön kyselyvastauksia sekä haastattelumateriaaleja, ja tuloksia suhteutettiin asiantuntijuuden normatiiviteoriaan (Collins & Evans, 2002). Ilmeni, että asiantuntijalähteitä valittaessa journalisteille merkittävin kriteeri ei ollut lähteiden rokotteisiin tai autismiin liittyvä asiantuntijuus. Suurin osa haastatelluista oli esimerkiksi poliitikkoja tai rokotettujen lasten vanhempia. Tieteentekijöitä edusti vain noin kolmannes aineiston asiantuntijoista. Haastatellut toimittajat olivat haluttomia avaamaan syitä toiminnalleen: moni perusteli valintojaan haastateltavien helpolla tavoitettavuudella sekä sillä, että kyseessä olivat vain tietolähteet. Journalistit sysäsivät siis vastuun juttujen mahdollisista vaikutuksista yleisön mielipiteisiin ja toimintaan haastateltujen niskaan, vaikka heidän omalla toiminnallaan, tässä tapauksessa tietolähteiden valinnalla ja kehystämällä, on tutkitusti merkittävä vaikutus yleisön käsityksiin todellisuudesta (esim. Goffman, 1986, s. 2–3; Puroila, 2002, s. 26). (Boyce, 2006)

Naistenlehtien ja naisille suunnattujen terveystieteen ravinto- ja fitness-juttuja tutkineet Chelsea Reynolds ja Susan LoRusso (2016) puolestaan havaitsivat, että merkittävien osa näiden medioiden tietolähteistä oli tieteellisiä asiantuntijoita. Syyksi tälle tutkijat ehdottavat tieteellisten henkilölähteiden uskottavuutta. Merkittävää oli kuitenkin, että terveysaiheisiin keskittyvissä lehdissä tieteellisiä asiantuntijoita hyödynnettiin vähemmän (37,8 %) kuin geneerisissä naistenlehdissä (56,6 %). Reynolds ja LoRusso huomauttavat myös, että yksinomaan naistenlehtiin kohdistunutta terveystiedon asiantuntijuutta ei ole tutkittu lähes ollenkaan, joten tällaiselle tiedolle olisi tarvetta. (Reynolds & LoRusso, 2016)

3.2.1.1 Terveysjournalismi ja ravitsemuksen asiantuntijuus

Ravitsemuksen asiantuntijuus on laajentunut lääke- ja terveystieteen piiristä kohti kokonaisvaltaisempaa hyvinvointia sekä yksilöllistä, ihmisläheistä näkökulmaa. Ilmiö on tunnistettu Suomen lisäksi myös muissa länsimaissa (Huovila, 2016; Huovila & Saikkonen, 2018, s. 376; Verhoeven, 2008). Syynä tähän on pidetty yhtäältä internetin mahdollistamaa laajaa ja nopeaa tiedonsaantia ja -jakoa, toisaalta joukkotiedotusvälineitä jotka nostavat esiin ja näin legitimoivat lähteidensä asiantuntijuuden sen todellisesta laadusta riippumatta (Huovila & Saikkonen, 2018; Åkerman ym., 2020). Vaikka osa kokemus- ja kenttäasiantuntijoista puoltaakin tieteellisten asiantuntijoiden lausuntoja, asettuu osa julkisesti virallisia suosituksia ja linjauksia vastaan (Väliaverronen, 2021, s. 111).

Erityisen näkyvä journalismin ja asiantuntijuuden saralla tutkittu vasta-asiantuntijuuden ilmentymä on ollut niin kutsuttu karppausliike tai LCHF-liike (low carb high fat), joka on profiloitunut virallisten ravitsemus- ja terveystahojen vastustajana (Karvonen, 2013, s. 27). Liike on toiminut tieteen popularisoijana ja tällä tavoin vasta-asiantuntijuuden nostajana. Näkyvyyttä ja uskottavuutta lisäävästä tieteen popularisoinnista huolimatta sen viestit eivät todellisuudessa pohjautu riippumattomaan tieteelliseen tutkimukseen. LCHF-asiantuntijat tarjoavat kenttäasiantuntijoiden tapaan yksinkertaistettuja, ihmisläheisiä ja idealisoituja tieteen tulkintoja, jotka kiinnostavat sekä toimittajia että yleisöjä (ks. Setälä & Väliaverronen, 2014). Tämä puolestaan voi saada yleisön luottamaan vähemmän tieteelliseen tietoon ja asiantuntijoihin. Syynä karppausliikkeen suosioon ja näkyvyyteen mediassa on pidetty muun muassa sen institutiokritiikkiä, joka vetoaa toimittajien vallan vahtikoiran ihanteeseen (Karvonen, 2013, s. 29; Pihl-Thingvad, 2015). Liike väittää paljastavansa virallisen terveystiedon tuottajien ja alan virallisten toimijoiden väitetyt sidonnaisuudet ja kytkökset, jotka heidän mukaansa pyrkivät edistämään omaa asiaansa kansalaisten kustannuksella tupakkateollisuuden tavoin (Gunnarsson & Elam, 2012, s. 326). Koska erilaisten

väärinkäytösten paljastaminen on toimittajien tehtävä, on virallisista näkemyksistä poikkeavien paljastusten tutkiminen journalisteille motivoiva tehtävä. (Gunnarsson & Elam, 2012)

Suomessa lisävaikutin vaihtoehtoisen ravitsemustiedon kaipuulle on ollut maamme ravitsemusneuvonnan kiinteä yhteys kansallisiin ravitsemussuosituksiin (Huovila & Saikkonen, 2018, s. 376). Ravitsemusneuvojen yleistäminen koko kansan tasolle ei kykene vastaamaan terveystiedon ja -journalismin nykyiseen yksilöllisyyden ihanteeseen (Huovila, 2014, s. 27; Vainikainen & Salonen, 2014, s. 166). Suositusten näyttävä ja julkinen kritiikki (esim. Huovila, 2014; Huovila & Saikkonen, 2018; Jauho, 2013; Vainikainen & Salonen, 2014) on luonut vaihtoehtoiselle asiantuntemukselle sekä tilaa että tilausta. Yleisön perässä vaihtoehtoisen tiedon ja asiantuntijoiden äärelle ovat löytäneet myös toimittajat ja laajeneva asiantuntijuuden kehä on valmis.

Tutkimuksissa on myös argumentoitu, etteivät toimittajat aina kykene arvioimaan ravitsemustietoa tarjoavien lähteidensä luotettavuutta: asiantuntijoiden osin vastakkaisien näkemysten ja kentän heterogeenisyyden takia sopivan haastateltavan löytäminen on toimittajille toisinaan haastava tehtävä (Huovila, 2014, s. 26; Shapin, 2003). Toimittajat joutuvat siis toimimaan eräänlaisina meta-asiantuntijoina arvioidessaan asiantuntijalähteidensä tietotaitoa, ilman, että heillä itsellään on jutun aihepiirin syvällistä asiantuntemusta (Collins & Evans, 2007, s. 15). On myös väitetty, että toimittajien ymmärrys asiantuntijuuden luonteesta on yksinkertaisesti puutteellista (Boyce, 2006).

3.2.1.2 Asiantuntijuuden monet tasot terveysjournalismissa

Terveysjournalismin ja asiantuntijuuden suhdetta on tutkittu useiden erilaisten teoretisointien kautta. Aiemmissa opinnäytetyötason tutkimuksissa asiantuntijuutta on lähestytty esimerkiksi kehysanalyysin ja journalismin strategisten rituaalien kautta (Kallioniemi, 2021). Analyysin kohteena on ollut myös vaihtoehtoisten ja tieteesen pohjaavien asiantuntijoiden välinen vastakkainasettelu. Tätä on käsitelty esimerkiksi yhdistämällä journalismin vaikutusta julkiseen keskusteluun teoretisoiva päiväjärjestysteoria (McCombs & Shaw, 1972) tasapuolisuusharhan käsitteeseen (Aikkila & Päivänen, 2017). Päiväjärjestysteoria sopiikin erityisesti journalismin geneerisen konfliktikehyksen (Baden, 2019, s. 234) etsimiseen ja tutkimiseen.

Aihetta voidaan lähestyä myös asiantuntijoiden ja maallikoiden välisen suhteen kautta. Asiantuntija-maallikko-suhdetta ovat teoretisoineet esimerkiksi tieteen tutkija Brian Wynne (esim. 1992, 1996) ja viestinnän tutkija Esa Väliaverron (esim. 1993). Tutkimus voidaan jakaa kahteen perinteiseen paradigmaan: 1) tieteen

popularisointiin ja tieteellisen tiedon ymmärtämiseen keskittyvään malliin ja 2) tieteen sosiaalista luonnetta korostavaan malliin. Ensimmäisessä mallissa maallikot nähdään yksisuuntaisten tieteellisten viestien vastaanottajina. Kysymykset liittyvät kansalaisten ymmärrykseen tieteestä ja sen luonteesta sekä heidän suhteeseensa tieteellisiin asiantuntijoihin. Asiaa voidaan hahmottaa esimerkiksi viestinnän puutemallin kautta: siinä yksinkertaistettu ajatus on, että tieteellisten asiantuntijoiden on viestinnällään täydennettävä maallikoiden puutteellisia tietoja esimerkiksi ravitsemuksesta (Huovila, 2016, s. 14; Saikkonen & Väliiveronen, 2013). Julkisen ravitsemusasiantuntijuuden ja -viestinnän tutkimuksessa pääpaino onkin perinteisesti ollut kansalaisten valistamisessa tieteen popularisoinnin paradigman kautta (Huovila, 2016, s. 30)

Toinen asiantuntija-maallikko-suhteen paradigma suhtautuu kriittisesti sekä ensimmäisen paradigman ajatuksiin että tieteellisiin sisältöihin. Koska tieteelliset sisällöt ovat moninaisia, tulee myös tieteellisen tiedon tuottajat eli asiantuntijat, tiedon välittäjät eli esimerkiksi toimittajat ja tiedottajat sekä tiedon vastaanottajat eli maallikoista koostuva yleisö nähdä yhtä heterogeenisinä ryhminä. Kriittinen paradigma ei siis halua rajata tiedettä ja sen ulkopuolista maallikkojen maailmaa toisistaan erilleen vaan pikemminkin korostaa tieteentekemisen sosiaalista luonnetta. Esimerkiksi Sampsa Saikkosen ja Esa Väliiverosen (2013) tutkimus edustaa kriittistä paradigmaa, sillä tiedeviestinnän muutosta yksisuuntaisesta kohti dialogia hahmotetaan siinä osallistavan tiedeviestinnän mallin (PES) kautta. (Jauho, 2013, s. 367; Kärki, 1998, s. 18–21; Väliiveronen, 1993, s. 26–27)

Asiantuntijoiden ja maallikoiden välistä suhdetta journalismin kontekstissa voidaan havainnollistaa myös tieteellisten asiantuntijoiden ja journalistien välistä suhdetta kuvaamalla. Aihetta tutkittiin pitkään ainoastaan median ja viestinnän tutkimuksen kautta, mutta 1990-luvulla painopiste alkoi siirtyä kohti tieteen sosiologiaa (Väliiveronen, 1993, s. 23). Tutkimuksessa voidaan käyttää esimerkiksi yllä esitettyä maallikko-asiantuntija-paradigmajakoa. Tässä tapauksessa ensimmäinen paradigma muuntuu kysymykseksi median tiedeviestien täsmällisyydestä, objektiivisuudesta ja luotettavuudesta. Näkökulman kautta voidaan tutkia yleisön ymmärrystä journalistien välittämästä tieteellisestä tiedosta sekä joukkoviestintävälineiden ja tieteellisten instituutioiden yhteistyötä kansalaisten valistamisessa. Toimittajien ja tutkijoiden suhteen tutkimuksessa tätä paradigmaa on hyödyntänyt esimerkiksi Hans Peter Peters (1995), joka hahmottaa asiaa journalistien ja tutkijoiden erilaisten työkuultuurien ja -tapojen kautta. Toinen paradigma on asiantuntija-maallikko-suhteen tapaan kriittinen. Siinä fokus on tavoissa jakaa ja viestiä tieteeseen liittyvistä aiheista. Tässäkin tiede nähdään sosiaalisena toimintana, kuten asiantuntijoiden ja maallikoiden suhdetta hahmottavassa mallissa. Kriittistä paradigmaa edustaa esimerkiksi Esa

Väliverrosen (2015) tutkimus, jossa hyödynnetään tiedeviestinnän jatkumomallia. Mallissa tiedeviestintä nähdään moniosaisena prosessina, jossa viesti muuntuu joka kerta tasolta toiselle siirtyessään (Cloître & Shinn, 1985). (Kärki, 1998, s. 18–21; Väli-
verronen, 1993, s. 26–27)

3.2.2 Terveysjournalismi suhteessa tieteeseen ja tiedeviestintään

Tässä tutkimuksessa ravitsemusuutisia käsitellään terveysjournalismin ja -viestinnän ohella tiedeviestinnän näkökulmasta. Esimerkiksi tieteelliset asiantuntijat ovat tuttu henkilölähdetyyppi ravitsemusta käsittelevissä uutisissa (Saikkonen, 2019b, s. 1548), jolloin juttujen voisi katsoa olevan terveysjournalismin ohella myös tiedejournalismia. Tiedejournalistiset sisällöt jaetaan tyypillisesti kahteen pääkategoriaan: uusia tieteellisiä tuloksia popularisoiviin sekä tieteellisiä aiheita laajemmassa kontekstissa käsitteleviin uutisiin (Summ & Volpers, 2016, s. 778). Uutiskriteerien, esimerkiksi kielteisyyden, tuoreuden, relevanssin ja odottamattomuuden (esim. Galtung & Ruge, 1965), helpon sovellettavuuden takia lääketiede on tiedeuutisissa suosituin tieteenala (Bauer, 1998). Samat kriteerit soveltuvat myös terveys- ja ravitsemustieteisiin, joita popularisoidaan mediassa taajaan.

Tieteeseen ja siitä viestimiseen mediassa liittyy näkemyseroja siitä, mikä journalistien rooli ja tarkoitus tiedeuutisoinnissa on (Väliverronen, 2015, s. 1395). Yksiselitteisesti ajatellen journalistien tehtävä on kääntää tiedettä maallikkokielelle eli popularisoida sitä (Klaidman, 1991, s. 229; Setälä & Väli-
verronen, 2014, s. 519–520). Sekä journalistit että tieteen edustajat näkevät tiedejournalismin kansalaisten valistamisena ja tiedottamisena, mutta tavat, joilla se tehdään, eroavat ideaalien ja käytännön tasolla. Autoritääriset tiede- ja terveystahot sekä julkiset, tieteelliset asiantuntijat suhtautuvat mediaan samoin tavoin: molemmat toivoisivat journalisteilta sitoutumista omiin päämääriinsä sekä tuottamiensa viestien ja tiedon suoraan jakeluun ilman niiden tulkin-
taa tai muokkaamista (Torkkola, 2008, s. 39, 2014, s. 17; Väli-
verronen, 2015). Toive on kuitenkin ristiriidassa journalismin ydinolemuksen kiinnittyvän autonomian kanssa. Koska journalismin tehtävä on tarkastella asioita itsenäisesti sekä kriittisesti ja tuottaa näin objektiivista ja totuudenmukaista tietoa (Pihl-Thingvad, 2015), on terveyden ja sairauden instituutioiden ja tutkijoiden toive paradoksaalinen. Tietolähteen puuttuminen journalistiseen sisältöön voidaan journalistien parissa tulkita esimerkiksi sensuuriksi tai ulkoiseksi vaikuttamiseksi (Hiltunen, 2020; Sanders, 2003, s. 155).

Erityisesti ongelmia tuntuvat tuottavan journalismin ja tieteen eroavat aikakäsitykset, uutiskriteerien käyttö sekä ajatus siitä, mikä median yhteiskunnallinen tehtävä ylipäänsä on (Järvi, 2014, s. 124; Nelkin, 1996). Ensinnäkin tutkimusten tulkitsemista maallikkoymmärrettävään muotoon vaikeuttaa usein se, että tiede harvoin tarjoaa

yksiselitteisiä tai suoraan arkielämän kysymyksiin helposti soveltuvia vastauksia, jolloin kiusaus ylitulkita tai dramatisoida asioita vetävän jutun toivossa kasvaa (Klaidman, 1991, s. 229; Väliaverronen, 2005, s. 1395). Toiseksi tiedotusvälineillä on taipumusta uutisoida kiireellisesti tieteellisistä läpimurroista, vaikka tuloksia ei olisi vielä vahvistettu esimerkiksi ihmiskokein tai yksittäisen tutkimuksen tuloksia ei voitaisi tiedeyhteisön hyväksynnällä vielä yleistää koskemaan esimerkiksi koko väestöä (Corbett & Durfee, 2004, s. 134; Järvi, 2014, s. 124).

Tiede ei siis enää yksin omista tutkimuksiaan, tuloksiaan tai niiden tulkintoja, vaan joutuu jakamaan ne tiedotusvälineiden kanssa (Shackley & Wynne, 1996, s. 278). Samalla kasvaa terveystiedotusjournalismin kohdalla esiin nostettu riski tulkita asioita virheellisesti. Lisäksi uhkana on liiallinen tieteellisen tiedon epävarmuuden korostaminen, kuten on käynyt esimerkiksi ilmastonmuutosta koskevassa uutisoinnissa (Corbett & Durfee, 2004, s. 134). Virhetulkintojen kasvu kertoo yhtäältä yleisön ja toimittajien kiinnostuksesta terveysaiheita kohtaan (esim. Torkkola, 2008; Väliaverronen, 2015, s. 225). Toisaalta se kertoo tulkinnallisuuden lisääntymisestä journalismissa: aiemmin toimittajien tehtävä oli kuvailla tapahtumia ja asioita, nykyihanteissa journalismi myös tulkitsee ja kontekstoi näitä (Albæk, 2011, s. 336). Journalistit voivat kokea myös tarvetta tai painostusta puolien valitsemiseen, kun käsiteltävänä on ristiriitaisia mielipiteitä herättävä aihe (Klaidman, 1991, s. 230). Esimerkiksi karppausilmiön mediaesiintymiä koskevassa tutkimuksessa kävi ilmi, että Helsingin Sanomat esitti voimakkaan kriittisiä mielipiteitä terveyden edistämisen organisaatioista (Huovila, 2014, s. 28).

Tieteentekijöiden käytössä journalististen juttujen henkilölähteinä on ollut havaittavissa myös muutos: tutkijat toimivat yhä useammin nykyjournalismissa ajankohtaisten asioiden sekä käytännöllisten tai yhteiskunnallisten aiheiden kommentoijina (Väliaverronen, 2015). Onkin todettu, että tutkijat kommentoivat uutisissa yhä harvemmin omia tutkimuksiaan ja niiden tuloksia – sen sijaan he ovat enenevässä määrin arkipäiväisen elämän ja ilmiöiden selittäjiä (Albæk ym., 2003; Väliaverronen, 2015). Tieteellisten asiantuntijoiden rooleja journalistisissa jutuissa on pyritty myös kategorisoimaan, esimerkiksi Esa Väliaverrosen (2016, s. 59) esittämän mallin mukaisesti (taulukko 1).

TAULUKKO 1 Tutkijan asiantuntijaroolit Väliaverrosen (2016) mukaan

Rooli	Tehtävät
popularisoija	kertoo uusista tutkimustuloksista
tulkitsija	kommentoi ajankohtaisia ilmiöitä ja ongelmia
kriitikko	arvioi ja tulkitsee julkisuudessa esitettyjä tietoja ja väitteitä
manageri	esittelee ja markkinoi omaa tutkimustaan, alaansa tai tiedettä yleisesti
osallistuja	ottaa kantaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, vaatii poliittisia toimenpiteitä

On huomattava, että mediassa esiintyvä asiantuntija saattaa olla samaan aikaan useammassa kuin yhdessä yllä mainitussa roolissa. Roolit eivät ole tietoisesti valittuja, vaan ne liittyvät voimakkaasti toimittajien harjoittamaan kehystämiseen. Asiantuntijan tehtävä ja rooli kulloisenkin aiheen äärellä on siis lopulta juttua tekevien toimittajien päätettävissä ja vastuulla. Journalistit edellyttävät erilaisten roolitusten lisäksi haastateltavilta yhä useammin myös mielipiteiden ilmaisua, joka on ristiriidassa monen asiantuntijan ihanteiden kanssa. Tieteelliseen asiantuntijuuteen liittyy ajatus oman asiantuntemuksen neutraliteetista, joka ei puolestaan sovi yhteen journalistien hakemien mielipiteiden tai lopullisten, vedenpitävien lausuntojen kanssa. (Boyce, 2006, s. 890; Väliverronen, 2016, s. 59)

3.3 Journalistinen tiedonhankinta ja lähteiden valinta

Kuten aiemmin todettua, ovat henkilölähteet journalistisista tietolähteistä suosituimpien joukossa. Syyksi suosiolle on tarjottu muun muassa journalismin kietoutumista kaupallisuuteen ja täten nopeamman uutistuotannon tarpeeseen (Kiviranta, 1990). Vaatimus nopeudesta vaikeuttaa myös henkilölähteiden valintaa ja käyttöä: kun aikaa on vähemmän, voivat yhtäältä potentiaaliset aiheen kommentoijavaihtoehdot näyttäytyä vähäisemmiltä ja toisaalta eri lähteistä kerätyn tiedon vertailu on haastavaa (Uskali, 2002, s. 35). Uolevi Kivirannan (1990, s. 50) mukaan sanomalehdistö ja sen lähteet muodostavat suhteidensa vakiintuessa lähteiden verkoston, joka puolestaan mahdollistaa nopeamman uutistuotannon. Tällöin tiedon ja muun aineiston hankintaa pyrkii hallitsemaan niin kutsuttu *vähäisimmän vaivan laki*. Sen mukaan toimittaja käyttää journalistisessa prosessissa henkilölähteenään virallislähdettä, jonka hän uskoo välittävän totuudenmukaista tietoa. Tällöin tietoja ei ole tarpeen saada useasta lähteestä, joten haastattelu kelpaa jutun ainoaksi tiedonhankinnan metodiksi. (Kiviranta, 1990, s. 52–53)

Suomalaisten toimittajien käsityksiä talouspolitiikan ammattilaisuudesta tutkinut Timo Harjuniemi (2020) selvitti, että asiantuntijalähteen valintaprosessissa merkittäviksi taustatekijöiksi koettiin haastateltavan työpaikka tai tutkimustausta. Toisaalta tärkeäksi koettiin myös, se että asiantuntija oli aiemmin ollut esillä mediassa ja oli mahdollisesti toimittajalle näin ennestään tuttu (Harjuniemi, 2020, s. 44). Tulokset ovat linjassa aiemman journalistien lähdekäytäntöihin kohdistuvan tutkimuksen kanssa: journalistit arvostavat lähteissä tunnettuutta niin nimien, titteliin kuin yhteyksienkin kannalta (Conrad, 1999, s. 291). Tieteellisten asiantuntijoiden suosiota henkilölähteinä etenkin suomalaisen journalismin kontekstissa puoltaa

Tiedebarometrin (2019) tulos, jonka mukaan suomalaiset, yleistäen siis myös toimittajat, luottavat tieteellistä tietoa tuottaviin organisaatioihin ja instituutioihin. Ravitsemusaiheiden lähteitä valittaessa lähteen uskottavuutta toimittajien silmissä kasvattaa myös käytännön kokemus (Albæk ym., 2003; Saikkonen, 2019b, s. 1550). Käytännön kokemuksen painavuus tuo toisaalta juttuihin monipuolisempia asiantuntijalähteitä sekä ihmisläheisyyttä. Samalla sen voidaan kuitenkin katsoa antavan tilaa vaihtoehdoille, tutkimuksen sijaan kokemukseen perustuvalla asiantuntijuudelle.

Vallan vahtikoiran tehtävän tai objektiivisuuden sijaan terveystiedonjournalismin tyypillisin ihanne on tiedon oikeellisuus (Torkkola, 2014). Asiantuntijoiden hyödyntäminen terveystiedonjournalismin tietolähteinä kertoo siis yhtäältä toimittajien tarpeesta lisätä juttujen faktapohjaisuutta ja uskottavuutta (esim. Saikkonen, 2019b, s. 1548; Ward & Hansen, 1997, s. 221), toisaalta myös terveystiedonjournalismin ja -viestinnän historiasta ja alkuperäisestä tehtävästä terveystiedonvälittäjänä (Järvi, 2014).

Koska terveystiedonjournalismin avulla, täten myös terveystiedonjournalismin, on merkittävä vaikutus kansalaisten terveystiedon saantiin ja terveyteen (WHO, 1998, s. 8), tulee viestinnässä kiinnittää erityistä huomiota sen eettisyyteen. Terveystiedonjournalismin eettisiksi lähtökohdiksi voidaan katsoa esimerkiksi oikean ja hyödyllisen terveystiedon antaminen, terveystavoitteita edistävien käytännön taitojen opettaminen sekä yhteiskunnallisiin ratkaisuihin ja yleiseen kehitykseen vaikuttaminen niin, että ne edistävät terveyttä (Wiio & Puska, 1993, s. 23). Terveystiedonjournalismissa etiikka kulminoituneen pääasiallisesti ensimmäiseen kohtaan: tiedon oikeellisuuteen. Terveystiedon- ja ravitsemusaiheiden monimutkaisuuden takia journalistien on haettava tietoa monenlaisista lähteistä, jolloin eettinen kysymys kääntyy koskemaan myös tietolähteiden valintaa.

Ensiksi Kivirannan (1990) vähäisimmän vaivan lain ohella ongelmalliseksi lähdekäytäntöjen etiikan kannalta voi muodostua saman yksittäisen asiantuntijan jatkuva käyttö. Samojen, julkiseen esiintymiseen suostuvaisten henkilöiden käyttöä henkilölähteinä on vapaasti suomennettuna kutsuttu kultaisen osoitekirjan (*golden Rolodex*) käytöksi (Ward & Hansen, 1997, s. 223). Yllä esitelty Harjuniemen (2020) tutkimus ja Jean Wardin ja Kathleen A. Hansenin (1997) kultaisen osoitekirjan ilmiö osoittavat toteen vähäisimmän vaivan lain, jonka mukaan toimittajan on työnsä tuottavuusvaatimukseen vastatakseen helpointa ottaa yhteyttä tuttuun henkilölähteeseen. Voitaneen kuitenkin argumentoida, että esimerkiksi tieteen kontekstissa tietyn harvinaisen substanssin osajia ei välttämättä löydy kovin montaa, jolloin haastateltavan etsiminen ja suostuttelu osaksi juttua voi olla toimittajalle haastavaa.

Toiseksi median nähdään tukeutuvan pääasiassa vahvoihin auktoriteettiaseman tietyllä aihealueella omaaviin lähteisiin. Lähteet saavat tätä kautta vahvistusta omalle asiantuntijuudelleen ja ovat näin yhä suuremmassa roolissa muokkaamassa viestien vastaanottajien näkemyksiä (Saikkonen, 2019b, s. 1549; Sanders, 2003, s. 108). Tieteellä on perinteisesti ollut voimakas auktoriteettiasema moderneissa yhteiskunnissa (Saikkonen, 2019a) etenkin ravitsemukseen liittyvissä kysymyksissä (Gunnarsson & Elam, 2012). Voimakkaiden, autoritääristen asiantuntijalähteiden ja median suhdetta on kuvattu jopa symbioottiseksi (Järvi, 2014; Torkkola, 2008, s. 93; Väliaverron, 1993, s. 30): yhtäältä journalistit tukevat terveyden auktoriteettiasemassa olevien asiantuntijoiden, instituutioiden ja muiden toimijoiden asemaa, toisaalta nämä lähteet tarjoavat tukea terveysjournalismin uskottavuudelle. Täten terveysjournalismin auktoriteettiuskoinen luonne asettuu ristiriitaan journalismille tyypillisten ihanteiden kanssa. Autonomisuus ja objektiivisuus ovat journalistisen työskentelyn kulmakiviä (esim. Pihl-Thingvad, 2015), mutta kuinka hyvin ihanteisiin voidaan vastata, jos lähteisiin suhtaudutaan pahimmillaan täysin kriitikittömästi, olivat kyseessä sitten tieteelliset asiantuntijat tai muut median usein siteeraamat tahot. Ihanteiden hylkäämisen lisäksi liian tiiviillä yhteistyöllä voi olla myös voimakkaampia yhteiskunnallisia seurauksia. Australiassa tehty tutkimus osoitti, että lääketeollisuuden ja toimittajien liian tiivis yhteys vaikutti negatiivisesti kansanterveyteen, terveyspolitiikkaan ja terveydenhuoltoon (Lipworth, Kerridge, Sweet, Jordens, Bonfiglioli, & Forsyth 2012). Toisaalta suomalaistutkimusten mukaan toimittajat ovat kytkösten suhteen tarkkoja valitessaan terveysaiheisten juttujen tietolähteitä ja tiedottaessaan yleisöä haasteltavien mahdollisista sidoksista esimerkiksi lääketeollisuuteen (Järvi, 2011; Saikkonen, 2019b; Vainikainen & Salonen, 2014).

Kolmas lähdevalintojen etiikkaan liittyvä näkökulma koskee objektiivisuuden ihannetta ja tietolähteiden tasapainoisuutta (ks. esim. Corbett & Durfee, 2004). Tammy Boyce (2006) argumentoi, että eri tasoisten (tieteellinen asiantuntija vastaan ei-asiantuntija) tietolähteiden käyttö esimerkiksi terveysjournalistisissa jutuissa voi tehdä jutusta näennäisesti objektiivisen oloisen, mutta todellisuudessa juttu sisältöineen, haastateltavineen ja väitteineen on lopulta joko yli- tai alibalanssissa. Ei-asiantuntijan uskottavuus yleisön silmissä kasvaa joko journalismille tyypillisen konfliktikehyksen kautta tilanteessa, jossa tietolähteiden väitteet arvioidaan yhtä päteviksi (ylibalanssi), tai tilanteessa, jossa monimutkaisesta aiheesta, kuten ravintorasvojen yhteydestä kolesteroliin, huomioidaan vain yksi puoli (alibalanssi). Rokotteiden ja autismin väitetyn yhteyden esittämistä journalismissa tutkinut Boyce havaitsi lisäksi, että tieteellisiä asiantuntijoita asetetaan harvoin keskenään konfliktikehykseen: ylibalanssi saadaan aikaan siis lähinnä tieteellisten asiantuntijoiden ja pseudoasiantuntijoiden välille. (Boyce, 2006, s. 898)

Tietolähteiden ylibalanssista voidaan käyttää myös termiä *tasapuolisuusharha* (false balance). Kyseessä on tilanne, jossa tieteellisesti epätasapainossa olevat väitteet esitetään yhtä arvokkaina (Thomas, Tandoc, & Hinnant 2017). Journalismin kontekstissa tämä voi tarkoittaa esimerkiksi ravintorasvojen ja kolesterolin suhdetta käsittelevää uutista, jossa ravitsemustieteen tutkija ja kenttäasiantuntija esitetään samantasoisina aiheen asiantuntijoina, vaikka toisen keskustelijan argumentit perustuvat tieteeseen ja toisen kokemuksiin. Tasapuolisuusharhan perusongelma liittyy yleisön ymmärrykseen ja tulkintoihin aiheesta. Koska ilmiö esiintyy usein monimutkaisten aiheiden kuten ilmastonmuutoksen tai terveyden yhteydessä, on rajallisen tiedon kanssa ope-roivien yleisön jäsenten vaikea osata erottaa, kuka asiantuntijoista on luotettava ja oikeassa. Tällöin yleisön saamat tiedot ja käsitykset asioiden todellisuudesta ovat journalistien harkinnan varassa. (Corbett & Durfee, 2004, s. 142; Thomas ym., 2017)

4 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa esittelen tutkielmassani käyttämäni aineiston, sen keruumenetelmät, rajaukset ja perustelut aineiston valinnalle. Lisäksi esittelen käyttämäni tutkimusmenetelmät: määrällisen sisällönanalyysin sekä kehysanalyysin.

4.1 Aineiston esittely ja rajaukset

Tässä tutkielmassa tarkastelen ravitsemusjournalismia terveystieteiden yhtenä alalajina. Analyysin kohteena ovat henkilölähteen sisältävät ravitsemusaiheiset uutiset, jollaiseksi uutinen määritellään, mikäli a) siinä käsitellään ravintoa, ravitsemusta tai elintarvikkeita terveyden näkökulmasta, b) jutussa mainitaan sana ravinto, ravitsemus tai jokin niiden johdannaissana, ja c) jutussa on haastateltu toimituksen ulkopuolista henkilölähdettä. Aineistoni koostuu neljästä suomalaisesta mediasta kerätyistä ravitsemusaiheisista jutuista eli Uusitalon (1991) luokitusta hyödyntäen tutkimusaineisto kerätään valmiiden aineistojen luokasta 5 (joukkotiedotuksen ja kulttuurin tuotteet), joka katsotaan hyväksi laadullisen analyysin lähdeluokaksi (Eskola & Suoranta, 1998, s. 120).

Massamediat eli joukkoviestintävälineet ovat suomalaisten merkittävin tiedeperustaisen tutkimustiedon lähde (Tiedebarometri 2019, 2019, s. 17). Television ja radion ohella sanomalehdet (63 %) ja yleisaikakauslehdet (32 %) ovat tiedotusvälineitä, joista tutkimustietoa haetaan ja saadaan (Tiedebarometri, 2019, s. 18). Tähän tietoon nojaten ja aineisto-otoksen kattavuuden varmistamiseksi päätin valita juttuja erityyppisistä printtimedioista: sanomalehdistä, iltapäivälehddestä ja aikakauslehdestä. Lähdemedioiksi valittiin lokakuussa 2021 julkaistun Kansallisen mediatutkimuksen (KMT) (Media Audit Finland, 2021) perusteella kokonaistavoitavuudeltaan suurimmat suomalaiset mediat eri kategoriasta. Näillä perusteilla valtakunnallista sanomalehteä

aineistossani edustaa Sanoma Media Finlandin Helsingin Sanomat ja maakuntalehteä Kaleva Oy:n julkaisema Kaleva. Halusin valita aineistooni myös eri mediakonsernien julkaisuja, joten vaikka Ilta-Sanomat oli KMT:n mukaan Iltalehteä tavoittavampi iltapäivälehti (Media Audit Finland, 2021), päädyin valinnassani jälkimmäiseen, sillä Ilta-Sanomat ja Helsingin Sanomat kuuluvat molemmat Sanoma-konserniin. Neljänneksi aineistolähteeksi valitsin Yhteishyvän. Valintani oli asiakaslehti, sillä terveysaiheisten aikakauslehtien lähdekäytäntöihin on kohdistunut aiempaa tutkimusta (esim. Selin, 2017). Halusin tarkastella terveysjournalistisen sisällön sijaan laajempaa yleisöä tavoittelevaa aikakauslehteä. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia sanoma- ja iltapäivälehtien lisäksi naistenlehti Kotiliettä, mutta alustavan havainnoinnin perusteella tarkasteluajanjakson lehdistä ei löytynyt riittävästi analysoitavaksi kelpaavia juttuja.

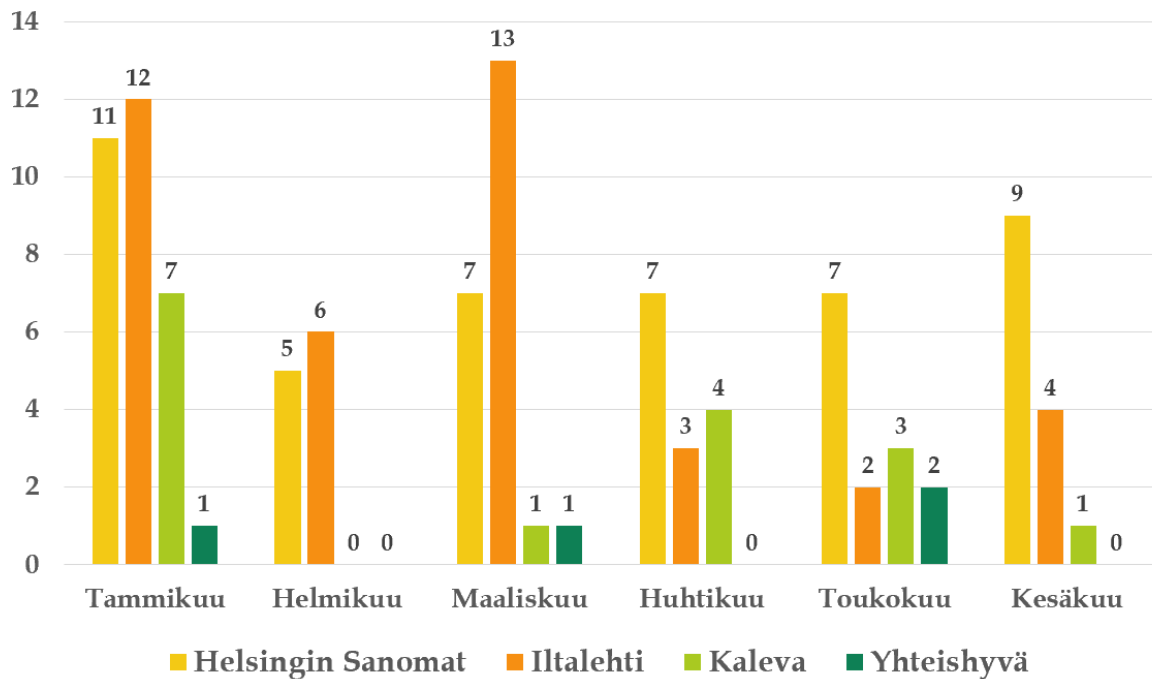
Aineiston haku suoritettiin joulukuussa 2021. Helsingin Sanomien osalta haku tehtiin lehden verkkoarkistosta. Iltalehden, Kalevan ja Yhteishyvän jutut kerättiin puolestaan lehtien verkkosivuilta haetuista näköisversioista. Alun perin ajatukseni oli ollut hyödyntää koko aineiston haussa lehtien omia verkkohakutoimintoja, mutta puutteellisten verkkoarkistojen ja hakutoimintojen takia suurin osa aineistosta oli kerättävä näköislehdistä. Aineisto kerättiin puolen vuoden ajanjakson sisällä (1.1.-30.6.2021) julkaistuista verkkojutuista ja näköislehdistä eli 181 vuorokauden aikana julkaistuista Helsingin Sanomien jutuista, 147 numerosta Iltalehden näköislehteä, 173 numerosta Kalevan näköislehteä sekä 4 numerosta Yhteishyvän näköislehteä. Valitsin tarkasteluajanjaksokseni alkuvuoden, sillä kokemukseni mukaan se on tyypillistä aikaa ravitsemukseen liittyvien terveysjournalististen juttujen julkaisulle. Tämä liittyy paitsi alkuvuoteen usein yhdistyviin uudenvuodenlupauksiin, myös talven, kevään ja alkukesän juhlapyyhiin. Juhlapyyhiin yhdistyvät usein tietyt elintarvikkeet ja ruoat (esimerkiksi vappumunkit tai -sima) tai päivän juhlistaminen ruuan ja juoman avulla (esimerkiksi äitienpäivä), jolloin myös ravitsemus nousee keskusteluun mukaan.

Helsingin Sanomien aineisto haettiin verkkoarkistosta sanoilla ravinto ja ravitsemus sekä niiden johdannaisilla asteriskia käyttäen. Muiden lehtien aineisto kerättiin käymällä läpi tarkasteluajanjaksona julkaistujen lehtien näköislehdet ja valitsemalla sieltä jutut, joissa esiintyi sana ravinto, ravitsemus tai jokin niiden johdannainen. Rajasin aineiston ulkopuolelle jutut, joissa fokus oli esimerkiksi käsitteissä *ravintola* tai *ravitsemusliike*, vaikka ne sisältävätkin sanat ravitsemus ja ravinto. Näin esimerkiksi juttuja koronaviruksen aiheuttamista ravitsemusliikkeiden aukiolorajoituksista ei otettu mukaan analyysiin. Lisäksi rajasin aineistosta pois jutut, joissa fokus oli yksinomaan painonpudotuksessa, mutta jutussa ei mainittu ravinnon tai ravitsemuksen osuutta tähän.

Juttutyyppeiden osalta aineisto rajattiin niin, että analyysiin ei otettu mukaan mielipidetekstejä eli esimerkiksi kolumnit, kommentit, lukijan mielipiteet tai pääkirjoitukset jätettiin pois. Aineiston rajauksessa ulkopuolelle jätin myös kaupalliset yhteistyöartikkelit sekä jutut, jotka on julkaistu aikaisemmin jossakin toisessa mediassa. Koska aineiston analyysin tarkoituksena on tuottaa tietoa ravitsemusjuttujen henkilölähteinä käytettyjen asiantuntijoiden laadusta ja kehyksistä, tullaan analyysissä huomioimaan vain jutut, joissa täyttyvät seuraavat ehdot: a) toimittaja on itse tehnyt tiedonhankintaa henkilölähdettä käyttäen ja b) henkilölähte puhuu jutussa ravitsemuksen tai ravinnon yhteydestä terveyteen. Rajasin aineistosta myös pois jutut, joissa toimittaja oli käyttänyt henkilölähdettä haastattelemaan tätä. Tällaisia tapauksia olivat esimerkiksi jutut, joissa toimittaja siteerasi henkilön blogitekstiä tai videoblogia, tiedotetta tai henkilön aiemmin samalle medialle antamaa haastattelua. Tämä rajaus tehtiin, sillä katsoin blogien, videoblogien, tiedotteiden ja haastatteluiden olevan dokumenttilähteitä (ks. Kiviranta, 1989, s. 57–58) ja halusin rajata tarkasteluni henkilölähteisiin.

Aiemmissa terveystutkimuksissa lähdekäytäntöjä koskevassa tutkimuksessa aineistoja on koottu ja analysoitu erilaisin menetelmin. Esimerkiksi opinnäytetöiden aineistoissa on yhdistelty valtakunnallisesta sanomalehdestä kerättyä aineistoa joko aikakauslehdistä tai iltapäivälehdistä kerättyihin aineistoihin (esim. Aikkila & Päivänen, 2017, Ylilauri, 2012). Mahdollisesti aiemmista tutkimuksista poikkeavien ja niiden tuloksia laajentavien tulosten saamiseksi halusin laajentaa oman tutkielmani aineiston keruualustoja ja monipuolistaa näin terveystutkimuksen asiantuntijuusrepresentaatioita koskevaa tutkimusta. Aihetta on tutkittu myös eri medioita edustavien journalistien haastatteluaineistoja analysoimalla (Saikkonen, 2019b), mutta halusin omassa tutkimuksessani keskittyä tekstisisällön kehysanalyysiin, jolloin medioista kerättävä aineisto oli järkevin vaihtoehto. Aineiston analyysi ulotettiin koskemaan vain juttujen tekstisisältöä ja sen kautta tapahtuvaa asiantuntijuuden kehystämistä. Kuvat ja muut visuaaliset elementit sekä juttujen taitto jätettiin siis huomioimatta, vaikka ne ovat journalistisia kehystämisen keinoja (Gamson & Lasch, 1980, s. 4). Myöskään juttujen pituutta tai jutun palstatilan määrää ei huomioitu.

Ennen aineistorajauksia tutkimusaineisto käsitti 231 ravinto-, ravitsemus- tai niiden johdannaissanan sisältävää juttua, joissa oli käytetty henkilölähdettä. Rajausten jälkeen tutkimusaineiston lopullinen koko oli 106 journalistista juttua, joista 46 oli julkaistu Helsingin Sanomissa, 40 Iltalehdessä, 16 Kalevassa ja 4 Yhteishyvässä (liitteet 1–4). Määrällisesti eniten tutkimusaineistossa oli Helsingin Sanomissa julkaistuja juttuja. Ravinnon ja ravitsemuksen yhteyttä terveyteen käsitteleviä juttuja julkaistiin tasaisesti läpi kevään, mutta määrällisesti eniten juttuja julkaistiin tammikuussa ja maaliskuussa 2021. (Kuvio 3)

KUVIO 3 Tutkimusaineiston jutut (N = 106)

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkielmassa tutkimusongelmaa lähestyttiin empiirisen eli havainnoivan tutkimuksen kautta. Menetelmiä ovat kvantitatiivinen eli määrällinen sisällönanalyysi, jolla eritellään asiantuntijuuden eri tyyppisiä sekä kvalitatiivinen eli laadullinen kehysanalyysi, jolla nostetaan aineistosta asiantuntijatyyppeiden erilaisia kehyksiä. Koin monimenetelmällisyyden hedelmälliseksi, sillä terveysviestinnän tutkimuksessa on perinteisesti käytetty yksinomaan kvantitatiivista eli määrällistä sisällönanalyysia. Menetelmän yksinomainen käyttö on kuitenkin kohdannut kritiikkiä sen pinnallisuuden vuoksi (Lupton, 1993, s. 299). Siksi tutkielman kvantitatiivista osuutta tullaan hyödyntämään pääasiassa tutkimusta, ravitsemusasiantuntijuuden kehyksiä, täydentävänä ja taustoittavana menetelmänä. Kyseessä on siis Jari Eskolan ja Juha Suorannan (1998) määritelmiä käyttäen laadullisen tutkimusaineiston laadullinen ja määrällinen aineistolähtöinen analyysi.

Tutkielmassa selvitettiin ensin määrällisen sisällönanalyysin avulla vastaus tutkimuskysymykseen 1) Minkälaisia asiantuntijatyyppejä mediat hyödyntävät ravitsemusaiheita käsittelevien juttujen henkilölähteinä? Tämän jälkeen käsiteltiin kehysanalyysin keinoin kysymystä 2) Millaisia kehyksiä asiantuntijatyypeille annetaan mediassa?

4.2.1 Määrällinen sisällönanalyysi

Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi on yksi ihmistieteiden merkittävimmistä, sillä sen avulla voidaan tuottaa valideja, toistettavissa olevia päätelmiä tekstien sekä niiden kontekstien pohjalta (Krippendorff, 2019, s. 24). Terminä sisällönanalyysi on ollut tutkimuksellisessa käytössä noin 70 vuotta, mutta nykyisellään tutkimusmenetelmän voidaan katsoa hahmottuvan kolmen piirteen kautta: 1) sisällönanalyysi perustuu havaintoihin eli empiiriseen tietoon, 2) sisällönanalyysin avulla päästään pu-reutumaa symboleja, sisältöjä ja tarkoituksia syvemmälle ja 3) nykyisin käytössä olevan sisällönanalyysin on ollut pakko kehittää oma metodologiansa laajempien kontekstien ja suurempien analysoitavien data-aineistojen takia (Krippendorff, 2019, s. 1-4).

Sisällönanalyysiä on mahdollista tehdä sekä laadullisena että määrällisenä tutkimuksena. Määrällinen sisällönanalyysi soveltuu hyvin uutissisältöjen analysointiin ja siitä onkin tullut yksi aiheen tutkimuksen suosituimmista metodeista (Krippendorff, 2019, s. 11; Riffe, Lacy, & Fico 2014). Tämä puoltaa menetelmän käyttöä osana tätä tutkielmaa. Määrällisellä sisällönanalyysillä on mahdollista tutkia myös esimerkiksi tiettyjen asioiden frekvenssiä (esimerkiksi tämän tutkielman kontekstissa tieteellisten asiantuntijoiden osuutta kaikista asiantuntijalähteistä), mutta hahmottaa myös median vaikutusta, esimerkiksi tässä tutkimuksessa yleisölle viestittävästä ravitsemuksen asiantuntemuksesta (Riffe ym., 2014, s. 4-5).

Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, s. 166) myöntävät Deborah Luptonin (1995, s. 299) tapaan määrällisen sisällönanalyysin ongelman laadullisen aineiston käsittelyssä, mutta huomauttavat, että menetelmä soveltuu hyvin tutkimuksen alulle saattamiseen. Tämän tutkielman ensimmäinen tutkimuskysymys vaatii vastauksen saamiseksi yksinkertaistettua luokittelua erilaisten ominaisuuksien, tässä tapauksessa asiantuntijuuden laadun, mukaan. Täten kyseessä on teorialähtöinen, deduktiivinen sisällönanalyysi, jonka pohjana toimii aiemmin tässä tutkimuksessa esitelty asiantuntijuuden normatiiviteoria (Collins & Evans, 2002; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 127). Näin luotiin asiantuntijuuden luokat 1) *tieteelliset asiantuntijat* ja 2) *ammattimaiset asiantuntijat*. Koska normatiiviteorian tarjoama kolmas luokka, ei asiantuntijuutta, oli mielestäni tutkielman tulosten kannalta liian laava, luotiin lisäluokka 3) yhdistämällä Collinsin ja Evansin normatiiviteoria (2002, 2007) kokemus- ja kenttäasiantuntijuuden (Jakonen, 2017; Setälä & Väliaverronen, 2014) käsitteisiin. Näiden pohjalta luotiin luokat 3a) ei asiantuntijuutta: kokemusasiantuntijat ja 3b) ei asiantuntijuutta: kenttäasiantuntijat. Jatkossa luokasta ensin mainittua luokkaa nimitetään luokaksi 3a) *kokemusasian-tuntijat* ja jälkimmäistä luokaksi 3b) *kenttäasiantuntijat*.

Tällaista ennen aineiston analyysiä tapahtuvaa luokkien määrittelyä eli tutkimuksen kannalta täydellisen typologian luomista puoltaa tutkimuksen jatkuvuuden parempi mahdollistaminen (Alasuutari, 2011). Lisäksi normatiivimallin käyttö asiantuntijuuden luokittelussa tarjoaa koherentin ja johdonmukaisen tavan tyypitellä aineiston asiantuntijoita (Boyce, 2006). Huomionarvoista etukäteen määriteltyä typologiaa käytettäessä on se, ettei aineistosta välttämättä tarvitse löytää esimerkkejä kaikista luokista vaan oleellisempaa on, että luokitus on olemassa (Alasuutari, 2012).

Jotta sisällönanalyysin käyttö tutkimuksessa on mielekästä, tulee tutkimuskysymyksen Klaus Krippendorffin (2019, s. 387) mukaan vastata seuraaviin ehtoihin: 1) kysymys koskee tällä hetkellä tutkimusaineiston teksteistä aiemmin tutkimatonta ilmiötä, 2) kysymykseen voidaan löytää useita erilaisia vastauksia ja 3) kysymykseen on mahdollista vastata ainakin kahdella eri tavalla. Tarkoitukseni on selvittää erilaisia sanomalehti- ja aikakauslehtiaineistoja hyödyntäen ravitsemuksen asiantuntijuuden ilmentymiä. Aiemmin vastaavaa tutkimusta on tehty vain suppeammassa aineiston mittakaavassa, jolloin ensimmäinen ehto täyttyy. Toisen ehdon täyttymiseen liittyy Collinsin ja Evansin (2002) asiantuntijuuden normatiiviteorian, kokemusasiantuntijuuden käsitteen sekä Setälän ja Väliiverrosen (2014) kenttäasiantuntijuuden käsitteen käyttö. Aineistosta siis mahdollista nostaa esiin useita erilaisia asiantuntijatyyppejä. Aihetta olisi voinut lähestyä myös Väliiverrosen (2021) tai Turnerin (2001) asiantuntijuuden luokituksia soveltaen, jolloin Krippendorffin (2019) sisällönanalyysin käytölle asettama kolmaskin ehto täyttyy.

4.2.2 Kehysanalyysi

Tutkielmassani toiseen tutkimuskysymykseen vastaan kehysanalyysillä, joka on noussut journalismin klassisen päiväjäjestysteorian (ks. McCombs & Shaw, 1972) rinnalle yhtenä 2000-luvun suosituimmista viestintätieteiden tutkimusmetodeista (Baden, 2019, s. 240; Van Gorp, 2008, s. 60). Kehysteoriaa ja -analyysiä on myös pidetty päiväjäjestysteorian yhtenä osana (ks. esim. Reese, 2010, s. 17). Menetelmää käytetään journalistiikan tutkimuksessa usein uutisten ja muiden journalististen tuotosten sisältämien kehysten analysoimiseen, mutta kehysanalyysiä voidaan käyttää myös kehysten syntyolosuhteiden, kehysten tulkinnan sekä kehysten vastaanottajiin kohdistuvien vaikutusten tutkimiseen (D'Angelo, 2002, s. 873).

Suosioistaan huolimatta kehysanalyysia on kritisoitu sen epämääräisyydestä: käsitteet kehys ja kehystäminen ovat monimerkityksellisiä, mikä hankaloittaa yhdenmukaisten tulosten saamista. Myös kehysanalyysin soveltaminen mediasisältöjen tutkimukseen on saanut osakseen kritiikkiä, sillä kehysten pakonomainen etsintä saattaa luoda kehystulkintoja paikkoihin ja konteksteihin, joissa kehyksiä ei ole (Van Gorp, 2008).

Yhtäältä kehysanalyysin abstraktia ja häilyvää luonnetta on kritisoitu myös siitä, että se sekoittuu helposti esimerkiksi narratiivien ja argumenttien tutkimukseen (Baden, 2019, s. 232).

Epämääräisyyteen ja puuttuviin rajoihin on yritetty löytää ratkaisua erilaisista kehysanalyysiin liittyvistä paradigmoista. Menetelmän selkiyttämisen merkitystä peräänkuulutettiin jo 1990-luvulla (Entman, 1993). Vastaukseksi on tarjottu esimerkiksi kolmen erilaisen paradigman – kognitiivinen, konstruktionistinen ja kriittinen – järjestelmää (D'Angelo, 2002; Reese, 2010, s. 37). Siinä missä Robert Entman (1993) katsoi kehysanalyysin hyötyvän yhdestä selkeästä teoreettisesta näkökulmasta, näkee Paul D'Angelo (2002) kehysanalyysin päinvastoin hyötyvän erilaisista paradigmoista sekä niiden yhdistelmistä: näin monimutkaisia kehystämisen käsitettä ja prosessia on helppo hahmottaa ja ymmärtää. Kognitiivisessa paradigmassa kiinnostuksen kohteena on vastaanottajien ymmärrys kehyksistä, konstruktionistinen ja kriittinen paradigma puolestaan ovat kiinnostuneempia journalistien toiminnasta (D'Angelo, 2002). Konstruktionistisessa paradigmassa toimittajat nähdään autonomisina tietoa käsittelevinä ja jäsentävinä kehystäjinä, kriittisessä paradigmassa he puolestaan toimivat poliittisen ja taloudellisen eliitin luomien kehysten passiivisina toisintajina (D'Angelo, 2002; Reese, 2010). Näiden määrittelyjen kautta tämä tutkielma on osa kehysanalyysin konstruktionistista paradigmaa, sillä kiinnostuksen kohteena ovat toimittajien luomat ja levittämät kehykset.

Kehyksiä on mahdollista tulkita sekä kvantitatiivisesta että kvalitatiivisesta näkökulmasta (Baden, 2019, s. 232; Van Gorp, 2007, s. 71) esimerkiksi diskurssianalyysin tai perinteisen sisällönanalyysin keinoin. Kehysten abstraktin luonteen takia Van Gorpin (2007, s. 72) mukaan onkin suositeltavaa yhdistää kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia tutkimusmetodeja, kuten tässä tutkielmassa teen. Uutistekstien kehystutkimus on usein deskriptiivisistä eli kuvailevaa ja hyvin aihe- sekä kontekstisidonnaista (Baden, 2019, s. 233), kuten myös tämän tutkielman tapauksessa: tässä kehykset sitoutuvat vahvasti suomenkielisen ravitsemusjournalismin sekä niiden kuvauksiin aiheen asiantuntijuudesta.

Tutkielman tarkoituksena on tuottaa myös tietoa journalistisista prosesseista, tässä tapauksessa ravitsemusjournalismin henkilölähteiden käytöstä ja kehystämisestä, jolloin kehysanalyysi ja teoria ovat tutkimukseen nähden relevantteja menetelmiä (esim. Baden, 2019, s. 233). Kehysanalyysi soveltuu hyvin myös journalismin objektiivisuuden sekä sisällönanalyysin välineeksi (Entman, 1993), joka puolestaan puoltaa menetelmän käyttöä tässä tutkielmassa. Yhtäältä kehysanalyysin valintaa tutkimusmenetelmäksi puoltaa myös se, että sekä tietolähteet että tietolähteen valinta nähdään

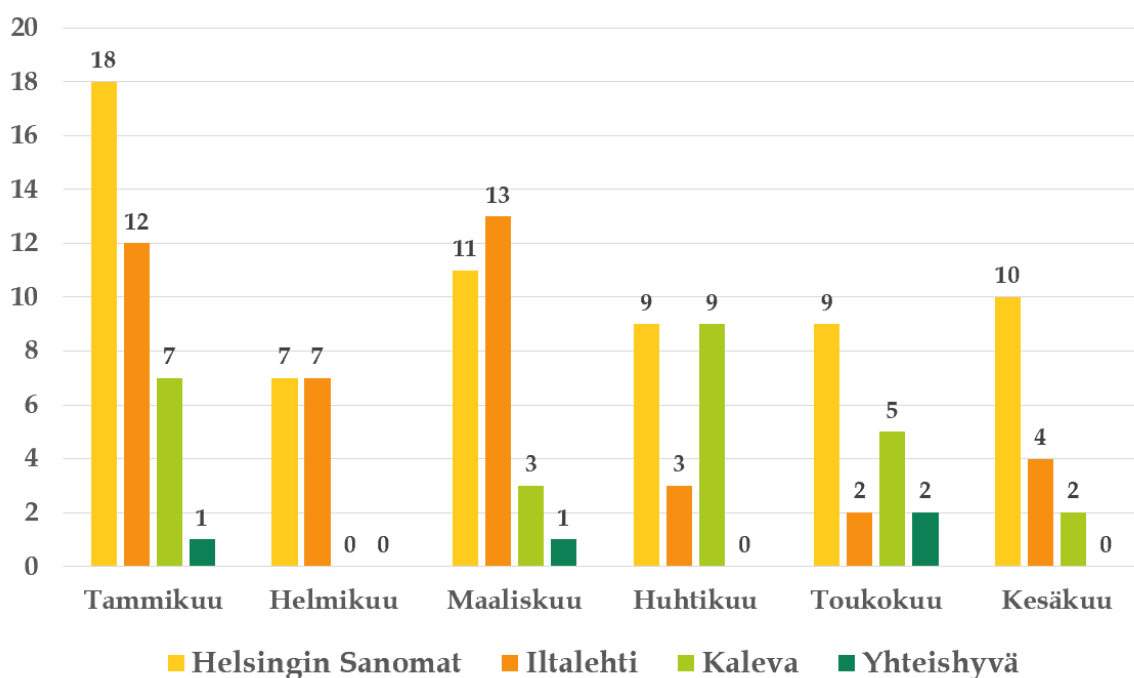
kehystämisen tutkimuksessa merkittävänä osana kehystämisprosessia (Baden, 2019, s. 229; Entman, 1993, s. 53).

Journalismin ja median tutkija Stephen D. Reese (2010) näkee kehysten analysoinnin journalismin kontekstissa kahtena eri tutkimuksen mahdollisuutena: tutkimuksen keskiössä voi olla joko kehys itsessään (*what*) tai kehyksen vaikutus esimerkiksi yleisöjen näkemyksiin (*how*). Reese argumentoi, että kehysten vaikuttavuuden ja vaikutukset ymmärtääkseen, tulee tutkijan saada vastaus ensin kehyksiä koskeviin kysymyksiin (*what*). Ajatusta mukaillen koen asiantuntijuuden kehyksiin keskittyvän tutkimuksen tämän tutkielman kannalta valideimmaksi vaihtoehdoksi. Kehyksiä koskevaan kysymykseen vastaamisen eli tämän tutkielman pohjalta on mahdollista tehdä myös jatkotutkimusta selvittäen esimerkiksi, kuinka kehykset vaikuttavat uutisten yleisöihin. (Reese, 2010, s. 37)

4.3 Analyysin kuvaus

Analyysi aloitettiin pian aineiston keruun jälkeen joulukuussa 2021, ja se toteutettiin media kerrallaan. Analyysiä varten jokainen 106 jutusta luettiin läpi useaan kertaan ja jokaisella lukukerralla keskityttiin tietyn aihealueen tiedonkeruuseen. Näin pyrittiin eriyttämään ja selkiyttämään tutkimuskysymyksiin 1 ja 2 vastaaminen.

Ensimmäisellä lukukerralla keskityttiin selvittämään vastaus tutkimuskysymykseen 1, jolloin kirjasin jutuista ylös median nimen lisäksi haastatellut asiantuntijat sekä heidän tittelinsä analyysiä varten luotuun Excel-taulukko-ohjelman taulukkoon. Henkilölähteitä käytettiin jutuissa runsaasti: tutkimusaineiston 106 jutussa oli haastateltu yhteensä 136 eri asiantuntijaa. Eniten erilaisia henkilölähteitä käyttivät Helsingin Sanomien ja Iltalehden toimittajat (kuvio 4 seuraavalla sivulla).

KUVIO 4 Tutkimusaineiston asiantuntijat (N = 136)

Asiantuntijoiden kartoittamisen jälkeen jutut luettiin toiseen kertaan ja taulukkoon kirjattiin asiantuntijan kehystämiseen käytetyt sanat sekä henkilökohtaiset tiedot kuten ikä tai perheenjäsenet (kuvio 5 seuraavalla sivulla). Näin lähdettiin hakemaan alustavia vastauksia tutkimuskysymykseen 2. Taulukkoon kerätyt kehystämisen sanat luokiteltiin kuuteen eri luokkaan ja luokille määriteltiin värikoodit (taulukko 2). Värien avulla eri asiantuntijoille ja asiantuntijaryhmille rakentuvia kehyksiä oli helpompi vertailla. Koodien määrittely tehtiin tarkastelemalla ensin yleisesti kehystämisen sanoja ja rajaamalla sitten koodi kerrallaan sanat tiettyihin luokkiin. Luokat kumpusivat aineistosta selkeinä, eikä niitä ollut tarpeen laventaa analyysin edetessä.

TAULUKKO 2 Esimerkki tutkimusaineiston koodauksesta

Värikoodi	Merkitys	Esimerkkisanoja ja -ilmauksia
Keltainen	Henkilökohtaisuus	entinen jojolaihduuttaja, juoksi maratonin, Pippa Laukka
Oranssi	Tieto	täsmentää, luettelee, tietää ettei ole helppoa, vakuuttaa
Punainen	Ohjeistus	neuvoo, kehottaa, suosittelisi, antaa lukijoille vinkkinsä
Sininen	Asiantuntijuus	fysioterapeutti, ravitsemuksesta väittelevä, Sydänliitosta
Vihreä	Neutraali	sanoo, kertoo, toteaa, Hekkalan mukaan, kuvailee
Violetti	Tunne	temperamenttinen, naureskelee, pelkäsi, alkoi huolettaa

Helpotusta akneen

TERVEYS Akneiho kaipaa happoja ja retinolia, vakuuttaa asiantuntija.

Akne on piinaava tauti, joka saattaa viedä koko itsetunnon alas. Kuka tahansa aknesta kärsinyt voinee vakuuttaa, ettei kyse ole vain parista näppylästä ja niiden häivyttämisestä kuivatavalla voiteella. Akne on bakteerin aiheuttama talirauhasten tulehdus.

– Aknea on eri muotoja. Pahin on tulehduksellinen kystinen akne. Helpoimmissa tapauksissa tietyille alueille syntyy mustapäitä ja tulehtuneita märkähäitä, kertoo kosmetologi **Simona Hintsanen**.

Aknen syntyyn vaikuttavat monet asiat, kuten geneettinen altuus, hormonit, itsehoito tai sen puute, ruokavalio ja stressitasot. Monessa tapauksessa aknen taustalla on useampi tekijä. Nuorilla talineritys kiihtyy hormonitoiminnan muutoksien myötä, kun taas aikuisiällä aknen saattaa laukaista esimerkiksi hormonaalisen ehkäisy lopettaminen. Aikuisiin akne saattaa yllättää, sillä se saattaa iskeä myös sellaiselle, jolla on ollut aina niin sanotusti täydellinen iho.

Mycs liian innokas tai raju ihonhoito voi saada **Hintsasen** mukaan ihon sekaisin ja hehkuun sijaan kasvat tulehtuvakin.

– Esimerkiksi liian stimuloivat anti-age-tuotteet liian nuorena

voivat saada ihon sekaisin, **hän kertoo**.

Hintsanen tietää, mistä puhuu, sillä myös ihonhoidon ammattilaisena **hän on kärsinyt ihon epäpuhtauksista**.

– Ihoni meni ensimmäisen kerran todella huonoon kuntoon ihon yllähoitamisen takia. Kosmetologiapiskeluiden vuoksi ihoa hoidettiin joka päivä monin eri tavoin ja testasimme anti-age-hoittoja toisillemme 20-vuotiaina.

– Näen tämän nykyajan vaarana, kun ihonhoito on paljon esillä, some on ohjelta täynnä ja suomalaiset ovat vihdoin ymmärtäneet ihonhoidon tärkeyden. Ammattilaisen ohjaus ja rooli nousee tämän myötä ihonhoidossa etusijalle, **hän kertoo**.

Vain muutama tuote

– Yleensä suosittelen muutaman täsmätuotteen rutiinia akneiholle. Oikeiden raaka-aineiden käyttö on tärkeämpää kuin monilla tuotteilla lotraaminen. Epäpuhtasta ihoa tarvitsee myös kosteuttaa, vaikka moni kuvittelee, että finnit voi kuivatua pois, **Hintsanen neuvoo**.

Epäpuhtaan ihon tärkeimmät raaka-aineet ovat salisyylihappo, joka huuhtoo talia huokosista ja rauhoittaa tulehdusta, AHA-hapot eli manteli-, glykoli- ja

Jos akne vaivaa, kannattaa välttää sokeria.

Haastava iho voi vaikuttaa elämäntapaan monella tapaa.

maitohapot, jotka kuorivat ja kirkastavat ihoa, ja retinoli, joka on **Hintsasen** mukaan loistava erityisesti aikuisiän akneen.

– Retinoli toimii myös anti-age-tarkoitukseen, sillä se tasoittaa ja uudistaa ihoa, eli juonteet häipyvät.

Hoitolahoiksi **Hintsanen** suosittelee akneiholle erilaisia happohoittoja, timanttihiontaa ja mikroneulausta.

Usein ihonhoidon ammattilaiset kehottavat välttämään öljyjä akneiholla. Esimerkiksi kokosöljy, joka oli vielä hetki sittenkin ko-

vin trendikäs, saattaa tukkia ihoa. Aknen hoidossa on tärkeää katsoa tuotteen inci-lista läpi, ettei siellä ole tukkivia ainesosia.

– Ensinnäkin on tärkeää laittaa ihonhoitorutiini kuntoon. Tärkeä on myös minimoimalla ruokavaliosta sokerin ja maitotuotteet. Jos tilanne ei niillä lähde paranemaan, niin sitten lääkäriin vastaanotolle, **Hintsanen neuvoo**.

Hintsasen kokemuksen mukaan antibiootit eivät valitettavasti teipsi aikuisiän akneen kuin sen ajan, jonka lääketta syö.

– Joskus aknen hoitoon tarvitaan sekä lääkäri että kosmetologi, jolloin saadaan parhaiten apua.

Holto vaatii aikaa ja pitkäjäntisyyttä.

– Yön yli ihmeitä harvemmin tapahtuu, olipa kyse mistä tahansa ihon muutoksesta. Jos kyse on vääränlaisten tuotteiden käytöstä, tilanne voi rauhoittua nopeastikin. Mutta herkästi reagoiva, tulehtunut iho vaatii aikaa rauhoittua ja voi kestää jonkin aikaa, että löytää omalle iholle oikeat tuotteet. Ruokavaliion muutoksen tulokset vievät myös viikkoja ennen kuin näkee vaikutuksen, **Hintsanen painottaa**.

Mycs jatkuva tuotteiden ja hoitojen kokeilu voi saada ihon kukkimaan. Aknen hoidossa niin lääkkeillä kuin kosmetologihoidoillaakin on yleistä, että tilanne ensin pahenee ennen kuin se paranee, joten iholle on annettava aikaa.

ANNE TERÄVÄINEN
anne.teravainen@iltalehti.fi

KUVIO 5 Esimerkki kehyksistä ja koodien käytöstä (Iltalehti 23.4.2021)

Analyysiä varten aineistosta kartoitettiin lisäksi kehystämiseen olennaisesti liittyvää tärkeyden (*salience*) korostamista (ks. Entman, 1993). Tätä tutkittiin havainnoimalla, viitattiinko asiantuntijoihin jutun tärkeysjärjestyksen kannalta olennaisissa paikoissa eli otsikossa tai ingressissä. Havainnot luokiteltiin sen mukaan, viitattiinko asiantuntijaan nimellä (esimerkiksi *Reijo Laatikainen*), tittelillä (esimerkiksi *ylilääkäri*) vai generisellä tittelillä kuten *asiantuntija*. Lisäksi taulukkoon merkittiin jutussa mahdollisesti esiintyvät muut asiantuntijat ja heidän tittelinsä, mutta tätä tietoa ei lopulta päädytty käyttämään analyysissä.

Seuraavalla lukukerralla aineistosta etsittiin haastateltuihin henkilöihin liitettyjä metaforia, sillä ne ovat tyypillinen kehystämisen tapa (esim. Gamson & Lasch, 1980). Metaforilla tarkoitettiin tässä tapauksessa ilman kuin-sanaa muodostettuja vertauksellisia kielikuvia, joilla kuvailtiin joko haastateltua asiantuntijaa tai hänen toimintaansa tai tunteitaan. Metaforiin ei laskettu mukaan esimerkiksi jutun aiheesta (esimerkiksi antioksidanttien toiminnasta) käytettyjä kielikuvia, sillä tutkielman tarkoituksena oli havainnoida haastateltujen asiantuntijoiden ympärille esimerkiksi metaforien avulla rakentuvia kehyksiä. Lisäksi teksteistä etsittiin kuvauksia tietolähteen uskottavuutta

lisäävästä käytännön kokemuksesta (esim. Albæk ym., 2003). Löydökset merkittiin Excel-tiedostoon plusmerkillä sekä kirjaamalla ylös käytetty metafora (esimerkiksi *kodin vanki, valoisa kaveri, joutui myrskyn silmään*) tai kuvaus käytännön osaamisesta (esimerkiksi *on tekemisissä ihmisten kanssa, joilla on todettu sepelvaltimotauti*).

Taulukkoon kirjattiin myös asiantuntijuuden funktio. Tällä tarkoitan tehtävää, jota asiantuntija jutussa täytti. Aluksi tehtävät kirjattiin ylös yleisellä tasolla, jonka jälkeen taulukko käytiin läpi ja samankaltaiset merkinnät funktiosta yhdenmukaistettiin. Asiantuntijuuden funktioiksi määriteltiin:

- oman kokemuksen kertominen
- arkipäivän ilmiön selittäminen tai ongelman ratkaisu
- ajankohtaisen aiheen kommentointi
- tutkimuksen kommentointi
- taustatiedon antaminen
- väärän tiedon kumoaminen.

Myöhemmin tutkielman teoriaosuutta täydentäessäni havaitsin Väliiverrosen (2016) tehneen samankaltaisen analyysin tutkijoiden asiantuntijarooleista (taulukko 1 sivulla 28). Päätin kuitenkin pitäytyä itse määrittelemissäni luokissa, sillä Väliiverrosen jako oli mielestäni sovellettavissa vain tieteellisiin asiantuntijoihin. Viimeisellä lukukerralla kartoitettiin tärkeyden korostamista sekä henkilökohtaisesta että asiantuntijuuden näkökulmasta. Tämä tehtiin laskemalla kustakin jutusta asiantuntijan nimen toistomäärät sekä hänen tittelinsä tai muun hänestä käytetyn ilmaisun (esimerkiksi *asiantuntija*) toistomäärät. Muissa ilmauksissa ei otettu huomioon neutraalia *hän*-sanaa.

Aineiston pintapuolisen analyysin jälkeen palattiin tutkimuskysymykseen 1, jonka tarkoituksena oli selvittää aineiston asiantuntijatyypit. Tämä tehtiin muuntamalla henkilölähteet kvantitatiiviseen eli määrällisesti mitattavaan muotoon käyttämällä neljää ennalta määriteltyä asiantuntemuksen luokkaa. Toimintamallia voidaan kuvata yhteisten nimittäjien etsimiseksi raakahavainnoista (Alasuutari, 2011, s. 40) tai analyysiyksiköiden nimeämiseksi (Eskola & Suoranta, 1998, s. 167). Tämän tutkielman kontekstissa yhteisiä nimittäjiä olivat esimerkiksi samat tittelit kuten ravitsemusterapeutti. Koska asiantuntijoista käytetyt nimitykset olivat kirjavia, käytiin aineisto läpi neljään kertaan. Ensimmäiseksi aineistosta rajattiin erilleen selkeät ravitsemustieteen tieteelliset asiantuntijat. Toisella kerralla erilleen haarukoitiin muut akateemisen koulutuksen tai tittelin omaavat henkilöt. Näin asiantuntijat saatiin rajattua karkeasti kolmeen luokkaan: tieteelliset asiantuntijat, ammattimaiset asiantuntijat ja ei asiantuntijuutta.

Kolmas luokka käytiin lopuksi erikseen läpi, jotta kenttä- ja kokemusasiantuntijat saatiin erotettua toisistaan. Tämä tehtiin henkilölähteiden titteleitä ja heidän edustamiaan tahoja luokittelemalla. Tulokset taulukoitiin aiemmin mainittuun Excel-tiedostoon, jolloin niitä oli helpompi hahmottaa ja vertailla (ks. esim. Alasuutari, 2011, s. 192; Eskola & Suoranta, 1998). Osalla aineiston asiantuntijoista heidän tittelinsä tai analysoitava juttu eivät eksplisiittisesti paljastaneet, oliko asiantuntijalla ravitsemustieteeseen liittyvä koulutustausta. Tämän takia hyödynsin osan asiantuntijoista kohdalla julkisia rekistereitä (esimerkiksi Valviran ylläpitämä terveydenhuollon ammattihenkilörekisteri JulkiTerhikki) sekä haastateltujen edustamien tahojen verkkosivuja, joilla asiantuntijan koulutus- ja työtausta oli esitelty. Näin pyrittiin saamaan mahdollisimman luotettavia tuloksia.

Aloitin toiseen tutkimuskysymykseen, millaisia kehyksiä asiantuntijatyypeille annetaan mediassa, vastaamisen määrittämällä kullekin asiantuntijalle primäärin koodin. Tämä tehtiin tutkimalla ja laskemalla asiantuntijasta käytettyjen kehystämisen sanoja. Esimerkiksi mikäli asiantuntijasta käytetyissä ilmaisuissa korostui vihreä väri (ks. taulukko 2 tämän tutkielman sivulla 40), merkittiin primääriseksi koodiksi neutraali. Jos asiantuntijan kehystämisen sanoissa oli määrällisesti yhtä paljon esimerkiksi keltaisia ja punaisia kehystämisen sanoja, merkittiin primääriseksi koodiksi henkilökohtainen ohjeistaja.

Primäärit koodit määriteltyäni erottelin asiantuntijatyyppit Excel-tiedostossa omiin taulukoihinsa. Tämän jälkeen kävin läpi aineiston asiantuntijatyyppi kerrallaan, jolloin pystyin vertaamaan toisiinsa kunkin tyyppin

- primäärejä koodeja
- asiantuntijoiden funktiota
- tärkeyden ilmaisuja (tapa viitata asiantuntijaan, nimen ja/tai tittelin toistomäärät, nimen tai tittelin nostaminen otsikkoon ja/tai ingressiin)
- henkilökohtaisia tietoja
- metaforien käyttöä ja
- käytännön kokemuksesta kertovia tietoja.

Vertaamalla minun oli mahdollista löytää kullekin luokalle tyypillisin kehys ja tukea tulosta määrällisin tiedoin. Käytän analyysin lopputuloksena syntyneistä tyypillisimmistä kehyksistä tästä alkaen termiä primääri kehys.

5 TULOKSET

Tutkimuksessa vastataan kahteen tutkimuskysymykseen eli siihen, minkälaisia asiantuntijatyyppejä mediat hyödyntävät ravitsemusaiheita käsittelevien juttujen henkilölähteinä sekä siihen, millaisia kehyksiä näille asiantuntijatyypeille annetaan mediassa. Tässä luvussa käsittelem määrällisen sisällönanalyysin ja kehysanalyysin keinoin saadut vastaukset kysymyksiin. Koska ensimmäisen tutkimuskysymyksen tulokset toimivat pääasiassa kehysanalyysin pohjana, ovat toisen tutkimuskysymyksen tulokset suuremmassa roolissa.

5.1 Aineiston asiantuntijatyypit

Kuten aiemmassa luvussa esitin, luokiteltiin aineiston jutuissa käytetyt 136 henkilölähdettä neljään ennalta määritettyyn asiantuntijuuden luokkaan. Tässä hyödynsin määrällistä sisällönanalyysia.

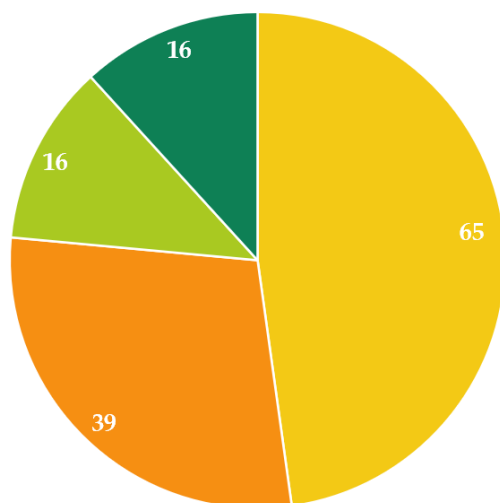
Luokkaan 1) tieteelliset asiantuntijat luokiteltiin henkilöt, joilla on kyky paitsi käsitellä myös tuottaa uutta tieteellistä tietoa ravitsemustieteen alalle (ks. Collins & Evans, 2002). Tällaisten asiantuntijoiden titteleitä aineistossa olivat esimerkiksi *laillistettu ravitsemusterapeutti*, *elintarviketieteiden tohtori* sekä *ravinnon turvallisuuden professori*. Laillistetun ravitsemusterapeutin ohella käytettiin myös yksinkertaisempaa termiä *ravitsemusterapeutti*. Luokan 1 asiantuntijoita yhdistävä tekijä oli akateeminen eli tieteellisen tiedon tuottamiseen tähtäävä koulutus joko ravitsemus- tai elintarviketieteistä.

Luokkaan 2) ammattimaiset asiantuntijat luokiteltiin ne henkilöt, joilla on kyky käydä keskustelua ravitsemuksesta tiedeyhteisössä sekä hyödyntää ravitsemustieteilijöiden tuottamaa tietoa omassa työssään. Tällaisia asiantuntijoita aineistossa edustivat esimerkiksi tittelit *lastenlääkäri*, *reumatologian professori*, *lääketieteen lisensiaatti* sekä

akatemiaturkija. Luokan 2 asiantuntijat olivat myös akateemisen koulutuksen saaneita, mutta heidän asiantuntemuksensa oli ravitsemustieteellistä tietoa soveltavilla aloilla kuten lääketieteessä, neurotieteessä tai biologiassa.

Kahden ensimmäisen luokan täyttämisen jälkeen loput henkilölähteet luokiteltiin luokkaan 3) ei asiantuntijuutta, jonka jälkeen heidät eriytettiin luokkiin 3a) kokemusasiantuntijat ja 3b) kenttäasiantuntijat. Kokemusasiantuntijoiksi katsottiin henkilölähteet, jotka kommentoivat aiheita henkilökohtaisesta näkökulmastaan, eivätkä esimerkiksi tarjonneet neuvoja lukijoille. Tällaisista asiantuntijoista käytettiin esimerkiksi titteleitä *vanhempi, laulaja* ja *entinen ammattiekkoilija*. Yleistä oli myös se, ettei tämän luokan asiantuntijoille annettu minkäänlaista titteliä vaan heihin viitattiin jutuissa joko nimellä tai käyttäen jotain muuta termiä kuten *mies*. Yhdestä henkilöstä käytettiin myös titteliä *kokemusasiantuntija*.

Luokkaan 3b) kenttäasiantuntijat merkittiin kuuluviksi ne henkilöt, joilla ei ollut kykyä tuottaa tieteellistä asiantuntijatietaa, käydä keskustelua aiheesta tiedeyhteisössä tai jotka eivät kommentoineet ravitsemusta, ravintoa tai elintarvikkeita yksinomaan henkilökohtaiseen kokemukseensa perustuen. Tällaisten asiantuntijoiden titteleitä olivat esimerkiksi Setälän ja Väliiverosen (2014) luokituksen mukaiset *hyvinvointivalmentaja* ja *personal trainer*. Muita kenttäasiantuntijoiksi luokiteltuja titteleitä edustivat esimerkiksi *ruokapalveluasiantuntija, toimitusjohtaja* ja *kosmetologi*. Kenttäasiantuntijoiksi määriteltiin lisäksi ne henkilöt, joille ei ollut annettu jutussa titteliä, mutta 1) joiden kerrottiin edustavan jotakin tahoja kuten yhdistystä tai 2) jolla kerrottiin olevan kenttäasiantuntijuuteen soveltuva koulutus kuten *personal trainer*. Tämän luokan asiantuntijat olivat vaikeimmin määriteltävä ryhmä, joten sinne sijoittuivat kaikki ne henkilölähteet, jotka eivät sopineet tieteellisen, ammattimaisen tai kokemusasiantuntijuuden määritelmiin.

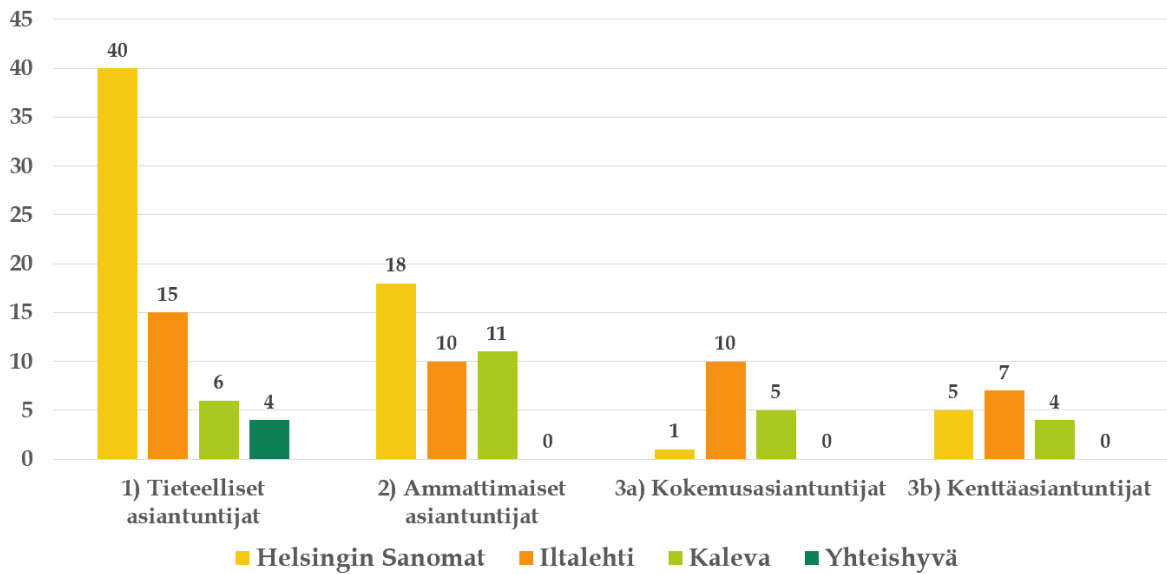

- Tieteelliset asiantuntijat
- Ammattimaiset asiantuntijat
- Kokemusasiantuntijat
- Kenttäasiantuntijat

KUVIO 6 Tutkimusaineiston asiantuntijatyypit (N = 136)

Aineiston jutuissa käytetyin asiantuntijatyypit olivat tieteelliset asiantuntijat (kuvio 6), joita oli lähes puolet, 48 %, henkilötietolähteistä. Toiseksi käytetyin tyyppi olivat ammattimaiset asiantuntijat, joita edusti lähes kolmannes henkilöstä. Kolmannen luokan, ei asiantuntijuutta, edustajia oli 24 %: puolet heistä oli kokemusasiantuntijoita, puolet kenttäasiantuntijoita.

Vaikka suurin osa lähteistä edusti luokkaa 1, käytettiin asiantuntijatyyppejä selkeästi eri tavoin eri medioissa (kuvio 7 seuraavalla sivulla). Tutkimusaineistossa korostui Helsingin Sanomien tieteellisten asiantuntijoiden käyttö, sillä lehden haastattelemista asiantuntijoista lähes kaksi kolmannesta, 61 %, kuului luokkaan tieteelliset asiantuntijat. Vielä Helsingin Sanomiakin tiheämmin tieteellisiin asiantuntijoihin nojasi Yhteishyvä, jonka jokaisessa tutkimusaineiston jutussa haastateltu asiantuntija oli taustaltaan tieteellinen. Huomioitavaa on kuitenkin, että Yhteishyvän juttuja oli vain 4 kappaletta. Tämä muodosti noin 4 % koko tutkimusaineistosta, jolloin tuloksesta ei voida vetää luotettavia johtopäätöksiä.

KUVIO 7 Tutkimusaineiston asiantuntijatyypit medioittain (N = 136)

Ammattimaisia, luokan 2 asiantuntijoita hyödynnettiin tietolähteinä eniten maakuntalehti Kalevan jutuissa. Kalevassa ravitsemukseen ja ravintoon liittyviä asioita kommentoineista asiantuntijoista lähes puolet, 46 %, oli esimerkiksi eri erikoisalojen lääkäreitä. Helsingin Sanomissa ammattimaisia asiantuntijoita käytettiin henkilölähteinä lähes kolmanneksessa tapauksista. Iltalehdessä puolestaan noin joka neljäs asiantuntija oli taustaltaan ammattimainen.

Kokemusasiantuntijoiden käyttö oli Iltalehdessä melko yleistä: neljannes lehden ravitsemusta ja ravintoa kommentoineista henkilöistä oli kokemusasiantuntijoita. Kalevassa heitä oli noin viidennes, 19 %, aineiston asiantuntijoista, Helsingin Sanomissa puolestaan vain 1 %. Kenttäasiantuntijoiden käyttö oli sekin yleisempää iltapäivä- ja maakuntalehdissä: Iltalehden ja Kalevan asiantuntijoista noin 16 % kuului tähän luokkaan. Kenttäasiantuntijoita, kuten kokkeja ja ruokapalveluiden työntekijöitä, oli haastateltu myös Helsingin Sanomiin, mutta heitä oli vain noin 8 %.

5.2 Asiantuntijatyypien kehukset

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysin jälkeen kävin tutkimusaineistoa läpi asiantuntijatyypeittäin vertaillen kehysanalyysillä saatuja tuloksia. Kehyksiä löytyi aineistosta runsaasti ja asiantuntijatyyppejä oli kehystetty usein eri tavoin. Aineistosta kumpusi kuitenkin selkeästi kullekin asiantuntijatyypille tyypillisin kehys. Kuten aiemmassa luvussa kerroin, käytän yleisimmästä kehystyypistä nimitystä primääri kehys, sillä katson, että harvemmin toistuvat kehukset ovat tämän tutkielman

kannalta toissijaisia. Kunkin asiantuntijatyypin primäärin kehyksen piirteet on eritelty taulukoihin kehystä rakentavien tekijöiden hahmottamiseksi.

Merkittäväällä osalla aineiston asiantuntijoista heidän primääri koodinsa oli neutraali eli heitä kehystettiin esimerkiksi sanoilla *sanoo, kertoo ja kommentoi*. Koska neutraaleista sanoista oli haastava tehdä tulkintoja, käytin primäärin kehyksen määrittelyssä seuraavaksi yleisintä tai yleisimpiä koodeja. Neutraalien koodien osuus primääreistä koodeista on kuitenkin kerrottu jokaisen kehyksen kohdalla läpinäkyvyyden takaimiseksi.

5.2.1 Autoritäärinen opastaja

TAULUKKO 3 Kehys 1: Autoritäärinen opastaja

Primäärit koodit	Funktio	Henkilökohtaiset tiedot	Metaforat	Käytännön kokemus	Viittaus-tapa	Tärkeys
Neutraali, asiantuntijuus, ohjeistus	Arkipäivän ilmiön selittäminen tai ongelman ratkaisu, taustatiedon antaminen	Ei	Ei	Kyllä	Titteli	Tittelin nosto otsikoon ja/tai ingressiin

Aineiston asiantuntijaluokkaa 1) tieteellisiä asiantuntijoita (N = 65) kehystettiin yleisimmin neutraaleja sanoja käyttäen (taulukko 3). Lisäksi heitä kehystettiin tyypillisesti ohjeistavia ja auktoriteettiasemaa kuvaavia termejä käyttäen. Tästä syystä nimesin aineistosta nostetun kehyksen 1 nimellä autoritäärinen opastaja.

Tieteellisten asiantuntijoiden auktoriteettiasema näkyi heistä käytetyissä kehystämisen sanoissa melko usein. Kehystä rakennettiin muun muassa mainitsemalla asiantuntijoiden työnantaja tai muu taho, jota he haastattelussa edustivat. Tällaisia olivat esimerkiksi yliopistot ja muut tutkimuslaitokset sekä erilaiset terveysalan järjestöt. Auktoriteettia korostettiin myös viittaamalla tieteellisiin asiantuntijoihin juttujen otsikoissa ja ingresseissä pääasiassa tittelillä. Sijoittamalla titteli jutun alkuun korostettiin myös sen tärkeyttä.

Moni noudattaa suosittua fodmap-ruokavaliota väärin, ja sillä voi olla vakavia seurauksia – ravitsemusterapeutti kertoo kolme riskiä (Helsingin Sanomat 1.2.2021)

Ravitsemusterapeutti kertoo viisi asiaa, mitä sinun kannattaa tietää helteellä syömisestä. (Il-talehti 28.6.2021)

Titteliä lisäksi tieteellisiin asiantuntijoihin viitattiin myös yleisemmällä asiantuntija-sanalla. Virallisen ammattia ilmaisevan tittelin ja geneerisen tittelin käyttö oli melko tasaista: hieman reilussa puolessa tapauksista otsikossa tai ingressissä kerrottiin henkilön todellinen titteli, lopuissa käytettiin sanaa asiantuntija.

Moni väheksyy pakastekasviksia, mutta turhaan – *asiantuntija* kertoo, mitä pakastimesta kannattaa valita (Helsingin Sanomat 24.3.2021)

Asiantuntijat neuvovat, miten koostaa tarpeeksi kuiturikas ruokavalio. (Iltalehti 15.3.2021)

Joissain jutuissa otsikossa käytettiin geneeristä asiantuntijatitteliä ja kerrottiin sen jälkeen ingressissä henkilön nimi ja titteli. Näin henkilön auktoriteettista asiantuntijuutta saatiin korostettua kahdesti jutun varhaisessa vaiheessa. Asiantuntijan nimeä ei myös koskaan esitetty juttujen otsikoissa tai ingresseissä ilman tittelin mainintaa.

Monella suomalaisella on lounasaikaan tapa, joka pahentaa ilmavaivoja – *Asiantuntija* kertoo yksinkertaiset vinkit vaivan helpottamiseen

Ilmavaivojen syntymiseen vaikuttaa ruoka, jota syömme – mutta myös se, miten syömme, sanoo *laillistettu ravitsemusterapeutti Tomi Valtanen*. (Helsingin Sanomat 11.2.2021)

Tieteellisiä asiantuntijoita käytettiin pääasiallisesti selittämässä jotakin arkipäiväistä ilmiötä tai antamassa ratkaisu ongelmaan. Näin tapahtui yli puolessa tapauksista. Ongelmia ja ilmiöitä olivat esimerkiksi painon- ja syömisenhallinta, ruokavalion koostaminen, tiettyjen ruoka-aineiden ja elintarvikkeiden käyttö sekä ravintoaineiden saanti. Toiseksi yleisimmin tieteellinen asiantuntija toimi jutussa taustatiedon antajana. Koska asiantuntijat oli pyydetty juttuihin antamaan tietoa tai ratkaisemaan jokin ongelma, oli melko selvää, että heidän roolinsa jutussa muodostui neuvovaksi. Tieteellisillä asiantuntijoilla yleisin primääri koodi olikin neutraalin ja asiantuntijuuden ohella ohjeistava.

Arkiseen, usein toistuvaan käyttöön Tuija Pusa suosittelee kasviöljyjä ja margariineja, sillä niiden rasvan laatu on hyvä. ... Runsaasti tyydyttyynyttä rasvaa sisältävän voin käytön Pusa säästäisi erikois- ja juhlahetkiin. (Yhteishyvä 27.1.2021)

Kaikenlainen monimutkaisuus kannattaa unohtaa, Schwab neuvoo. ... Schwab kehottaa kuitenkin syömään kasvikset siinä muodossa kuin ne maistuvat asiaa liikaa miettimättä. (Iltalehti 24.5.2021)

Uskottavuuden lisäämiseksi tieteellisiä asiantuntijoita kehystettiin usein myös kertomalla käytännön kokemuksesta. Tätä tuotiin esiin esimerkiksi kertomalla haastateltavan käytännön työstä tai tutkimuksista. Käytännön kokemus yhdistyi useimmin arkipäiväisen ongelman ratkaisuun tai ilmiön selittämiseen. Kokemuksen voidaan tulkita tuoneen painoarvoa asiantuntijan antamiin kommentteihin.

Kasvisruokakursseja vetävän Hyttisen mielestä parsakaali on keittiössä monikäyttöinen raaka-aine. (Helsingin Sanomat 10.2.2021)

”Terve syöminen ei aiheuta ahdistusta, huonoa omaatuntoa tai jatkuvaa stressiä”, Borg muistuttaa. ... Omalla vastaanotollaan lääkärikeskus Aavassa Borg kohtaa päivittäin ihmisiä, joiden ahdistusta ja epävarmuutta erilaiset hyvinvointivalmennukset ovat lisänneet entisestään. (Iltalehti 29.4.2021)

Luokan 1 asiantuntijoiden asiallisuutta sekä tiede- ja tietopohjaisuutta korosti myös se, ettei heistä annettu lähes missään jutussa henkilökohtaisia tietoja. Vain kahden, samassa jutussa esiintyneen asiantuntijan primääri koodi oli henkilökohtainen. Jutussa he antoivat omia mieltymyksiään ja tieteellistä tietoaan yhdistellen vinkkejä erään ruokalajin valmistukseen. Myös metaforien käyttö tieteellisten asiantuntijoiden kohdalla oli harvinaista, sillä vain yhdessä aineiston jutuista asiantuntija *näytti vihreää valoa* toisen haastateltavan mainitsemalle erikoisruokavaliolle.

5.2.2 Inhimillinen auktoriteetti

TAULUKKO 4 Kehys 2: Inhimillinen auktoriteetti

Primäärit koodit	Funktio	Henkilökohtaiset tiedot	Metaforat	Käytännön kokemus	Viittaus-tapa	Tärkeys
Neutraali, asian-tuntijuus, ohjeistus, henkilökohtaisuus	Arkipäivän ilmiön selittäminen tai ongelman ratkaisu, ajankohtaisen asian kommentointi, taustatiedon antaminen	Ei	Ei	Kyllä	Titteli	Tittelin nosto otsikkoon ja/tai ingressiin

Luokan 2) ammattimaisten asiantuntijoiden (N = 39) eli tieteellisen ravitsemustiedon soveltamiseen kykenevien henkilöiden kohdalla primäärejä koodeja oli tieteellisten asiantuntijoiden tapaan kolme (taulukko 4). Merkittävin osuus koodeista oli neutraaleja, seuraavaksi yleisin koodi ilmaisi auktoriteettia. Lisäksi heitä kehystettiin henkilökohtaisuutta merkitsevin sanoin. Tämän vuoksi nimesin kehysten inhimilliseksi auktoriteetiksi.

Ammattimaisten asiantuntijoiden kuten lääkäreiden ja lääketieteen tutkijoiden auktoriteettikehystä rakennettiin hyvin samaan tapaan kuin tieteellisten asiantuntijoiden kohdalla. Auktoriteetin tärkeyttä korostettiin nostamalla jutun otsikkoon tai ingressiin haastateltavan titteli tai viittaamalla häneen asiantuntija-sanalla.

Lääkäri kertoo, mihin vaivoihin probiooteista, eläviä bakteereja ja hiivasientä sisältävistä valmisteista, on todella hyötyä. (Iltalehti 14.6.2021)

Pitkäkestoinen stressi näkyy koko elimistössä, ja seuraukset ovat pahimmillaan hengenvaaralliset – *Ylilääkäri* kertoo, miten stressi vaikuttaa sydämeen (Helsingin Sanomat 22.6.2021)

Asiantuntija-sanan ja virallisen tittelin käyttö oli melko tasaista kuten tieteellisten asiantuntijoidenkin kohdalla. Reilussa puolessa otsikko- tai ingressiviittauksista käytettiin henkilön virallista tittelä, hieman alle puolessa taas sanaa asiantuntija. Mikäli otsikossa tai ingressissä mainittiin henkilön nimi, esiintyi se aina tittelin yhteydessä. Näin nimeen saatiin lisättyä auktoriteettia ilmaiseva määräite ja korostettua sen painoarvoa jutun esitysjärjestyksen kannalta keskeisellä sijainnilla.

Mitokondriot sanelevat, miten ihmisen aineenvaihdunta toimii. 12 tunnin yöpaasto saattaa parantaa mitokondrioiden tehoa, sanoo *akatemiaprofessori Anu Wartiovaara*. (Helsingin Sanomat 22.6.2021)

Tieteellisten asiantuntijoiden tapaan ammattimaisia asiantuntijoita hyödynnettiin usein arkipäivän ilmiöiden selittämiseen ja ongelmien ratkaisuun. Lisäksi he antoivat jutuissa taustatietoja ja kommentoivat ajankohtaisia aiheita. Arkipäivän ongelmia ratkoi ja ilmiöitä selitti puolet ammattimaisista asiantuntijoista. Tällaisia ongelmia ja ilmiöitä olivat esimerkiksi lasten valikoiva syöminen sekä ruuan vaikutukset terveydentiloihin ja sairauksien hoitoon. Ajankohtaisia ja taustatietoa vaativia aiheita, joita ammattimaiset asiantuntijat kommentoivat olivat esimerkiksi ravitsemussuosittelusten ympäristövaikutukset, painonhallinta sekä erilaiset lisäravinteet.

Vaikka asiantuntijat oli pyydetty ratkaisemaan jokin ongelma tai antamaan tietoa aiheesta, joka liittyi ruokaan tai ravitsemukseen, ei ammattimaisia asiantuntijoita kehystetty tyypillisesti ohjeistavin sanoin. Sen sijaan oli yleisempää, että ammattimaiset asiantuntijat kehystettiin henkilökohtaisuuden kautta. Henkilökohtainen kertomus yhdistyi usein arkipäiväisen ongelman ratkaisuun tai ilmiön selittämiseen. Tällaisia tapauksia olivat esimerkiksi lääkärin arjessaan tekemä havainto syöntinopeuden vaikutuksesta painon kertymiseen sekä molekyylibiologin ihonhoitoon liittyvä haastattelu, jossa hän kertoi omia kokemuksiaan. Toisaalta henkilökohtaisten kertomusten ohessa muistettiin korostaa myös haastateltujen ammattia ja kokemusta.

Mustajoella on tapana syödä lounaaksi valmisruokia, ja hän oli ottanut aikaa, kuinka nopeasti 300 gramman annos lihapullia, kastiketta, perunamuusia ja porkkanoita tuli syödyksi. ... Hän on eläkkeellä oleva hormoni- ja aineenvaihduntasairauksien erikoislääkäri, joka on tutkinut erityisesti lihavuuden hoitoa 1980-luvulta lähtien. (Helsingin Sanomat 18.1.2021)

Iho kiinnostaa *Tervaniemeä* laajemminkin kuin väitöskirjan aiheena. Hän väitteli psoriasiksen alttiusgeeneistä ja orvaskeden geenien ilmentymisestä viisi vuotta sitten. ... *Tervaniemen suhde omaan ihoon on monitahoinen eikä aivan mutkaton. Nyt hänellä on hyvä, terve iho, mutta nuorena*

tilanne oli toinen. Iho vaivasi, ja se aiheutti epämukavuutta, epävarmuuttakin. (Iltalehti, 25.3.2021)

Tieteellisten asiantuntijoiden tapaan ammattimaisten asiantuntijoiden asiantunte-
musta kehystettiin jutuissa myös käytännön kokemuksella. Usein kertomus käytän-
nön kokemuksesta yhdistyi loogisesti myös henkilökohtaisuuden koodiin: kun asian-
tuntijasta kerrotaan enemmän, tulee hänen käytännön osaamisensa myös herkemmin
esiin.

*”Monet muutkin virustaudit kuin korona voivat oireilla iholla”, Tervaniemi kertoo. Siksi hänellä on
tapana vilkaista pienen poikansa paidan alle sellaisissa tilanteissa, kun pojalla tuntuu olevan jo-
tenkin hankala olla tai muuten vaikuttaa siltä, että lapsi on tulossa kipeäksi. (Iltalehti 25.3.2021)*

Ammattimaisten asiantuntijoiden kehystämässä ei pääsääntöisesti käytetty metafo-
ria tai kerrottu henkilökohtaisia tietoja. Mielenkiintoista olikin, että vaikka henkilö-
kohtaisia kehyksiä esiintyi aineistossa, luotiin henkilökohtaisuuden kehys muilla kei-
noin kuin kertomalla esimerkiksi asiantuntijan ikä tai luettelemalla hänen perheenjä-
seniään. Metaforia puolestaan oli vain yksi: siinä asiantuntija aikoi *pysyä hitaamman
syömisen tiellä*.

5.2.3 Oman tarinansa päähenkilö

TAULUKKO 5 Kehys 3: Oman tarinansa päähenkilö

Primäärit koodit	Funktio	Henkilö- kohtaiset tiedot	Metaforat	Käytännön kokemus	Viittaus- tapa	Tärkeys
Henkilö- kohtaisuus	Oman kokemuksen kertominen	Ikä, perheen- jäsenet	Kyllä	Kyllä	Nimi	Nimen toisto yli 10 kertaa, nimen nosto otsik- koon ja/tai ingressiin

Vailla tieteellistä tai ammattimaista asiantuntijuutta olevia luokan 3a) kokemusasian-
tuntijoita (N = 16) kehystettiin jutuissa ensisijaisesti henkilökohtaisuuden kautta (tau-
lukko 5). Lähes jokaisella kokemusasiantuntijoista primääri koodi oli henkilökohtai-
suus ja tehtävä jutussa oli toimia omakohtaisen kokemuksen kertojana. Kokemukset
pystyttiin jakamaan vielä karkeasti kahteen eri kertomustyyppiin: 1) muutuskerto-
muksiin, joissa henkilö käsitteli menneisyyttään ja nykyisyyttään sekä niiden eroavai-
suuteen vaikuttaneita tekijöitä ja 2) nykyhetken kertomukseen, jossa henkilö kertoi
itsestään ja tämänhetkisestä elämästään. Kolme neljästä kokemusasiantuntijoista

kertoi jutussa muutuskertomuksen. Tämän takia nimesin aineistosta nostetun kolmannen kehyksen oman tarinansa päähenkilöksi.

Kokemusasiantuntijoiden henkilökohtaisuutta korostettiin viittaamalla heihin pääasiassa nimellä. Nimen ilmaisun tavoissa oli kuitenkin eroja: osaan haastatelluista viitattiin läpi jutun vain etunimeä käyttäen, osaan koko nimeä tai pelkkää sukunimeä käyttäen. Yhden kokemusasiantuntijan kohdalla hänen sukunimeään ei mainittu jutussa lainkaan. Nimen, virallisen ammattia tai opiskelualaa kuvaavan tittelin tai geneerisen asiantuntijatittelin sijaan kokemusasiantuntijoihin saatettiin viitata jutuissa myös muunlaisilla sanoilla. Tällaisia olivat esimerkiksi *mies*, *jojolaihduuttaja* ja *kaunotar*. Tämä oli ainoastaan kokemusasiantuntijoiden kohdalla ilmennyt kehystämisen tapa.

Henkilökohtaisuutta korostettiin lisäksi kertomalla kokemusasiantuntijoista henkilökohtaisia tietoja kuten ikä tai perheenjäsenet. Etenkin iän kertominen erotti tämän asiantuntijatyypin muista, sillä haastatellun ikä mainittiin yli puolessa tapauksista. Henkilökohtaisuudesta tehtiin kokemusasiantuntijoiden kohdalla myös tapa korostaa heidän tärkeyttään: neljässä tapauksessa viidestä asiantuntijan nimi mainittiin jutussa yli 10 kertaa. Yhtä usein kokemusasiantuntijan nimi nostettiin jutun ingressiin mahdollisesti jonkun muun henkilökohtaisen tiedon kanssa.

Janna Kareisto, 20, huomasi, että sääntöjen ja ohjeiden mukaan toimiminen sopii hänelle erinomaisesti (Iltalehti 27.2.2021)

Vuoden 2017 Miss Plus Size Marjaana Lehtinen, 38, havahtui jyrkästi heittelevään verensokeriin ja hoikistui 20 kiloa elämänmuutoksella. (Iltalehti 5.3.2021)

Muista asiantuntijatyypeistä kokemusasiantuntijat erottuivat käytännön kokemuksen kertomuksilla. Jokaisen asiantuntijan kohdalla heillä kerrottiin olevan käytännön kokemusta ravitsemuksen, ravinnon tai elintarvikkeiden vaikutuksista terveyteen. Kokemusta korostettiin yhden asiantuntijan kohdalla käyttämällä hänestä titteliä *kokemusasiantuntija*.

Keskinen ajattelee pilanneensa suolistonsa huonolla ruokavaliolla ja lääkkeillä. Pelatessaan vielä jääkiekkoa hän oli tyyppillinen äijä, jolle ravinto oli ainoastaan energian lähde. (Kaleva 19.4.2021)

Autismiliiton kokemusasiantuntija Anniina Ala-Soini, sinulla on diagnosoitu autismin kirjon laaja-alainen kehityshäiriö. (Kaleva 6.4.2021)

Merkittävää oli myös metaforien käyttöön liittynyt havainto. Kokemusasiantuntijat olivat ainoa asiantuntijatyyppeistä, jonka kehystämisessä metaforien käyttö oli melkein päsystemaattista. Metaforia käytettiin kokemusasiantuntijoiden kohdalla noin kahdessa kolmannesta tapauksista.

Silti Launonen ei ole mitenkään ehdoton, vaan aika hauskan oloinen, *valoisa kaveri*. (Kaleva 29.1.2021)

Kolmannen päätöksensä hän teki helmikuussa 2016, kun *polvet alkoivat vihoitella miehen massan alla*. (Iltalehti 16.1.2021)

Kokemusasiantuntijoiden kehys oli hyvin henkilökohtainen: he kertoivat asioista subjektiivisesti ja pääasiassa yleistämättä kokemuksiaan muille sopiviksi neuvoiksi. Heitä kehystettiin myös voimakkaammin toimintaa kuvaavien verbein kuin muita asiantuntijoita. Käytettyjä ilmaisuja olivat esimerkiksi *heittää hymyn, päivittelee, nauraa ja havahduttaa*.

5.2.4 Tiedon ja oman kokemuksen yhdistäjä

TAULUKKO 6 Kehys 4: Tiedon ja oman kokemuksen yhdistäjä

Primäärit koodit	Primäärit funktiot	Henkilökohtaiset tiedot	Metaforat	Käytännön kokemus	Viittaus-tapa	Tärkeys
Neutraali, henkilökohtaisuus, tieto	Arkipäivän ilmiön selittäminen tai ongelman ratkaisu, oman kokemuksen kertominen	Kyllä	Ei	Kyllä	Titteli	Tittelin nosto otsikkoon ja/tai ingressiin

Tieteellisistä, ammattimaisista ja kokemusasiantuntijoista poiketen primäärin kehyksen määrittäminen luokalle 3b) kenttäasiantuntijat (N = 16) oli haasteellista. Kuten aiemmin todettua, oli jo kenttäasiantuntijoiden rajaaminen aineistosta ongelmallisempaa, sillä luokan asiantuntijat olivat keskenään hyvin erilaisia. Tämä johti siihen, että heidän kehyksensä eivät olleet niin selkeästi yhdenmukaisia kuin muilla asiantuntijatyypeillä. Kenttäasiantuntijoista käytettiin hajanaisesti eri koodeja, mutta eniten heitä kehystettiin neutraaliutta, henkilökohtaisuutta ja tietoa merkitsevin sanoin (taulukko 6). Aineiston kenttäasiantuntijoista kolme neljästä sijoittui ensisijaisesti näihin koodeihin. Tämän vuoksi nimesin kenttäasiantuntijoiden primäärin kehyksen tiedon ja oman kokemuksen yhdistäjäksi.

Haastateltujen kenttäasiantuntijoiden nostaminen juttujen otsikkoon tai ingressiin oli melko yleistä: näin tehtiin puolessa tapauksista. Vaikka henkilökohtaisuutta ilmaisevia sanoja käytettiin suhteellisen usein heidän kohdallaan, viitattiin kenttäasiantuntijoihin useimmiten otsikoissa ja ingresseissä tittelillä. Kahdessa tapauksessa käytettiin asiantuntija-sanaa. Tämä kehystämisen tapa ikään kuin rinnasti heidät tieteellisiin ja ammattimaisiin asiantuntijoihin. Samankaltaisuutta ammattimaisten asiantuntijoiden

kanssa lisäsi myös se, että lähes jokaisessa tapauksessa tittelin yhteydessä mainittiin myös haastateltavan nimi. Tällä saatiin aikaan paitsi henkilökohtaisuuden myös asiantuntevuuden vaikutelma. Toisaalta henkilökohtaisten tietojen, kuten iän tai perheenjäsenten, kertominen lähensi kenttäasiantuntijoita luokan 3a) kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Kaalisoppakuurien ja nestepaastojen sijasta *asiantuntija* kehottaa pysähtymään omien arvojen äärelle, tekemään päätöksen ja pysymään siinä. (Iltalehti 6.3.2021)

Hyvinvointialan yrittäjä Jutta Larm antaa vinkit kadonneen vyötärön metsästykseseen. (Iltalehti 22.3.2021)

Kuten muidenkin asiantuntijatyyppeiden kohdalla, oli myös kenttäasiantuntijoilla käytännön kokemuksen osoittaminen melko yleistä. Kokemuksesta kerrottiin puolessa tapauksissa, ja se yhdistyi usein aineistossa henkilökohtaisuuden koodin kanssa, kuten ammattimaisilla asiantuntijoillakin. Tulkitsin kehyksen luovan näin kuvan samaistuttavasta, mutta uskottavasta asiantuntijasta.

Kolmas asia, johon Koskinen-Papunen haluaa suunnata huomion, on *säännöllinen syöminen*. Se onnistuu hänen mukaansa paremmin, kun ottaa rientoihin tai työpaikalle omat eväät mukaan. Kun hän on yhtä aikaa työvuoressa uutisankkuriparinsa Keijo "Keke" Leppäsen kanssa, hän valmistaa miehelle aina eväsleivät. (Iltalehti 7.1.2021)

Käytännön kokemus saatettiin yhdistää myös tiedon koodiin. Kenttäasiantuntijat olivat ainoa ryhmä, jolla tämä koodi nousi primääriseksi. Tietoon liittyvät kehystämisen sanat viittasivat kognitiivisiin toimintoihin kuten tiedon käsittelyyn, varastointiin, käyttämiseen ja arvottamiseen. Tällaisia sanoja olivat esimerkiksi *arvioi, huomauttaa* ja *vakuuttaa*. Jutuissa voitiin myös kertoa eksplisiittisesti, että haastateltava *tietää, mistä puhuu*. Näin kenttäasiantuntijoista pyrittiin luomaan samaistuttavan asiantunteva kuva viittaamatta kuitenkaan auktoriteettia luovaan titteliin, työnantajaan tai muuhun edustettavaan tahoon. Tästä juonsin myös asiantuntijatyypin primäärin kehyksen niemen.

Maidonkulutuksen puolittaminen on *Anne Koskisen mukaan vaikeampi kysymys*. (Helsingin Sanomat 2.2.2021)

Nutri Worksin toimitusjohtaja *Anton Kiuttu* nostaa esiin myös aineen toisen puolen. (Iltalehti 3.2.2021)

Entinen fitness-urheilija *tietää mistä puhuu, sillä hän sanoo juoneensa kilpaurheiluajoinaan niin paljon heraproteiinijuomia*, että hänen elimistönsä kehitti niille yliherkkyyden. (Iltalehti 6.3.2021)

Kenttäasiantuntijoita käytettiin aineiston jutuissa pääasiassa arkisten ilmiöiden ja ongelmien ratkojina ja selittäjinä. Ilmiöitä ja ongelmia, joita asiantuntijat selittivät ja ratkoivat, olivat esimerkiksi painonhallinta, ihon terveys sekä tietyn elintarvikkeen tai

ravintolisän käyttö osana ruokavaliota. Toiseksi eniten oli oman kokemuksensa kertojia.

Metaforien käytön suhteen kenttäasiantuntijat sijoittuivat lähimmäksi kokemusasiantuntijoita, sillä niitä esiintyi lähes joka viidennen kenttäasiantuntijan kohdalla. Kahdessa tapauksessa metaforaa käytettiin kuvaamaan itse asiantuntijaa (*oppi kantapään kautta, monissa liemissä keitetty*), kolmannessa kuvailtiin asiantuntijalle tapahtunutta tilannetta (*joutui myrskyn silmään*). En katso metaforien käytön olleen varsinaisesti tyypillistä kenttäasiantuntijoille, mutta on mainitsemisen arvoista, että niiden käyttö oli prosentuaalisesti yleisempää kuin tieteellisillä ja ammattimaisilla asiantuntijoilla.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa käsittelen tutkielman tuloksia teoriaan, käsitteisiin ja aiempiin tutkimuksiin suhteutettuna. Tutkielmani osoitti, että vaikka ravitsemukseen liittyvää tietoa antaa ja aihetta kommentoi mediassa hyvin laaja joukko erilaisia asiantuntijoita, oli merkittävin osa haastatelluista henkilölähteistä taustaltaan tieteellisen koulutuksen saaneita. Toiseksi tutkimustuloksista selvisi, että kullekin asiantuntijatyypille oli mahdollista määritellä tyypillinen, primääri kehys, joka korostaa kuhunkin asiantuntijatyypin liitettyjä tyypillisiä piirteitä.

6.1 Ravitsemusasiantuntijuudessa tieteellinen tieto on valttia

Ravitsemus on kerännyt ympärilleen laajan joukon erilaisia asiantuntijoita (Shapin, 2007, s. 176; Väliaverronen, 2015, 2016). Tämän tutkielman aineistossa asiantuntijuuden laajuus näyttäytyi ennalta määriteltyjen asiantuntijatyypin kirjona. Aineiston asiantuntijoista (N = 136) 48 % oli tieteellisiä, 28 % ammattimaisia, 12 % kokemus- ja 12 % kenttäasiantuntijoita. Tieteellisten asiantuntijoiden enemmistöä voidaan selittää esimerkiksi tieteen auktoriteettiasemalla ravitsemusaiheissa (Gunnarsson & Elam, 2012). Yhtäältä tutkimus tukee myös aiempia tuloksia, joiden mukaan media tukeutuu mielellään tieteellisiin auktoriteetteihin (ks. esim. Saikkonen, 2019b, Sanders, 2003, s. 108). Jean Wardin ja Kathleen A. Hansenin (1997) jakoa käyttäen suurin osa tutkimusaineiston henkilölähteistä edusti institutionaalisia lähteitä: tieteellisiä ja ammattimaisia asiantuntijoita oli kolme neljänestä kaikista haastatelluista. Epävirallisten lähteiden eli kenttä- ja kokemusasiantuntijoiden osuus jäi siis vain noin neljännekseen. Aineiston monipuolinen asiantuntijakaarti vahvistaa median auktoriteettiuskon ohella myös ajatusta siitä, että toimittajien mielissä ravitsemuksen asiantuntijuus ei ole enää yksiselitteisesti yhteydessä terveyden edistämisen organisaatioihin (Huovila, 2014, s. 26), sillä kommentteja aiheeseen pyydettiin monien eri tahojen edustajilta.

Tulokset tukevat myös ajatusta siitä, että toimittajat tukeutuvat henkilölähteitä valitessaan mieluusti heille ennestään tuttuihin asiantuntijoihin (Conrad, 1999; Harjunniemi, 2020, s. 44). Tämä näkyi siten, että aineistosta oli erotettavissa 19 asiantuntijaa, joita oli haastateltu enemmän kuin kerran. Jokainen näistä asiantuntijoista kuului joko tieteellisten tai ammattimaisten asiantuntijoiden luokkaan. Toisin sanoen heillä oli akateeminen tausta sekä kykyä tuottaa tai soveltaa ravitsemustieteellistä tietoa. Se, että yli 80 % toistuvista haastatelluista oli luokkaan 1 kuuluvia tieteellisiä asiantuntijoita, vahvistaa entisestään ajatusta median tukeutumisesta tieteellisiin auktoriteetteihin (Saikkonen, 2019b; Sanders, 2003, s. 108). Eniten aineiston jutuissa esiintyneet, neljä tai viisi kertaa haastatellut asiantuntijat olivat kaikki ravitsemustieteen ammattilaisia. Henkilölähteiden toistumista on mahdollista pitää negatiivisena ilmiönä Uolevi Kivirannan (1990) *vähäisimmän vaivan lain* tai Wardin ja Hansenin (1997) *kultaisen osoitekirjan* käsitteiden tapaan. Koen kuitenkin samojen asiantuntijoiden toistuneen aineistossa niin harvoin, ettei tällä ollut merkittävää vaikutusta juttujen puolueellisuuteen. Enimmilläänkin yksi asiantuntija toistui aineistossa viidesti, jolloin häntä koskevat havainnot muodostivat vain kolme prosenttia kaikista aineiston asiantuntijoista.

Tulokset asiantuntijatyypin käytöstä ovat osin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Suurin osa Helsingin Sanomien tutkimusaineiston asiantuntijoista oli tieteellisiä kuten ravitsemusterapeutteja ja ravitsemustieteen tutkijoita. Vastaava tulos on aiemmin saatu esimerkiksi Eliisa Aikkilan ja Pinja Päiväsen (2017) kandidaatintutkielmassa. Tämän tutkielman aineistossa Helsingin Sanomat oli haastatellut vain muutamia kokemus- ja kenttäasiantuntijoita, ja he muodostivat alle 10 prosenttia Helsingin Sanomien aineistotapauksista. Myös tämä tulos on linjassa aiemman opinnäytetyötutkimuksen kanssa (Aikkila & Päivänen, 2017). Iltapäivälehtiä edusti tässä tutkimuksessa Iltalehti, jonka asiantuntijoista selkeästi suurin osa oli myös tieteellisiä. Merkittävää oli kuitenkin ammattimaisten ja kokemusasiantuntijoiden tasainen määrä: molempia oli aineistosta neljännes. Kokemusasiantuntijoiden osalta tulos tukee aiempaa tutkimusta: Aikkila ja Päivänen (2017) totesivat kokemusasiantuntijoiden käytön olevan iltapäivälehdissä Helsingin Sanomia yleisempää. Koska tuloksia pääasiassa puoltava tutkimus on tasoltaan opinnäyte, on hyvä verrata tuloksia myös vertaisarvioituihin tutkimuksiin. Tulokset asettuvat Tammy Boycen (2006) rokotteiden ja autismin väitettyä yhteyttä koskeneen tutkimuksen vastaisiksi. Boycen tutkimuksessa vain kolmasosa haastatelluista asiantuntijoista oli taustaltaan tieteellisiä. Tässä tutkielmassa tieteellisten asiantuntijoiden osuus oli noin 20 prosenttiyksikköä suurempi. Syitä suuremmalle tieteellisten asiantuntijoiden käytölle voidaan vain arvailla. Oliko kyseessä eroava terveysasiantuntijuuden aihe (rokotteet–ravitsemus), toimittajien 16 vuoden

aikana muuttuneet käsitykset terveyden asiantuntijuudesta vai suomalaisten ja isobritannialaisten toimittajien väliset kulttuuriset erot?

Aiemmassa aikakauslehtien ravitsemus- ja terveystutkijien henkilölähteitä koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että suurin osa lähteistä oli tiedetaustaisia (Reynolds & LoRusso, 2016; Selin, 2017). Tulos toistuu myös tämän tutkielman aikakauslehtiaineistossa: jokainen Yhteishyvässä haastateltu asiantuntija oli taustaltaan tieteellinen. Muista aineistomedioista poiketen Kalevassa merkittävin osa haastatelluista asiantuntijoista oli taustaltaan ammattimaisia eli esimerkiksi lääkäreitä. Aiempaa tutkimusta ei ole tehty vertaillen ravitsemuksen asiantuntijoita kansallisissa ja maakuntalehdissä, joten syytä Kalevan poikkeavaan tulokseen voidaan vain arvailla. Ravitsemusterapeutteja työskentelee Suomessa sekä yksityisellä että julkisella sektorilla, mutta Kalevan ilmestymisalueella julkisen terveydenhuollon ravitsemusterapiareсурssit ovat Suomen matalimpien joukossa (Agronomiliitto & RTY, 2022; RTY, 2021). Olisi mielenkiintoista selvittää, onko julkisten resurssien vähäisyydellä yhteyttä siihen, kuinka toimittajat käsittelevät ravitsemustietolähteiden valintaa. Toisaalta Kalevan asiantuntijavalintoja voitaneen selittää myös tietolähdevalinnan repertoaarilla. Kalevan tapa valita ravitsemusaiheisen jutun henkilölähteistä muistuttaa Sampsa Saikkosen artikkelissa (2019b) nimetyistä tavoista eniten *pluralistista* tai *palvelurepertoaaria*. Näissä lähteeksi valikoituu joko taho, jolla on esittää vastaus lukijoita kiinnostavaan kysymykseen tai taho, jolla on käytännön kokemusta jutun aiheesta. Saikkosen tunnistamia repertoaareja on käsitelty tarkemmin tämän tutkielman luvussa 3.2.1.

Aineistossa hyödynnettiin runsaasti erilaisia asiantuntijoita, mutta heidän valtasuhteitaan eli asiantuntijuuden yli- tai alibalanssia (ks. Boyce, 2006) ei tutkittu. Keräsin aineistosta tasapuolisuusharhan (esim. Corbett & Durfee, 2004, s. 142; Thomas ym., 2017) analysoimiseen soveltuvia tietoja, mutta kuten analyysin kuvauksessa totesin, en lopulta päätenyt hyödyntämään niitä tutkimuksessa. Eräs aineiston luokittelussa käytetty mittari oli ennalta määritellyt asiantuntijuuden funktiot eli tehtävät, joita asiantuntija jutussa täytti. Yksi funktioista oli väärän tiedon kumoaminen. Tällä tarkoitettiin tilannetta, jossa asiantuntijalle esitettiin jutussa jokin ravitsemukseen liittyvä väite, jonka tämä kumosi tieteellisen tiedon pohjalta. Vaikka aineistossa esiintyi muutamia asiantuntijoita, joiden kohdalla väärän tiedon kumoaminen oli primääri funktio, ei se noussut minkään asiantuntijatyypin kohdalla hallitsevaksi. Huomattavaa on kuitenkin, että väärää tietoa kumosivat jutuissa ainoastaan tieteelliset ja ammattimaiset asiantuntijat.

Kuten aiemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, on asiantuntijuus luonteeltaan vahvasti kontekstisidonnaista sekä relationaalista (Hakkarainen & Paavola, 2008, s. 226;

Lynch, 2014, Åkermanin ym., 2020 mukaan; Åkerman ym., 2020, s. 3). Nämä piirteet näkyivät erityisesti aineiston tapauksissa, joissa asiantuntijaa oli haastateltu muusta aiheesta kuin ravitsemuksesta, mutta syystä tai toisesta hän päätyi käsittelemään ravinnon, ravintoaineiden tai elintarvikkeiden vaikutusta terveyteen. Tällaisia tapauksia olivat esimerkiksi jutut, joissa fokus oli ihonhoidossa tai zoonoosissa, mutta asiantuntija toi sitaatissaan esiin jonkin ravintoon liittyvän asian. Jutussa tuotiin selkeästi ilmi, minkä aihealueen asiantuntija haastateltu oli tai mitä tahoa hän edusti, mutta kuinka toimittajan tulisi suhtautua ei-tieteellisen haastateltavan antamiin ravitsemuskommentteihin? Vielä merkittävämpi kysymys on, kuinka lukijan tulisi ymmärtää, onko esimerkiksi kosmetologin ihonhoitoon antama ravitsemusohje validi. Asiantuntimuksen kontekstisidonnaisuus näkyi myös kokemusasiantuntijoiden kohdalla. Koska haastattelut liittyivät heidän henkilökohtaiseen elämäänsä ja sen yhteyteen ravintoon ja ravitsemukseen, oli heidän asiantuntumuksensa tässä suhteessa validia: kukaan muu tuskin on yhtä pätevä kommentoimaan kokemuksiaan kuin henkilö itse. Toisaalta taustaltaan kirjavan asiantuntijuuden on katsottu aiheuttavan uskottavuusongelmia tieteelliselle asiantuntijuudelle (Boyce, 2006; Peters, 2008).

Katson, että on lisäksi oleellista muistuttaa, ettei tämä tutkielma ota kantaa asiantuntijoiden tai asiantuntijatyyppeiden tarjoaman tiedon oikeellisuuteen. Asiantuntijoiden taustaan liittyvästä tyypittelystä huolimatta on huomioitava, että esimerkiksi tieteelliset tai ammattimaiset asiantuntijat voivat myös jakaa esimerkiksi julkisten ravitsemussuositusten vastaista tietoa tai kritisoida sitä. Suomessa esimerkiksi ortopedian erikoislääkäri Antti Heikkilä on yksi julkisuudessa esiintyneistä ravitsemussuosituksia kritisoineista ammattimaisista asiantuntijoista (ks. esim. Aikkila & Päivänen, 2017; Huovila, 2014; Jauho, 2013), maailmalla ravitsemussuositusten kritiikin etunenässä on kulkenut nimeään kantavan vähähiilihydraattisen dieetin kehittänyt sydäntautilääkäri Robert Atkins (ks. esim. Gunnarsson & Elam, 2012; Shapin, 2007).

6.2 Kehykset vahvistavat tyyppiäpiirteitä

Asiantuntijatyyppeiden kehysanalyysi toteutettiin tarkkailemalla kunkin ryhmän aineistossa esiintyviä klassisia kehysten piirteitä: metaforia, esimerkkejä, kuvauksia, savenavalintoja, toistoja ja asettelua (ks. esim. Entman, 1993; Gamson & Lasch, 1980; Kahneman & Tversky, 1979; Pan & Kosicki, 1993; Van Gorp, 2007). Näiden perusteella määriteltiin jokaiselle asiantuntijaluokalle tyyppillisin, primääri kehys. Yleisesti ottaen kehyksissä toistui havainto siitä, että ravitsemusaiheissa käytännön kokemus kasvat-
taa tietolähteiden uskottavuutta toimittajien silmissä (Albæk ym., 2003; Saikkonen, 2019b, s. 1590). Jokaisen tutkimusaineiston asiantuntijatyypin kohdalla oli tyyppillistä

mainita haastateltavalla olevan käytännön kokemusta aiheesta. Kokemuksen kuvaukset vaihtelivat asiantuntijatyypeittäin joko ammatinharjoittamisen tai tutkimustyön kautta hankitusta kokemuksesta aina henkilökohtaisiin kokemuksiin. Myös nykyjournalismille tyypillinen ihmisläheisyys (Huovila, 2014, s. 27) näkyi osassa kehyksistä: henkilökohtaisia tietoja ja kokemuksia kertomalla esimerkiksi auktoriteettiaseman kautta puhuneet ammattimaiset asiantuntijat tehtiin samaistuttavammiksi. Toisaalta henkilökohtaisuus teki myös kokemus- ja kenttäasiantuntijoiden kertomuksista samaistuttavia, sillä etenkin kokemusasiantuntijoiden kohdalla aiheet olivat tiukasti kiinni arkielämässä.

Tiedeperustaisilla asiantuntijoilla on usein ajatus oman asiantuntemuksensa neutraliteetista, joka on toisinaan ristiriidassa toimittajien toiveiden kanssa (Boyce, 2006, s. 890). Tutkimusaineistossa tiedeperustaiset asiantuntijat eli tieteelliset ja ammattimaiset asiantuntijat esitettiin kuitenkin pääasiassa neutraalissa valossa asiantuntijoiden oletetun toiveen mukaisesti. Tämä ilmeni neutraliteettia ilmaisevana koodina, joka oli yleisin kummankin asiantuntijatyypin tapauksista. Primääreiksi koodeiksi muodostuivat kuitenkin enemmän tulkinnanvaraa antavat koodit. Aineiston tieteellisille asiantuntijoille määritetty kehys oli *autoritäärinen opastaja*. Ammattimaisia asiantuntijoita puolestaan kehystettiin *inhimillisinä auktoriteetteina*. Kumpikin asiantuntijatyypeistä vastasi myös autoritääristä maallikko-asiantuntijasuhdetta korostavan *public understanding of science* (PUS) -termin kuvausta (Saikkonen & Väliverronen, 2013, s. 416).

Haastateltavien tieteellisen tiedon taustaa oli tyypillistä tuoda esiin korostamalla asiantuntijoiden auktoriteettiasemaa erilaisin kehystämisen keinoin. Tällaisia olivat esimerkiksi haastateltavan tittelin kertominen jutun otsikossa tai ingressissä sekä henkilökohtaisten tietojen häivyttäminen. Haastateltavien taustojen kertomisen voi tulkita myös osoittavan suomalaiselle medialle tyypillistä tarkkuutta tietolähteiden kytkösten suhteen (Järvi, 2011; Saikkonen, 2019b; Vainikainen & Salonen, 2014). Tämän voi nähdä positiivisena merkinä suomenkielisen ravitsemusuutisoinnin halusta välittää tietoa totuudenmukaisesti sekä toteuttaa medialle ominaista vallan vahtikoiran tehtävää (esim. Pihl-Thingvad, 2015). Auktoriteettiasemaan tukeutumisen voidaan nähdä myös entisestään kasvattavan aineistossa esiintyvien henkilöiden auktoriteettia, sillä tiedeperustaiset asiantuntijat ovat riippuvaisia median heille antamasta legitimitetistä (Boyce, 2006, Saikkonen, 2019a).

Tieteelliset asiantuntijat esiintyvät yhä harvemmin journalistisissa jutuissa omien tutkimustensa kommentoijina (Albæk ym., 2003; Väliverronen, 2015), joka kävi hyvin ilmi myös tässä tutkimuksessa. Tieteelliset ja ammattimaiset asiantuntijat toimivat useimmin arkipäivän ilmiöiden selittäjinä tai ongelmien ratkojina, kuten Väliverronen

(2015) on aiemmin todennut. Näin tapahtui puolessa kummankin asiantuntijatyypin tapauksista. Huomionarvoista on myös, että asiantuntijan rooli voi vaihdella kontekstin mukaan (Väliverronen, 2016, s. 59). Tämä näkyi erityisesti tieteellisten ja ammattimaisten asiantuntijoiden kohdalla, sillä osa haastatteluista liittyi heidän henkilökohtaisiin kokemuksiinsa. Tällöin he näyttäytyivät jutuissa yhtäältä tiedollisen auktoriteettiasemansa kautta, toisaalta tavallisina samaistuttavina ihmisinä. Vaikka tällaisia toisistaan merkittävästi erovia kaksoisroolitapauksia oli aineistossa vähän, osoittavat ne hyvin asiantuntemuksen roolin kontekstisidonnaisuutta.

Kuten aineiston varsinaiset asiantuntijat, kehystettiin niin kutsutut vasta-asiantuntijatkin samankaltaisia keinoja käyttäen. Kokemusasiantuntijoiden kehys nimettiin *oman tarinansa päähenkilöksi*, sillä tyypillisintä oli kehystää heidät henkilökohtaisuuden kautta niin sanavalinnoilla kuin funktionkin kautta. He toimivat jutuissa tyypillisesti oman kertomuksensa päähenkilöinä ja hyödynsivät kokemusasiantuntijoille tyypilliseen tapaan tietojensa lähteinä omia tai läheistensä kokemuksia (Jakonen, 2017). Kenttäasiantuntijoiden kohdalla primääri kehys puolestaan oli *tiedon ja oman kokemuksen yhdistäjä*. Tutkimusaineiston kenttäasiantuntijoista käytetyt kehykset osuivat hyvin yhteen aiemmassa tutkimuksessa esitettyjen kenttäasiantuntijoiden piirteiden kanssa: kokemuksen yhdistäminen tietoon sekä ihmisläheiset ja samaistuttavat kertomukset (Setälä & Väliverronen, 2014; Setälä-Pynnönen, 2015) toistuivat aineiston kehyksissä. Setälä ja Väliverronen (2014) pitävät kenttäasiantuntijoille tyypillisenä piirteenä tieteellisen tiedon välittämistä, mutta tämän tutkielman aineistossa näin ei ollut. Kenttäasiantuntijoiden kohdalla tiedon tieteellisyydestä ei puhuttu lainkaan. Sen sijaan tietoa indikoitiin esimerkiksi korostamalla haastateltujen kokemuksia. Kokemus- ja kenttäasiantuntijoiden kohdalla tyypillistä oli siis korostaa auktoriteetin sijaan tiedon ja kokemusten henkilökohtaisuutta. Tällöin heidän antamia tietoja ei voida soveltaa välttämättä kovin laajaan yleisöön, mutta toisaalta niitä ei voida myöskään kyseenalaistaa niin helposti, sillä kyse on vain henkilökohtaisista kokemuksista.

Toisen tutkimuskysymyksen vastaukset osoittavat, että aineistossa havaitut asiantuntijatyyppeiden primäärit kehykset tukevat asiantuntijoihin liitettyjä tyypillisiä piirteitä. Kehykset siis ikään kuin vahvistavat asiantuntijatyyppeiden aiemmissa tutkimuksissa havaittuja normeja: auktoriteettiaseman aiheesta jo omaavien tahojen auktoriteetti korostui entisestään, henkilökohtaisempiin argumentteihin tukeutuvilla asiantuntijatyypeillä inhimillisyys ja henkilökohtaisuus olivat kehyksissä esiin nousseita ominaisuuksia. Kehyksiä olisi tulosten perusteella ollut mahdollista tarkastella myös kahtena erillisenä joukkona: akateemisten autoritääristen asiantuntijoiden sekä vasta-asiantuntijoiden ryhmänä. Koska esimerkiksi tieteellisten ja ammattimaisten asiantuntijoiden kehykset olivat keskenään melko samankaltaiset, olisi tutkimusta voitu tehdä

myös nämä kehykset yhdistämällä. Tulosten herättämä ajatus kehysten laajennettavuudesta tarjoaa myös hyvän pohjan jatkotutkimukselle.

Kehysanalyysin tuloksia tulkittaessa huomioitavaa on, että kehystäminen ei ole ainoastaan toimittajien tekemää. Myös esimerkiksi tietolähteet ja kulttuuri luovat kehyksiä (Baden, 2019, s. 229; Entman, 1993, s. 53). Tämän lisäksi toimittajat altistuvat muiden toimittajien luomille ja jakamille kehyksille (Baden, 2019; Setälä & Väliverronen, 2014). Tutkimuksen tulokset saivat minut pohtimaan, voisiko kehystämisen monimutkaisuus olla osasyynä tiettyjen asiantuntijatyyppeiden käytölle tietyissä medioissa. Esimerkiksi Kalevassa käytetyin asiantuntijatyyppeistä olivat ammattimaiset asiantuntijat, kuten lääkärit. Toimittajat myös tutkitusti suosivat tuttuja tietolähteitä (Conrad, 1999; Harjunen, 2020, s. 44), joten voiko olla, että Kalevan toimittajien mielissä lääkärit ovat kehystyneet ravitsemustiedon ammattilaisiksi? Samalla logiikalla voitaisiin myös selittää kenttäasiantuntijoiden suosio Iltalehdessä: jos esimerkiksi personal traineria on jo aiemmin haastateltu ravitsemukseen liittyen ja hänet on kehystetty lehden haastattelussa aiheen asiantuntijaksi, miksei hän kelpaisi samaan tehtävään uudelleen? Uskon kehystämisen olevan siis toimittajien kohdalta osin tiedostamatonta toimintaa (vrt. Baden, 2019, s. 232), jolla on kuitenkin merkittävä vaikutus kehysten syntyyn ja ihmisten ajatteluun. Journalististen rutiinien on tutkittu vaikuttavan toimittajien kehysten valintaan (Van Gorp, 2007, s. 68), joka tukee ajatustani kehysten vaikutuksesta tiettyjen asiantuntijatyyppeiden suosioon. Ajatus rutiineista ja niiden vaikutuksesta henkilölähteiden valintaan on tunnistettu myös aiemmassa ravitsemusjournalismin tutkimuksessa. Sampsa Saikkosen nimeämässä *rutiinirepertoaarissa* (2019b) ravitsemustietolähteiden valintaan vaikuttavat vahvasti toimittajan työrutiinit sekä työympäristön ohjaus. Tämän tutkielman aineistossa rutiinipohjainen lähteiden valinta näkyi etenkin Helsingin Sanomien kohdalla. Osassa toimituksista tiettyjen aihealueiden tietolähteiden valintaan on olemassa myös virallisia linjauksia, joita toimittajien tulee noudattaa.

Aiempi ravitsemusjournalismin ja ravitsemuksen asiantuntijuuden tutkimus on keskittynyt usein erilaisten ilmiöiden ympärille. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi vähähiilihydraattinen ruokavalio (esim. Gunnarsson & Elam, 2012; Huovila, 2014; Jauho, 2013; Shapin, 2007) sekä asiantuntijuuden laajeneminen (Saikkonen, 2019b; Setälä & Väliverronen, 2014). Usein ilmiöt on myös linkitetty toisiinsa. Mielenkiintoista oli, että tämän tutkielman aineistosta ei ollut havaittavissa mitään selkeää, toistuvaa ravitsemuksellista ilmiötä. Esimerkiksi karppaus loisti poissaolollaan, vaikka siihen ja sen esiintymiseen mediassa liittyen tehtiin useita tutkimuksia 2010-luvun taitteessa. Tulokset herättävätkin ajatuksen siitä, voisiko ravitsemuksen asiantuntijuuden laajeneminen mediassa olla laantumassa. Vaikka kenttä- ja kokemusasiantuntijat

muodostivat noin neljänneksen tutkimusaineiston tapauksista, oli tiedetaustaisten ja ravitsemustiedon tieteelliseen soveltamiseen kykenevien asiantuntijoiden osuus selkeästi suurempi. Tutkielma osoittaa, että terveyden ja ravitsemuksen kysymykset sekä niiden asiantuntijuus ovat yhä erittäin ajankohtainen ilmiö ja niiden esiintymistä mediassa tulisi tutkia lisää.

7 LOPUKSI

Tässä luvussa käsittelen ensin luotettavuutta tutkijan itsearvioinnin ja tutkielman toteutuksen kautta. Tämän jälkeen esittelen tutkielman teon aikana sekä sen tulosten tulkinnan yhteydessä heränneitä jatkotutkimusaiheita.

7.1 Tutkimuksen arviointi

Käytän tutkielman luotettavuuden sekä sen yleisen arvioinnin perustana Sarah J. Tracyn (2010) kahdeksankohtaista arviointitapaa. Näin saadaan selville kohtia, joissa on onnistuttu, mutta myös kohtia, joissa oli tutkimuksellisesti parannettavaa. Tracyn mallissa tutkimusta arvioidaan sen merkityksellisyyden, perusteellisuuden, uskottavuuden, vaikuttavuuden, kontribuution ja yhtenäisyyden kautta. Lisäksi tarkastellaan tutkimuksen eettisyyttä ja tutkijan rehellisyyttä. (Tracy, 2010)

Koen tutkimusaiheeni relevantiksi, sillä terveys ja ravinto kiinnostavat ihmisiä, niin maallikoita kuin toimittajiaakin (Saikkonen, 2019b, s. 1547; Torkkola, 2008, s. 92; Väli-
verronen, 2015, s. 225). Toimittajien ravitsemustiedon henkilölähteiden tutkiminen 2020-luvun alussa on myös perusteltua, sillä aiempaa tutkimusta on tehty pitkälti edellisillä vuosikymmenillä. Koska asiantuntijuuden kenttä tunnetusti laajenee ja muuttuu jatkuvasti, on perusteltua tutkia ilmiön näkymistä ja toteutumista mediassa. Koen aiheen perustelluksi myös sen arkisuuden kannalta. Koska ravinto ja ravitsemus ovat kiinteä osa jokapäiväistä elämää, kiinnitti niihin aktiivisesti huomiota tai ei, on niillä suuri vaikutus ihmisten elämään ja hyvinvointiin (ks. Fogelholm ym., 2014). Tutkimuksen tärkeyttä puoltaa myös oma kiinnostukseni aiheeseen: koen pystyneeni tekemään parempaa tutkimusta, kun aihe oli minulle henkilökohtaisesti tärkeä.

Tutkimuksen perusteellisuudessa ja uskottavuudessa pyrin panostamaan etenkin käsitteitä, teoriaa ja aiempaa tutkimusta käsitteellisiin osuuksiin (luvut 2 ja 3). Koska kyseessä oli ensimmäinen akateeminen tutkielmani, halusin tehdä taustatyön huolellisesti. Siksi pyrin käyttämään mahdollisimman runsasta, mutta kokonaisuuden kannalta koherenttia kirjallisuutta. Monipuolisen lähteytyksen ansiosta koin helpomaksi käsitellä ja selittää esimerkiksi tutkimusyhteisössä eriäviä näkemyksiä saaneita aiheita kuten asiantuntijuuden olemusta tai kehystämistä. Tutkimusaineiston keruussa pyrin myös huolellisuuteen: luin jokaisen potentiaalisen aineistomedian jutuja etukäteen, jotta pystyisin varmistumaan siitä, tarjoaako lehti tarpeeksi tutkittavaa materiaalia. Koska aineisto erityyppisiä lehtiä, olivat niiden jutut saatavilla hyvin erilaisissa muodoissa. Tutkimusaineisto olisi ollut mahdollista kerätä painettuista lehdistä, mutta päädyin verkkoaineistoon sen helpomman käsiteltävyyden takia. Tutkimusaineiston jutut olivat lopulta kuitenkin kahdessa eri muodossa. Vaikka ongelmia aineiston eri keruupaikkojen suhteen ei ilmennyt, on luotettavuutta arvioitaessa otettava huomioon, että kolme neljännestä aineistosta poimittiin näköislehdistä ja vain yhden lehden jutut verkkohakutoimintoa käyttäen. Yhtenäisemmän lopputuloksen kannalta myös Helsingin Sanomien aineisto olisi jälkikäteen ajatellen ollut järkevämpää kerätä näköislehtiä käyttäen. Tutkimusaineisto oli mielestäni laajuudeltaan laadulliseen tutkimukseen soveltuva, sillä sen avulla on mahdollista ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä sen tilastollisen yleistämisen sijaan (Eskola & Suoranta, 1998, s. 61). Huomioitavaa on kuitenkin, että vielä kattavampi tulos olisi voitu saada ottamalla mukaan tutkimusaineistoon jokin verkkomedian, esimerkiksi MTV Uutisten juttuja. Verkkomedian ravitsemustiedon lähteisiin ei myöskään ole kohdistettu aiempaa tutkimusta, joten tämä olisi puoltanut laajempaa tutkimusaineistoa.

Koin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, ravitsemuksen asiantuntijatyyppeihin mediassa, vastaamisen tutkimuksessa yksinkertaisena. Koska asiantuntijatyypit oli määritelty etukäteen yhdistämällä Collinsin ja Evansin asiantuntijuuden normatiiviteoria (2002, 2007) kokemusasiantuntijuuden käsitteeseen sekä Setälän ja Väliiverosen kenttäasiantuntijuuden käsitteeseen (2014) oli aineiston asiantuntijoiden luokittelu teoriassa yksinkertaista. Koin asiantuntijuuden normatiiviteorian hyödyntämisen tutkimuksessa sen luotettavuutta lisääväksi, sillä teoriaa on myös aiemmin hyödynnetty mediassa esiintyvien terveyden asiantuntijoiden yhteydessä (ks. Boyce, 2006). Selkeästä luokittelujärjestelmästä huolimatta koin osan asiantuntijoista sijoittamisen luokkiin haastavaksi. Erityisen haastavia sekä luokittelun että luotettavuuden kannalta olivat kenttäasiantuntijat. Tämän vuoksi analyysissä (kuvaus luvussa 4.3) sovellettiin poissulkutaktiikkaa, jossa muihin luokkiin kelpaamattomat asiantuntijat luokiteltiin kenttäasiantuntijoiksi. Tämä on mahdollisesti voinut vääristää tutkielman tuloksia jonkin verran. Toisaalta pyrin analyysiä tehdessäni selvittämään haastateltujen

henkilöiden taustoja julkisia tietolähteitä kuten verkkosivuja ja rekistereitä hyödyntäen. Näin pyrin saamaan käyttööni saman tiedon, joka juttua tehneellä toimittajalla oli, kun hän valitsi henkilölähdettä. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tuloksia ylös kirjatessani huomasin myös tehneeni joitain kirjaus- ja laskuvirheitä: asiantuntija oli merkitty esimerkiksi kategoriaan 2, vaikka hän olisi kuulunut kategoriaan 1. Väärät merkinnät vaikuttivat myös asiantuntijatyypin prosentiosuuksiin, joten niiden korjaaminen oli olennaista tuloksen luotettavuuden kannalta. Tutkimuskysymykseen vastaamisen lopuksi kävin vielä läpi jokaisen asiantuntijan luokituksen varmistaakseni niiden oikeellisuuden, ja näin myös tutkimustulosten luotettavuuden.

Koin aluksi toisen tutkimuskysymyksen, asiantuntijatyypin kehysten hahmottamisen ja tulkinnan, haastavammaksi osaksi tutkimusta. Erityisesti kehystämisen monimuotoiset tavat ja kehysten tyyppiirteet (ks. esim. Entman, 1993, s. 52; Gamson & Lasch, 1980, s. 4; Pan & Kosicki, 1993, s. 56; Van Gorp, 2007, s. 64) tekivät niiden havaitsemisesta vaikeaa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta kehysanalyysi on ollut myös kritiikin kohteena: kehysten tietoinen etsiminen voi tuottaa niitä konteksteihin ja paikkoihin, joissa niitä todellisuudessa ei ole (Van Gorp, 2008). Toisaalta kehystämisen funktiona on myös haasteellinen tutkimuskohde, sillä kuten aiemmin olen esittänyt (kuvio 2 sivulla 14) kehystämisen on monitahoinen prosessi, johon osallistuvat toimittajien lisäksi myös haastateltavat sekä toimittajia ympäröivä kulttuuri. Vaikka aineistosta oli mahdollista löytää jokaiselle asiantuntijatyypille tyyppillisiä primääri kehysiä, tulee läpinäkyvyyden varmistamiseksi muistaa korostaa kehysten epämääräisyyttä tutkimuskohteena.

Vaikuttavuutta arvioidessa tulee ottaa huomioon, että tämän tutkielman tulokset eivät ole kovin hyvin yleistettävissä. Vaikka laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyyttä ei pidetä yhtä merkittävänä luotettavuuden kriteerinä kuin määrällisessä tutkimuksessa (Tracy, 2010, s. 845), on todettava, että tutkimusaineiston rajallisen koon sekä aineistomedioiden diversiteetin takia tutkimustulosten sovellettavuus laajempaan kontekstiin kärsii. Toisaalta tulosten yleistettävyyttä ei ollut tämän työn päämäärä. Tavoitteena oli ymmärtää ravitsemusjournalismia ja asiantuntijuutta ilmiönä kehystämisen prosessin kautta. Koen kuitenkin, että tutkimus ja sen tulokset ovat suhteutettavissa arkipäivän kontekstiin. Lukijan on mahdollista pohtia tutkielman avulla, minäkalaisia ravitsemuksen asiantuntijoita media hänelle tarjoaa ja kuinka nämä asiantuntijat esitetään erilaisten kehysten kautta. Lisäksi tutkielmatekstissä pyrin objektiiviseen kielenkäyttöön sekä ymmärrettävään narratiiviin, joka on tutkimuksellisesti perusteltavissa. Tällä tavoin tutkimus tarjoaa myös neutraalin pohjan jatkotutkimukselle, jossa aihetta olisi mahdollista tarkastella syvemmin ja saavuttaa näin mahdollisesti yleistettävämpiä tuloksia.

Tutkielma myös kontribuoi alan muuta tutkimusta, sillä aiempaa tutkimusta samasta aiheesta ei ollut tehty tässä laajuudessa. Tuotin aivan uutta tietoa ravitsemuksen asiantuntijoiden kehystämistä sekä siitä, missä laajuudessa erilaisia asiantuntijoita hyödynnetään suomalaisissa ravitsemusuutisissa. Teoreettisesti tutkielma ei tarjoa uutta tietoa, mutta metodologisesti kehysanalyysin käytöstä ja soveltamisesta pyrin tarjoamaan mahdollisimman kattavan kuvauksen. Tutkijana koin kehysanalyysin haastavaksi tutkimusmetodiksi sen yhtäältä hajanaisen ja toisaalta laajan olemuksen takia. Tämän vuoksi pyrin kuvaamaan tekemäni kehysanalyysin sekä sen pohjalta tekemäni tulkinnat mahdollisimman tarkasti.

Vaikka laadulliseen, valmiin media-aineiston tutkimukseen ei liittynyt erityisiä eettisiä kysymyksiä, koen toimineeni tutkielman teon aikana eettisesti ja rehellisesti. Pysin kuvaamaan analyysin toteuttamisen rehellisesti, raportoimaan myös seikat, joita analyysissä ei huomioitu, sekä tuomaan esiin tutkimusmetodeista esitetyn kritiikin. Koen pystyneeni analysoimaan tutkimustyötäni objektiivisesti sekä osoittamaan puutteita esimerkiksi aineiston keruussa. Toisaalta tutkielmassa on myös esitetty perustelut kaikille valinnoille sekä korjaavia toimenpiteitä aiheen mahdollista jatkotutkimusta varten. Koen onnistuneeni saavuttamaan työlläni sen tärkeimmän tavoitteen eli vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkielman teossa noudatettiin huolellisuutta ja sen raportoinnissa läpinäkyvyyttä. Metodien käyttö oli perusteltua ja valitut menetelmät tuottivat relevantteja vastauksia tutkimuskysymyksiin. Myös valitun tutkimuskirjallisuuden, käsitteiden ja teorioiden soveltaminen aineistoon oli mielestäni perusteltua, ja se oli toteutettu tutkijankykyihini nähden hyvin.

7.2 Jatkotutkimusaiheet

Koska ravitsemusjournalismin ja asiantuntijuuden tutkimus on ollut Suomessa ja 2020-luvulla melko rajallista, koen, että aiheesta olisi mielekästä tehdä jatkotutkimusta. Pysin tällä tutkielmalla tarjoamaan sekä pohjatietoa että uusia näkökulmia aiheen lisätutkimusta varten. Koen, että työ tarjoaa mahdollisuuksia jatkotutkimukseen ainakin neljästä eri näkökulmasta. Alla esittelen mahdollisia tutkimuskulmia asiantuntijuuden luokittelujen, aineiston laventamisen, toimittajien henkilölähteiden valinnan motiivien sekä asiantuntijuuden kehysten kannalta.

Aihetta tutkittuani näen, että ravitsemusjournalismissa käytettyjen henkilölähteiden asiantuntemusta olisi hyvä tarkastella laajemmassa mittakaavassa. Uskon, että tässä tutkimuksessa hyödynnetty asiantuntijuuden normatiiviteoria (Collins & Evans, 2002,

2007) paitsi kontribuoi ravitsemuksen asiantuntemuksen käsittelyä mediateksteissä, myös tarjoaa uusia mahdollisuuksia hyödyntää vastaavaa luokittelua. Normatiiviteoriaa on aiemminkin hyödynnetty joukkotiedotusvälineiden ja terveyden asiantuntemuksen tutkimuksessa (ks. Boyce, 2006), mutta sitä ei ole sovellettu kovin laajasti vertaisarvioituissa tutkimuksissa. Mielenkiintoista voisi olla myös tutkia, olisiko Stephen Turnerin (2001) asiantuntijuusluokitus sovellettavissa ravitsemuksen tai terveyden asiantuntijuuteen.

Tulevissa tutkimuksissa olisi mielekästä myös laajentaa ravitsemuksen asiantuntijuutta koskevaa tutkimusaineistoa. Tämän tutkielman aineisto käsitti vain Suomessa julkaistuja suomenkielisiä juttuja, mutta tutkimusaineiston voisi laajentaa myös suomalaisissa ruotsinkielisissä medioissa julkaistuihin juttuihin. Näin pystyttäisiin tuottamaan tietoa siitä, esitetäänkö asioita saman maan sisällä eri tavoin eri kieliryhmille. Toisaalta aineistoon voisi olla mielekästä sisällyttää myös esimerkiksi verkkomedioiden tai naistenlehtien juttuja, jolloin aiheesta saataisiin kotimaisen mediakentän kannalta kattavampi kuva.

Kuten tämän tutkielman luvussa 6 toin esiin, olisi tiedonsaannin kannalta oleellista tutkia myös toimittajien syitä ja motiiveja käyttää tiettyjä asiantuntijoita ravitsemusjuttujen henkilölähteinä. Aihetta on aiemmin selvittänyt esimerkiksi Sampsa Saikkonen (2019a, 2019b), mutta hänen tutkimuksessaan keskiössä olivat ravitsemusaiheista kirjoittavat toimittajat. Ravitsemus aiheena koskettaa monia toimituksellisia osa-alueita, ja siitä tekevät juttuja myös tiettyihin aihealueisiin erikoistumattomat uutistoimittajat. Tämän vuoksi koen, että tutkimusta olisi hyvä tehdä myös laajemmassa kontekstissa. Minkälainen on tilanne niin kutsuttujen yleistoimittajien tai uutistoimittajien keskuudessa? Kuinka he käsittävät ravitsemuksen asiantuntijuuden? Minkälaiset kriteerit heidän kohdallaan pätevät haastateltavien valinnassa?

Neljännän mahdollisuuden jatkotutkimukselle tarjoavat tutkimuksessa tunnistetut asiantuntijatyyppeiden kehukset. Esitin aiemmin, että kehuyksiä olisi ollut mahdollista tarkastella myös laajempina joukkoina, esimerkiksi tieteelliset ja ammattimaiset asiantuntijat yhdistäen. Näen tässä myös mahdollisuuden jatkotutkimukseen. Tutkimuksessa tunnistetut kehukset luovat myös toisen mahdollisuuden jatkotutkimukselle. Näen, että ravitsemuksen asiantuntijuudessa tunnistettuja uutiskehuyksiä voitaisiin soveltaa mahdollisesti myös muunlaisen asiantuntijuuden tarkasteluun. Mielenkiintoista olisi tutkia esimerkiksi, toistuvatko tutkimuksessa esitetyt kehukset esimerkiksi muiden terveyden asiantuntijoiden kohdalla. Toisaalta näen, että kehuyksiä olisi mahdollista soveltaa myös muihin tieteenaloihin. Asiantuntijoiden kehysten esiintymistä voisi tarkastella esimerkiksi ilmastonmuutosta käsittelevissä uutisteksteissä.

KIRJALLISUUS

- Aarøe, L. (2011). Investigating Frame Strength: The Case of Episodic and Thematic Frames. *Political Communication*, 28(2), 207–226.
<https://doi.org/10.1080/10584609.2011.568041>
- Agronomiliitto, & RTY. (2022). *Kannanotto: Sote-uudistuksen tavoitteet edellyttävät riittäviä ravitsemusterapiaresursseja*.
<https://www.agronomiliitto.fi/liitto/uutiset/kannanotto-sote-uudistuksen-tavoitteet-edellyttavat-riittavia-ravitsemusterapiaresursseja/>
- Ahponen, H. (2015). *Susikeskustelu asiantuntijuuden näkökulmasta lehdistössä* [Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273256>
- Aikkila, E., & Päivänen, P. (2017). *Taistelu totuudesta: Kehysanalyysi ravitsemussuosituksia haastavista kokemusasiantuntijoista Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Iltalehdessä* [Kandidaatintutkielma, Jyväskylän yliopisto].
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/53889>
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Albæk, E. (2011). The interaction between experts and journalists in news journalism. *Journalism*, 12(3), 335–348. <https://doi.org/10.1177/1464884910392851>
- Albæk, E., Christiansen, P. M., & Togeby, L. (2003). Experts in the Mass Media: Researchers as Sources in Danish Daily Newspapers, 1961–2001. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 80(4), 937–948.
<https://doi.org/10.1177/107769900308000412>
- Baden, C. (2019). Framing the News. Teoksessa K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Toim.), *The Handbook of Journalism Studies* (2. p.). Routledge.
- Basu, A. J., & Hogard, E. (2008). Fit for public consumption? An exploratory study of the reporting of nutrition research in UK tabloids with regard to its accuracy, and a preliminary investigation of public attitudes towards it. *Public Health Nutrition*, 11(11), 1124–1131. <https://doi.org/10.1017/S1368980007001565>
- Bauer, M. (1998). The Medicalization of Science News – From the Rocket-Scalpel to the Gene-Meteorite Complex. *Social Science Information Sur Les Sciences Sociales - SOC SCI INFORM*, 37, 731–751. <https://doi.org/10.1177/053901898037004009>

- Boyce, T. (2006). Journalism and Expertise. *Journalism Studies*, 7(6), 889–906.
<https://doi.org/10.1080/14616700600980652>
- Briggs, C. L., & Hallin, D. C. (2016). *Making Health Public: How news coverage is remaking media, medicine, and contemporary life*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315658049>
- Brüggemann, M. (2014). Between Frame Setting and Frame Sending: How Journalists Contribute to News Frames. *Communication Theory*, 24(1), 61–82.
<https://doi.org/10.1111/comt.12027>
- Cho, H., & Salmon, C. T. (2007). Unintended Effects of Health Communication Campaigns. *Journal of Communication*, 57(2), 293–317.
<https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2007.00344.x>
- Cloître, M., & Shinn, T. (1985). Expository Practice: Social, Cognitive and Epistemological Linkage. Teoksessa T. Shinn & R. D. Whitley (Toim.), *Expository Science: Forms and Functions of Popularisation* (ss. 31–60). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-009-5239-3_2
- Collins, H., & Evans, R. (2002). The Third Wave of Science Studies: Studies of Expertise and Experience. *Social Studies of Science*, 32(2), 235–296.
<https://doi.org/10.1177/0306312702032002003>
- Collins, H., & Evans, R. (2007). *Rethinking Expertise*. University of Chicago Press.
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=408441>
- Conrad, P. (1999). *Uses of expertise: Sources, quotes, and voice in the reporting of genetics in the news*. 8(4), 285–302. <https://doi.org/10.1088/0963-6625/8/4/302>
- Corbett, J. B., & Durfee, J. L. (2004). Testing Public (Un)Certainty of Science: Media Representations of Global Warming. *Science Communication*, 26(2), 129–151.
<https://doi.org/10.1177/1075547004270234>
- D'Angelo, P. (2002). News Framing as a Multiparadigmatic Research Program: A Response to Entman. *Journal of Communication*, 52(4), 870–888.
<https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2002.tb02578.x>
- de Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal*, 13(1), 51–62. <https://doi.org/10.1075/idjdd.13.1.06vre>
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Fogelholm, M., Hakala, P., & Kara, R. (2014). *Terveyttä ruoasta – Suomalaiset ravitsemussuosituksset 2014*. Valtion ravitsemusneuvottelukunta.
- Galtung, J., & Ruge, M. H. (1965). The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64–90. <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>
- Gamson, W. A., & Lasch, K. E. (1980). *The Political Culture of Social Welfare Policy* [Working Paper]. <http://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/50995>
- Ginman, M. (1983). *En modell för journalisternas informationsanskaffning. Relationen mellan informationsflöde och -substans inom olika informationsprocesser i samhället*. Tammerfors Universitet.

- Goffman, E. (1986). *Frame analysis: An essay on the organization of experience* (Repr., [new ed.]). Northeastern University Press.
- Gunnarsson, A., & Elam, M. (2012). Food Fight! The Swedish Low-Carb/High Fat (LCHF) Movement and the Turning of Science Popularisation Against the Scientists. *Science as Culture*, 21(3), 315–334.
<https://doi.org/10.1080/09505431.2011.632000>
- Hakkarainen, K., & Paavola, S. (2008). Kollektiivisen asiantuntijuuden mahdollisuuksia ja rajoituksia – kognitiotieteellinen näkökulma. Teoksessa J. Parviainen (Toim.), *Kollektiivinen asiantuntijuus* (ss. 214–272). Tampere University Press.
- Harjuniemi, T. (2020). *Asiantuntijoita vai asiansa ajajia?: Suomalaisten toimittajien näkemyksiä talouspolitiikan asiantuntijuudesta*. Helsingin yliopisto.
<https://www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2020/12/Asiantuntijoita-vai-asiansa-ajajia.pdf>
- Hiltunen, I. (2020). Ulkoinen vaikuttaminen ja sen vastakeinot suomalaisessa journalismissa. *Media & viestintä*, 43(3), Article 3.
<https://doi.org/10.23983/mv.98406>
- Huovila, J. (2014). ”Kansa ei enää tottele”: Karppaus individualistisen ja universalistisen ravitsemuspuheen ristiaallokossa Helsingin Sanomissa vuosina 2010–2012. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 51(1), Article 1.
<https://journal.fi/sla/article/view/41365>
- Huovila, J. (2016). *Tapauskohtaisuuden taju: Julkisen ravitsemusymmärryksen yksilöllistyminen ja ravitsemusasiantuntijuus 2000-luvun mediateksteissä*.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/160877>
- Huovila, J., & Saikkonen, S. (2018). Casuistic Reasoning in Expert Narratives on Healthy Eating. *Science as Culture*, 27(3), 375–397.
<https://doi.org/10.1080/09505431.2018.1490708>
- Jakonen, M. (2017). *Vastatieto: Tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä*. Eduskunta.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/53239>
- Jauho, M. (2013). Tiedevastaisuutta vai tiedekriittisyyttä? Vähähiilihydraattisen ruokavalion kannattajien käsityksiä asiantuntijuudesta ja tieteellisestä tiedosta. *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(4), 365–377.
- Järvi, U. (2011). *Media terveyden lähteillä: Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa*. Jyväskylän yliopisto.
- Järvi, U. (2014). Mistä nykyajan terveysjutut tulevat? Teoksessa U. Järvi (Toim.), *Tautinen media* (1. p, ss. 122–137). Duodecim.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–292.
- Kallioniemi, J. (2021). *Lähdekäytännöt ja asiantuntijuuden rakentuminen Helsingin Sanomien ja Iltalehden terveysjournalismissa* [Kandidaatintutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/131180>
- Karvonen, E. (2013). Rasva on elämän ja kuoleman asia. Teoksessa *Journalismikritiikin vuosikirja 2013* (ss. 27–37). Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/68074>

- Kielitoimisto sanakirja. (2021). *Maallikko*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/maallikko>
- Kiviranta, U. (1989). Journalistit lähteitä ammentamassa. *Media & viestintä*, 12(1), Article 1. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/73961>
- Kiviranta, U. (1990). Vähäisimmän vaivan laki journalismissa. *Media & viestintä*, 13(3), Article 3. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/64526>
- Klaidman, S. (1991). *Health in the headlines: The stories behind the stories*. Oxford University Press.
- Korhonen, M. (2014). Terveysjutut kohtaavat yleisönsä. Teoksessa U. Järvi (Toim.), *Tautinen media* (1. p, ss. 138–145). Duodecim.
- Kreps, G. L., Bonaguro, E. W., & Query, Jr., Jim. L. (1998). The history and development of the field of health communication. Teoksessa B. K. Duffy & L. D. Jackson (Toim.), *Health communication research: A guide to developments and directions* (ss. 1–16). Greenwood Press.
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology* (Fourth Edition). SAGE.
- Kärki, R. (1998). *Lääketiede julkisuudessa: Prometheus vai Frankenstein*. Vastapaino.
- Laine, O. (2020, elokuuta 4). Minä väitän | Luontaistuote kuulostaa harmittomalta, mutta osassa niistä piilee riskejä – Haittavaikutuksia on kahdenlaisia, sanoo professori Juhani Knuuti. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000006587703.html>
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä, (1994).
- Lawrence, R. G. (2000). Game-Framing the Issues: Tracking the Strategy Frame in Public Policy News. *Political Communication*, 17(2), 93–114. <https://doi.org/10.1080/105846000198422>
- Lipworth, W., Kerridge, I., Sweet, M., Jordens, C., Bonfiglioli, C., & Forsyth, R. (2012). Widening the debate about conflict of interest: Addressing relationships between journalists and the pharmaceutical industry. *Journal of Medical Ethics*, 38(8), 492–495. <https://doi.org/10.1136/medethics-2011-100264>
- Lupton, D. (1993). Is there life after Foucault? Poststructuralism and the health social sciences. *Australian Journal of Public Health*, 17(4), 298–300. <https://doi.org/10.1111/j.1753-6405.1993.tb00157.x>
- Lupton, D. (1995). Medical and health stories on the Sydney Morning Herald's front page. *Australian Journal of Public Health*, 19(5), 501–508.
- Lynch, M. (2014). From normative to descriptive and back. Teoksessa L. Soler, S. Zwart, M. Lynch, & V. Israel-Jost (Toim.), *Science After the Practice Turn in the Philosophy, History, and Social Studies of Science* (ss. 93–113). Routledge.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176–187. <https://doi.org/10.1086/267990>
- Media Audit Finland. (2021). *KMT 2021 lukijamäärät*. <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/10/KMT-2021-lukijamaarat-liite.pdf>
- Merriam-Webster. (2021). *Expert | Definition of Expert by Merriam-Webster*. Merriam-Webster, Incorporated. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/expert>

- MOT Sanakirjat. (2021). *Frame suomeksi*. Kielikone Oy. <https://www-sanakirja-fi.ezproxy.jyu.fi/english-finnish/frame>
- Nelkin, D. (1996). An uneasy relationship: The tensions between medicine and the media. *Lancet (London, England)*, 347(9015), 1600–1603. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(96\)91081-8](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(96)91081-8)
- Niva, M., & Jauho, M. (1999). *Ruoan ja lääkkeen välimaastossa: Funktionaalisia elintarvikkeita koskevat käsitykset ja julkinen keskustelu*. Kuluttajatutkimuskeskus.
- Oxford English Dictionary. (2021). Expert, n. Teoksessa *OED Online*. Oxford University Press. <http://www.oed.com/view/Entry/66551>
- Pan, Z., & Kosicki, G. M. (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. *Political Communication*, 10(1), 55–75. <https://doi.org/10.1080/10584609.1993.9962963>
- Peters, H. P. (1995). The interaction of journalists and scientific experts: Co-operation and conflict between two professional cultures. *Media, Culture & Society*, 17(1), 31–48. <https://doi.org/10.1177/016344395017001003>
- Peters, H. P. (2008). Scientists as public experts. Teoksessa *Handbook of Public Communication of Science and Technology*. Routledge.
- Pihl-Thingvad, S. (2015). Professional ideals and daily practice in journalism. *Journalism*, 16(3), 392–411. <https://doi.org/10.1177/1464884913517658>
- Puroila, A.-M. (2002). *Kohtaamisia päiväkotiarjessa – Kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön* [Väitöskirja, Oulun yliopisto]. <http://urn.fi/urn:isbn:9514266501>
- Raunio, A. (2020). *Kuluttajien käsitykset ravitsemuksen asiantuntijanimikkeistä* [Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto]. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/23164>
- Reese, S. D. (2010). Finding Frames in a Web of Culture: The Case of the War on Terror. Teoksessa P. D'Angelo & J. A. Kuypers (Toim.), *Doing News Framing Analysis*. Routledge.
- Reynolds, C., & LoRusso, S. (2016). The Women's Magazine Diet: Frames and Sources in Nutrition and Fitness Articles. *Journal of Magazine Media*, 17(1). <https://doi.org/10.1353/jmm.2016.0001>
- Riffe, D., Lacy, S., & Fico, F. G. (2014). *Analyzing media messages: Using quantitative content analysis in research* (3rd ed). Routledge.
- RTY. (ei pvm.). *Esittely*. Ravitsemusterapeuttien yhdistys ry (RTY). Noudettu 7. marraskuuta 2021, osoitteesta <https://rty.fi/jasenet-ja-liittyminen/esittely/>
- RTY. (2021). *Potilastyössä toimivat ravitsemusterapeutit perusterveydenhuollossa*. RTY. <https://rty.fi/wp-content/uploads/2021/08/rav-ter-resurssit-elokuu-2021-tk-esh-ostopalv.pdf>
- Saikkonen, S. (2019a). *Ability and authority? Studies on the constructedness and expansion of expertise in the contemporary public sphere*. University of Helsinki, Faculty of Social Sciences.
- Saikkonen, S. (2019b). Interpreting expertise: Finnish journalists' accounts on journalistic judgement of expertise on healthy eating. *Journalism*, 20(11), 1547–1563. <https://doi.org/10.1177/1464884917708865>

- Saikkonen, S., & Väliverronen, E. (2013). Popularisoinnista osallistavaan tiedeviestintään. Kriittinen arvio ”demokraattisesta” käännteestä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(4), 416–424.
- Sanders, K. (2003). *Ethics and journalism*. Sage.
- Schudson, M. (2006). The trouble with experts – and why democracies need them. *Theory and Society*, 35(5), 491–506. <https://doi.org/10.1007/s11186-006-9012-y>
- Selin, H. (2017). *Maallikko ja professori – terveyden asiantuntijat aikakauslehdissä* [AMK-opinnäytetyö, Haaga-Helia Ammattikorkeakoulu]. <http://www.theseus.fi/handle/10024/126953>
- Setälä, V., & Väliverronen, E. (2014). Fighting Fat: The Role of ‘Field Experts’ in Mediating Science and Biological Citizenship. *Science as Culture*, 23(4), 517–536. <https://doi.org/10.1080/09505431.2014.905526>
- Setälä-Pynnönen, V. (2015). *Tiedejournalismi inhimillisen epävarmuuden palveluksessa: Tutkimus suomalaisen joukkoviestinnän tiedepuheesta, terveystieteistä ja ihmiskuvasta* [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/152711>
- Shackley, S., & Wynne, B. (1996). Representing Uncertainty in Global Climate Change Science and Policy: Boundary-Ordering Devices and Authority. *Science, Technology, & Human Values*, 21(3), 275–302. <https://doi.org/10.1177/016224399602100302>
- Shapin, S. (2003). How to Eat Like a Gentleman: Dietetics and Ethics in Early Modern England. Teoksessa C. E. Rosenberg (Toim.), *Right Living: An Anglo-American Tradition of Self-Help Medicine and Hygiene*. Johns Hopkins University Press. <https://dash.harvard.edu/handle/1/3425899>
- Shapin, S. (2007). Expertise, Common Sense, and the Atkins Diet. Teoksessa J. M. Porter & P. W. B. Phillips (Toim.), *Public Science in Liberal Democracy* (ss. 174–193). University of Toronto Press. <https://doi.org/10.3138/9781442684720-012>
- Summ, A., & Volpers, A.-M. (2016). What’s science? Where’s science? Science journalism in German print media. *Public Understanding of Science*, 25(7), 775–790. <https://doi.org/10.1177/0963662515583419>
- Thomas, R. J., Tandoc, E. C., & Hinnant, A. (2017). False Balance in Public Health Reporting? Michele Bachmann, the HPV Vaccine, and “Mental Retardation”. *Health Communication*, 32(2), 152–160. <https://doi.org/10.1080/10410236.2015.1110006>
- Tiedebarometri 2019. (2019). *Tiedebarometri 2019*. http://www.tieteentiedotus.fi/files/Tiedebarometri_2019.pdf
- Torkkola, S. (2002). *Terveysviestintä* (1.). Tammi. <https://www.ellibslibrary.com/book/951-26-4854-7/terveysviestinta>
- Torkkola, S. (2008). *Sairas juttu. Tutkimus terveystieteiden teoriasta ja sanomalehden sairaalasta* [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67901>
- Torkkola, S. (2014). Muuttuva terveystieteiden, medioituvat terveydet ja sairaudet. Teoksessa U. Järvi (Toim.), *Tautinen media* (1. p, ss. 16–31). Duodecim.

- Tracy, S. J. (2010). Qualitative Quality: Eight “Big-Tent” Criteria for Excellent Qualitative Research. *Qualitative Inquiry*, 16(10), 837–851.
<https://doi.org/10.1177/1077800410383121>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turner, S. (2001). What is the Problem with Experts? *Social Studies of Science*, 31(1), 123–149. <https://doi.org/10.1177/030631201031001007>
- Uskali, T. (2002). Kriittisyys: Nykyjournalismin selkäranka. Teoksessa J. Hujanen, H. Luostarinen, T. Perko, R. Salokangas, & Jyväskylän yliopisto (Toim.), *Median varjossa*. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, mediainstituutti : Kampuskirja [jakaja].
- Uusitalo, H. (1991). *Tiede, tutkimus ja tutkielma: Johdatus tutkielman maailmaan*. WSOY.
- Uutela, E. (2020). *Kamppailu laajentuvasta asiantuntijuudesta: Asiantuntijuuden arviointi Maria Nordinin Eron oireista -kurssista käydyssä verkkokeskustelussa* [Pro gradu - tutkielma, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202007093695>
- Vainikainen, T., & Salonen, I. (2014). Asiantuntijuus mediassa – rasvasota! Teoksessa U. Järvi (Toim.), *Tautinen media* (1. p, ss. 159–175). Duodecim.
- Valente, T. W., & Saba, W. P. (1998). Mass Media and Interpersonal Influence in a Reproductive Health Communication Campaign in Bolivia. *Communication Research*, 25(1), 96–124. <https://doi.org/10.1177/009365098025001004>
- Valvira. (2021, heinäkuuta 2). *Terveydenhuollon ammattioikeudet*. Ammattioikeudet. <http://www.valvira.fi/terveydenhuolto/ammattioikeudet>
- Van Gorp, B. (2007). The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back In. *Journal of Communication*, 57, 60–78. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9916.2007.00329.x>
- Verhoeven, P. (2008). Where has the doctor gone? The mediatization of medicine on Dutch television, 1961 – 2000. *Public Understanding of Science*, 17(4), 461–472. <https://doi.org/10.1177/0963662506075352>
- Vilen, N. (2021, syyskuuta 1). Omena tekee hyvää vatsalle ja aivoille: 5 terveyshyötyä, jotka saat haukkaamalla sitä. *Iltalehti*. <https://www.iltalehti.fi/ravinto/a/70b8c79a-ab0a-42d4-9d81-152067b3c8bb>
- Väliverronen, E. (1993). Science and the Media: Changing Relations. *Science & Technology Studies*, 6(2), 23–34. <https://doi.org/10.23987/sts.55053>
- Väliverronen, E. (2005). Lääketiede mediassa. *Duodecim*, 121(13), 1194–1199.
- Väliverronen, E. (2015). Tiedeviestintä ja asiantuntijuus – tutkijoiden muuttuva suhde julkisuuteen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(3), 221–232.
- Väliverronen, E. (2016). *Julkinen tiede*. Vastapaino.
- Väliverronen, E. (2021). Asiantuntijuuden murros ja luottamus instituutioihin koronakriisissä. Teoksessa I. Hetemäki, A.-K. Kuusisto, M. Lähteenmäki, E. Väliverronen, & M. Arni-Kauttu (Toim.), *Hyvä ja paha tieto* (ss. 111–123). Gaudeamus.
- Ward, J., & Hansen, K. A. (1997). *Search strategies in mass communication* (3rd edition). Longman.
- WHO. (1998). *Health Promotion Glossary*. WHO/HPR/HEP/98.1. <https://www.who.int/healthpromotion/about/HPR%20Glossary%201998.pdf>

- Wiio, O. A., & Puska, P. (1993). *Terveysviestinnän opas*. Otava.
- Wynne, B. (1992). Misunderstood misunderstanding: Social identities and public uptake of science. *Public Understanding of Science*, 1, 281–304.
<https://doi.org/10.1088/0963-6625/1/3/004>
- Wynne, B. (1996). May the sheep safely graze? A reflexive view of the expert-lay knowledge divide. Teoksessa S. Lash, B. Szerszynski, & B. Wynne (Toim.), *Risk, environment and modernity: Towards a new ecology* (ss. 44–83). Sage.
- Ylilauri, M. (2012). *Ravitsemusjournalismi Helsingin Sanomissa ja Hyvä Terveys -lehdessä* [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto].
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/37632>
- Åkerman, M., Taipale, J., Saikkonen, S., Kantola, I., & Bergroth, H. (2020). Expertise and its Tensions. *Science & Technology Studies*, 33(2), 2–9.
<https://doi.org/10.23987/sts.91391>

LIITTEET

LIITE 1 Tutkimusaineisto Helsingin Sanomista 1.1.–30.6.2021

- 4.1.2021 "Ei lisättyä sokeria" lukee monen ruoka-pakkauksen kyljessä, mutta mitä se oikein tarkoittaa? Ravitsemus-terapeutti kertoo, milloin merkinnällä on oikeasti väliä
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007713080.html>
- 8.1.2021 D-vitamiinia suositellaan nyt monille, mutta voiko se todella suojata covid-19-taudilta? Asian-tuntijat vastaavat neljään kysymykseen D-vitamiinista
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007727860.html>
- 11.1.2021 Nämä kaikki oireet voivat johtua raudanpuutteesta – "täsmäsyöminen" on paras keino rautavajeen ehkäisyyn ja hoitoon, sanoo asiantuntija
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007727820.html>
- 12.1.2021 Jos ruoan käsittelyssä tekee virheitä, kotikeittiössäkkin voi saada ruokamyrkytyksen – paina mieleen tämä kolmen kohdan sääntö
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007734127.html>
- 18.1.2021 Ruskea rasva voi suojata sairauksilta, ja erityisen paljon se hyödyttää ylipainoisia – Näillä keinoilla ruskeaa rasvaa voi aktivoida
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000007745036.html>
- 18.1.2021 Lihavuustutkija Pertti Mustajoki mittasi aikaa syödessään valmisateriaa – Syntyi yllättävä havainto ja sääntö, jota noudattamalla paino pysyy helpommin kurissa
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007741577.html>
- 22.1.2021 Vegaaninen ruoka-valio altistaa päiväkotikäisen vitamiinien puutoksille, kertoo tutkimus
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000007755668.html>
- 24.1.2021 Miksi aamupuuro mauttaa aina, mutta sama päivällinen kyllästyttää?
<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000007756863.html>
- 25.1.2021 Voiko sitä korvata?
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007753269.html>
- 27.1.2021 8 syytä painonnousuun
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007763189.html>
- 28.1.2021 Kuiva iho on talvella yleinen vaiva – asiantuntija kertoo kuivuuden helpottamiseksi kaksi toimivaa keinoa, joista on hyötyä lähes kaikille
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007766584.html>
- 1.2.2021 Ihmiselle kehittyy salakavala "suolatoleranssi", joka saa syömään epäterveellisemmin – Testaa, onko makuaistisi muuttunut huomaamatta
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007770744.html>
- 2.2.2021 Pelkkää höttöä?
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007776174.html>
- 11.2.2021 Monella suomalaisella on lounasaikaan tapa, joka pahentaa ilmavaivoja – Asiantuntija kertoo yksinkertaiset vinkit vaivan helpottamiseen
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007795021.html>
- 15.2.2021 Melkein kaikilla laihduttajilla on kokemusta painon jojoilusta – Asiantuntija kertoo pysyvän painonhallinnan onnistumisen kaavan
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007803471.html>
- 28.2.2021 Parsakaali on terveispommi, jossa on C-vitamiinia enemmän kuin appelsiinissa – Jo kolmen minuutin kypsentäminen tuhoaa osan ravintoaineista
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007784584.html>

- 1.3.2021 Moni noudattaa suosittua fodmap-ruokavaliota väärin, ja sillä voi olla vakavia seurauksia – ravitsemusterapeutti kertoo kolme riskiä
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007828699.html>
- 9.3.2021 Pakkomielle lautasella
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007848008.html>
- 8.3.2021 Osa ihmisistä karttaa margariinia turhaan – Asiantuntijat kertovat, millaista rasvaa kannattaa panna leivän päälle
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007843680.html>
- 15.3.2021 Laihdutus-lääkkeen keksiminen on osoittautunut todella vaikeaksi, mutta nyt tapahtui läpimurto – Suomalais-asiantuntija: ”Todella huomattava tulos”
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000007857441.html>
- 17.3.2021 Inkiväärishoteista tuli korona-ajan hitti – Tuoteseloste saattaa paljastaa, että purkissa ei olekaan ihan sitä mitä ostaja toivoi
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007863454.html>
- 24.3.2021 Moni väheksyy pakastekasviksia, mutta turhaan – asiantuntija kertoo, mitä pakastimesta kannattaa valita
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007876987.html>
- 26.3.2021 Miksi on olemassa ”tappamispelejä”?
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000007880615.html>
- 7.4.2021 Monella on väärä käsitys punaviinin terveysvaikutuksista – Asiantuntija kertoo, mitä niistä tiedetään
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007903127.html>
- 14.4.2021 Täydellinen smoothie syntyy kotona 1+1+1-kaavalla – kolme ravitsemusterapeuttia kertoo omat suosikkiohjeensa, jossa kaikki on kohdallaan
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007916594.html>
- 18.4.2021 ”Jos on nainen ja ihan nätti, joutuu kasvattamaan tosi paksun nahan”, sanoo kokki ja ruoka-alan yrittäjä Sara La Fountain
<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007923692.html>
- 21.4.2021 Viesti vessanpöntössä
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007929813.html>
- 22.4.2021 Etätyö vei ihmiset pois henkilöstö-ravintoloiden salaattipöytien äärestä – asiantuntijat huolissaan kasvien syönnin vähenemisestä kotona
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007935705.html>
- 28.4.2021 Moni karttaa perunaa mutta syö banaania – Siinä ei ole järkeä, sanoo ravitsemusterapeutti ja kertoo perunan terveyshyödyistä
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007944875.html>
- 28.4.2021 Moni juo työpäivän aikana kahvia, mutta vedenjuonti unohtuu – asiantuntija kertoo, mitä siitä voi seurata
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007944118.html>
- 5.5.2021 Paino vaikuttaa siihen, paljonko kahvia on turvallista juoda – Asiantuntija kertoo, missä menee liiallisen kofeiininkäytön raja
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007958097.html>
- 6.5.2021 Miesten välinen kiulu
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007959117.html>
- 12.5.2021 Miljoonalla suomalaisella on vakava terveysongelma, mutta suurin osa heistä ei tiedä sitä – asiantuntija kertoo, mitä rasvamaksasta on syytä tietää
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007973357.html>
- 12.5.2021 Suosittu patkäpaasto voi johtaa ahmimiseen, sanoo ravitsemusterapeutti ja kertoo, millainen tauko aterioiden välillä on monelle sopivin
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007971612.html>

- 18.5.2021 Ihmiset ovat saaneet aurinkoa aina, mutta ihosyöpien määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosikymmenessä – Asiantuntijat kertovat, mistä on kyse
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007972417.html>
- 19.5.2021 Moni tekee oliiviöljyn säilytyksessä virheen, joka pilaa sen ennen aikojaan – näin säilytät ja käytät oliiviöljyä oikein
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007984735.html>
- 26.5.2021 Seleenin piti olla ase syöpää vastaan, mutta sitten selvisi, että liikasaannillakin voi olla seurauksia – ja määrä voi ylittyä jo arkisesta välipalasta
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007989230.html>
- 2.6.2021 Pelkkä lehtisalaatti ei riitä salaatin pohjaksi – näin teet salaattipohjasta oikeasti ravitsevan
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000008003966.html>
- 4.6.2021 Kuinka paljon Auringon energiasta osuu maahan ja paljonko menee hukkaan?
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000007993472.html>
- 5.6.2021 Planetaarinen ruokavaliomalli vaikuttaa tuleviin ravitsemussuosituksiin myös Suomessa
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008030065.html>
- 9.6.2021 B3 on vitamiini, jonka hyödyt ovat olleet arvoitus – Nyt siitä toivotaan apua kansantauteihin
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000008003661.html>
- 15.6.2021 Närästys on yleinen vaiva, mutta sillä voi olla vakavat seuraukset – Moni jättää tehokkaan hoito-keinon käyttämättä
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008006934.html>
- 22.6.2021 Pitkäkestoinen stressi näkyy koko elimistössä, ja seuraukset ovat pahimmillaan hengenvaaralliset – Ylilääkäri kertoo, miten stressi vaikuttaa sydämeen
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008065200.html>
- 22.6.2021 12 tunnin yö-paasto voi tehostaa aineen-vaihduntaa – Mitokondriot sanelevat, miten aineen-vaihduntamme toimii, mutta asiaan on mahdollista vaikuttaa myös itse
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008020973.html>
- 23.6.2021 Hiilihapotetut juomat maistuvat helteellä, mutta onko niiden juomisesta haittaa? Asiantuntija kertoo, mitä kuplajuomien ystävän pitää ottaa huomioon
<https://www.hs.fi/ruoka/art-2000008023567.html>
- 24.6.2021 Voiko mitenkään omin silmin nähdä, että maailma on pallonmuotoinen? Sehän näyttää ihan litteältä ja suoralta
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000008007590.html>

LIITE 2 Tutkimusaineisto Iltalehdestä 1.1.–30.6.2021

- 1.1.2021 Ensiksi Sirkku luopui sokeriherkuista
- 1.1.2021 Tissuttelu vaarantaa etenkin ikääntyvien terveyden
- 5.1.2021 Uusi menetelmä auttoi eroon lisäkiloista
- 5.1.2021 Karista kiloja täsmäsyömällä – ilman nälkää
- 7.1.2021 Pienin askelin elämänmuutokseen
- 9.1.2021 Eveliina ajoi kehonsa säästöliekille ja korjaa nyt tuhoja
- 13.1.2021 7 merkkiä kieroista suhteesta ruokaan
- 14.1.2021 Arkiruuuan sydämelle vaaralliset pahikset
- 16.1.2021 Heikki laihtui 61 kilo – ja vieläpä pysyvästi!
- 27.1.2021 Näin pidät vastustuskykysi hyvänä
- 29.1.2021 THL tutki hopeavesikauppaa
- 30.1.2021 Välimeren ruokavaliolla on lukuisia hyötyjä
- 1.2.2021 Joni, 35, jätti alkoholin
- 3.2.2021 Kreatiinia käyttää moni suomalainen
- 5.2.2021 Hyvinvointilääkäri Pippa Laukka jätti alkoholin
- 20.2.2021 Julia ei enää stressaa joka suupalaa
- 25.2.2021 5 asiaa, jotka syömisessä ovat pielessä
- 27.2.2021 Janna laittoi elintavat uusiksi
- 5.3.2021 Ehkäise selkäkipua
- 5.3.2021 Keveämpänä kevääseen
- 6.3.2021 Näin paino laskee pysyvästi
- 11.3.2021 Tue terveyttä ruokavaliolla!
- 11.3.2021 DASH ja Välimeren ruokavaliio hyviä valintoja
- 15.3.2021 Enemmän ikää, enemmän vatsavaivoja
- 15.3.2021 Tankkaa kuitua!
- 17.3.2021 Anna kyytiä haitalliselle sisäelinrasvalle
- 22.3.2021 Vyötärö takaisin
- 24.3.2021 Emilia on urheilija ja vegaani
- 25.3.2021 Iho voi paljastaa monia sairauksia
- 26.3.2021 Kolme kirjainta helvetistä
- 30.3.2021 Tarkkaile kuidun ja suolan määrää
- 23.4.2021 Helpotusta akneen
- 23.4.2021 Laihdutti 10 kilo lyhyessä ajassa
- 29.4.2021 Ravintovalmennus voi mennä yli
- 24.5.2021 Terveyden avaimet – lisää kasviksia!
- 25.5.2021 Kotiruoka laihduttaa
- 14.6.2021 Näin valitset probiootin
- 18.6.2021 Parhaat vinkit hiustenlähtöön
- 28.6.2021 Yhteiset sairaudet
- 28.6.2021 Parhaat helleruuat

LIITE 3 Tutkimusaineisto Kalevasta 1.1.–30.6.2021

- 6.1.2021 Seesaminsiemienissä mahdollinen terveystriki
- 11.1.2021 Pahimmillaan erittäin invalidisoiva sairaus
- 13.1.2021 Tipaton tammikuu edelleen suosittu
- 18.1.2021 Auttaako ruokavalio nivelreuman oireisiin?
- 22.1.2021 Valmisruokaan pätevät kotiruoan kriteerit
- 25.1.2021 Onnikan avulla terveyttä
- 29.1.2021 Voimaa kasviksista
- 14.3.2021 Syömmekö liikaa halpaa lihaa?
- 6.4.2021 Justus voisi elää pelkillä ranskanperunoilla
- 6.4.2021 Autismikirjoon voi liittyä syömisvaikeuksia
- 19.4.2021 Esa Keskinen suolistosairaus parani ravinnolla
- 19.4.2021 Luontaistuotteet ovat elintarvikkeita, eivät lääkkeitä
- 3.5.2021 Tiedenaiset eivät pidä painoa laihdutusmittarina
- 17.5.2021 Turvotus ja ilmavaivat voivat olla päivittäinen riesa
- 29.5.2021 Tutkimus: Urheiluseuroilla ei vaikutusta ruokailuun
- 6.6.2021 Kestävyysnäkökulma mukaan lautasmalliin

LIITE 4 Tutkimusaineisto Yhteishyvästä 1.1.–30.6.2021

- 27.1.2021 Pehmeä on parempaa
- 26.3.2021 Sopivasti kokoa
- 26.5.2021 Terveellisiä ruokalupauksia
- 26.5.2021 Syö ilolla